Inhalt.

C H R I S T O P H O R I   R O M M E L
HASSO - CASSELLANI
SEMINARII REGII PHILOLOG. ET SOCIETATIS GOTTINGENSIS PRIVATAE STVDIIS HVMANIORIBVS ADDICTAE SODALIS

ABVLFEDEA ARABIAE DESCRIPTIO

COMMENTARIO PERPETVO ILLVSTRATA

COMMENTATIO

IN CERTAMINE LITERARIO

CIVIVM

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

DIE IV. IVNII CIↃIↃCCCII.

PRAEMIO A REGE BRITANNIARVM AVG.

CONSTITVTO

EX SENTENTIA

AMPLISSIMI ORDINIS PHILOSOPHICI

ORNATA.

Quod totum non ſcitur, tamen neque totum praetermittatur.

ABULFEDA.

GOTTINGAE
TYPIS HENRICI DIETERICH.

QVAESTIO PROPOSITA.

Defcribatur peninfula Arabum geographice ex Abulfeda, ita vt Abulfedea defcriptio commentario perpetuo illuftretur.

I.

LIBRI IN SVBSIDIVM VOCATI.

Abulfedae Peninfula Arabum et Aegyptus, arabice et latine, edid. Gagnier. fol. Opus imperfectum, cui editor, qui vniuerfam Abulfedae Geographiam publicare inftituerat, immortuus eft. Defcriptio Arabiae abfoluitur pag. 55. Subfequitur *Diatribe*, qua agitur de Arabum et Arabiae nominibus, de antiquiffima Arabiae diuifione etc. (Vid. Michaelis *bibl. orient.* T. I. et Schnurrer *bibl. Arab. fpecimen* pag. 13 fqq.)

Abulfedae Peninfulam Arabum ante Gagnierum ediderat Gravius in Hudfon. *Geographiae veteris fcriptoribus Graecis* etc. Vol. III. Vterque textus, Gravianus et Gagnieranus, haud parum inter fe differunt. Ille in innumeris fere locis mendofus atque lacunofus, hic vniuerfe multum correctior eft, infignibusque additamentis ornatus; tamen hic atque illuc laborat. Varietatem lectionis fuo quamuis loco annotabimus.

Abulfedae opus geographicum, (cum Prolegomenis). Ex arabico latinum fecit Reiske. Extat in Büschingii *Magazin für die neue Hiftorie und Geographie.* Tom. IV et V.

Abulfedae Chorasmiae et Mawaralnahrae defcriptio etc. edid. Gravius, cum Praefatione. (In *Hudfon.* etc. Vol. III.)

Abulfedae Tabula Syriae etc. edid. KOEHLER. Accedunt REISKE animaduersiones ad Abulfedam, et Prodidagmata ad Historiam Orientalem. Lipsiae MDCCLXVI. 4.

Abulfedae descriptio Aegypti etc. edid. MICHAELIS. Gott. 1776. 4 min.

Abulfedae Annales Muslemici etc. ex MSS. REISKII edid. ADLER. Hafniae 1789 sq. 4 maj.

Ismael Abulfeda de vita Muhammedis etc. edid. GAGNIER. Oxoniae MDCCXXIII. fol.

De Geographia vniuersali. Hortulus cultissimus, mire orbis regiones, prouincias, insulas, vrbes, earumque dimensiones et orizonta describens. Romae in typographia Medicea. MDCXCII. 4 min. Est EDRISII Geographia.

Geographia Nubiensis etc. Ex arab. in lat. versa a GABRIELE SIONITA et IOANNE HESRONITA etc. Paris. MDCXIX. 4. Est versio libri praecedentis.

Ex IBN AL VARDI Opere Cosmographico tractaui

a) Particulas, quae Lundae prodierunt an. 1789 sub praesidio HYLANDRI etc.; scilicet particulas decimam et vndecimam.

b) Particulam ab AURIVILLIO latine versam, in eius *dissertationibus* etc. Gottingae 1790. pag. 41 - 73.

c) Excerpta Geographica, auctore DE GUIGNESIO, quae extant in *Notices et extraits des MSS. de la Bibliotheque du Roi.* Paris 1787 sq. Tom. II. p. 19 - 60.

Ex EBN NURI JACUTI proprie BAKUI libro geographico vsus sum iis, quae in linguam gallicam conuersa sunt per DE GUIGNES. In *Notices et extraits* etc. Tom. II.

Ex JAKUTI AL-HAMUI lexico regionum adfuerunt mihi excerpta, quae habet SCHULTENSII Index Geographicus. Vid. *Bohaddini vita Saladini* etc. edid. Schultens. Lugd. Batav. 1732. fol.

Binae Tabulae Geographicae NASSIR EDDINI et ULUGBEIGI, edid. GRAVIUS. In *Hudson.* G. M. Vol. III.

Specimen Arabicum etc. TEIFASCHII de gemmis et lapidibus pretiosis; edid. RAVIUS etc. Traiecti ad Rhenum. MDCCLXXXIV.

ALFRA-

Alfragani elementa aſtronomica, cum commentario Iacobi Golii. Amſtelod. 1669. 4.

Pocockii ſpecimen Hiſtoriae Arabum etc. Oxon. 1648. 4.

Alcoranus etc. edid. Hinkelmann. Hamburgi 1697. 4.

The Coran etc. to which is prefixed a preliminary diſcourſe. By Sale. Lond. MDCCXXXIV. 4.

Bibliotheque orientale etc. par Mr. d'Herbelot. Edit. II. à la Haye 1778. Vol. IV. 4.

Table Geographique, pour ſervir à l'intelligence des Notices des Mſſ. arabes de la Biblioth. nationale Nr. 826 etc. in *Notices et extraits* etc. Vol. IV. p. 522 ſq. Autor eſt Cel. Silvestre de Sacy.

Deſcription Generale de l'Arabie, faite par le Sultan Ismael Abulfeda, traduite en François ſur les meilleurs Manuſcrits, avec des Notes. Par Mr. de la Roque. Extat in *Voyage dans la Paleſtine* etc. à Amſterdam MDCCXVIII. 8.

* * *

Ramusio Nauigationi et Viaggi. In Venetia MDCXIII. Tom. I. Ibi itineraria Ludovici Barthemae et Odoardo Barbosae.

Sammlung aller Reiſebeſchreibungen etc. Th. I. Leipzig 1747. 4.

Ibi itineraria hisce titulis inſcripta:

a) Des Soleyman Bascha Reiſe von Suez nach Indien etc. vom Jahre 1537.

b) Reiſe des Don Stephano de Gama aus Goa nach Suez etc. beſchrieben von Don Juan de Castro.

c) William Keelings Reiſe nach Bantam und Banda, vom Jahr 1607-1608.

d) Heinrich Middletons Fahrt nach dem rothem Meer und Surat im Jahr 1600. Von ihm ſelbſt beſchrieben.

e) Niclas Dounton Tagebuch von Heinrich Middletons Reiſe etc.

Itinerarium Benjaminis Tudelensis ex verſ. Montani. Nec non vſus ſum edit. Constantini l'Empereur et verſione gallica Baratier.

Itinerarium orientale Philippi a St. Trinitate etc. Lugduni mdcxlix. 8.

Voyages de Mr. de Thevenot. Tom I et II. à Paris 1674. 4.

Dappers Beſchreibung von Aſien. Verd. durch Beren 1681. fol.

Voyage de l'Arabie heureuſe, faite par les François 1708-1710. (Autore de la Roque). Paris 1716. 8.

Voyages de Jean Ovington faits en Surate et en d'autres lieux de l'Aſie et de l'Afrique. Tom. I et II. Paris mdcclxviii. 8.

Niebuhrs Beſchreibung von Arabien etc. Kopenhagen 1772. 4.

Niebuhrs Reiſebeſchreibung nach Arabien. Kopenhagen 1774 et 1778. 2 Bände. 4.

Travels to the Coaſt of Arabia felix etc. by Henry Rooke. Lond. 1783. 8.

In Itinerariis, quae rarius conſului, haec ſunt: Schulz oſtindiſche Reiſebeſchreibung, Breunings orient. Reiſebeſchreibung, Della Valle Reiſebeſchreibung, Wilde's Reiſebeſchreibung, Shaw's travels, Pococke Beſchreibung des Morgenlands. Voyages de Bruce etc.

* * *

Bocharti Geographia Sacra etc. edit. tert. Lugd. Batav. mdcli. fol.

Cellarii Notitia orbis antiqui etc. Lipſ. mdccvi. Tom. II. Cap. 14. 4.

Assemani Biblioth. Orient. Clem. Vatic. etc. Romae mdccxxviii. fol.

Wesley Diſſertat. de Arabia etc. Vid. *Diſſertationes in libros Iobi.* Londini. fol.

Cluveri Introductio in Vniuerſ. Geogr. etc. Amſtelod. mdccxxix. 4.

d'Anville Memoires ſur l'Egypte ancienne et moderne, ſuivis d'une deſcription du Golfe Arabique etc. Paris 1766. 4.

Flora

Flora Aegyptiaco-Arabica etc. autore Forskål Edid. Niebuhr. Hafniae. 1775.

Büschings Neue Erdbeſchreib. Th. V. 3te Ausg. Hamburg 1781. 8.

Handbuch der alten Erdbeſchreibung etc. (von Bruns) 2ter Band. Th. I. Nürnberg 1785. 8.

Mannert Geographie der Griechen und Römer etc. Th. VI. Nürnberg. 1799. 8.

Gatterer kurzer Begriff der Geographie. 2te Ausg. Gött. 1792. 8.

* * *

Diodorus Siculus.

Strabo, edid. Caſaub. Paris 1620.

Ptolemaei Arabia, in Hudſon. Geogr. min. Vol. III.

Arriani Periplus maris erythraei, in Hudſon. etc. Vol. I.

Philoſtorgii Hiſtor. eccleſiaſtica.

Stephanus περι πολεων.

Plinii Hiſtor. Natur. Lib. V et VI.

II.

Regula, quam in literas arabicas latinis exprimendo ſequutus ſum, haec eſt:

ث = th (Anglorum). ج = gi et g. (effer. *dſh* aut *dſch*). ح = hh. ذ = dh. ز = z. ش = ſh. ص = ſ. ض = dh. ط = t. ظ = th. غ = g. ك = c. ي = y.

III.

CONSPECTVS COMMENTATIONIS.

PROLE-

PROLEGOMENA.

§. 1.

De Abulfeda, eius aetate, patria, et vita, atque de opere eius geographico in vniuerſum, cum pluribus hic diſſerendi otium nobis fecerint viri docti *a*), ea tantum, quibus ſuperſedere non poſſumus, praemiſiſſe ſufficiat.

Iſmael Ibn Ali Abulfeda اسمعيل بن علي أبو الفدا natus eſt Damaſci an. Heg. 672. Chr. 1273, mortuus a. Heg. 732. Chr. 1332. Fuit princeps prouinciae Hhamat in Syria, atque vir nonniſi eruditiſſimis ſui aeui comparandus. Inter ſcripta eius eminent duo, alterum hiſtoricum, alterum geographicum, quod, an. Heg. 721. Chr. 1321 confectum, viginti octo tabulas complectitur, quarum quauis terram aliquam proponit Abulfeda. Nos tantum de Arabia, cuius deſcriptionem prima tabula exhibet, hic quaerimus impraeſentiarum. Ad quam Abulfeda duce delineandam prius quam accedamus, *de fontibus huius deſcriptionis* agendum eſſe videtur.

§. 2.

Fontes, ex quibus hauſit Abulfeda, non vnius generis ſunt. Ex autopſia paucillimos locos deſcribere videtur *b*); de aliis refert ex incolarum et viatorum verbis *c*); reliqua omnia ex ſcriptis deſumſit. Res, quam

a) *Pocock.* ſpecim. hiſtor. Arab. p. 363. *Grave* praefat. ad tab. Chorasm. &c. *De la Rocque* praefat. ad verſ. gall. tab. Arab. *Herbelot.* Bibl. Oriental. ſ. voce *Abulfeda* &c. et addit. *Schultens. Petit de la Croix* abregé de la vie des auteurs &c. Sale's notes on *Bayle's dictionary* ſ. v. *Abulfeda* &c. *Gagnier* praefat. ad *vit. Muhammedis.* *Schultens.* praefat. ad *vit. Salad. Aſſemann.* Catal. Biblioth. Flor. p. 156. *Lette* notit. auctor. Arab. animadv. in S. C. adj. p. 1 ſq. *Caſiri* Biblioth. Eſcur. T. II. p. 14 ſq. *Reiske* diſſertat. de princip. Muhammed. &c. *Idem* in praefat. ad Abulf. annales et in *prodidagm.* (ad calcem tab. Syr. ed. *Koehler.* nec non in Meuſel. bibl. hiſt. Vol. II. p. 1.) *Hamberger* kurze Nachrichten von Schriftſt. S. 173. *Koehler* praefat. ad tab. Syr. *Idem* in Nachrichten &c. (im Repertor. f. b. u. m. L. Th. 2. pag. 54.) *Roſar. Gregorio* rerum Arab. ad Hiſtor. Sicul. ampla collect. p. 67. *Schnurrer* ſpecim. bibl. Arab. p. 7 ſq. et *Hartmann* Edriſii Africa (in variis locis).

b) Vid. e. g. *Gag.* p. 13, vbi de Hhowarein vico in vicinia ſuae vrbis Hhamat ſito dicit Abulfeda: vidi eum ورايتها.

c) Vid. *Gag.* p. 42. 46. 48. *Grav.* p. 53. 61. 64.

quam tractat, geographica eſt. Nec tamen non hiſtorica paſſim intertexit geographicis, loca excitat ex Corano *d*), ex annalibus ſiue chronicis (التاريخ) *e*), ex traditionibus de Muhammede (الحديث) *f*), atque ex poetis *g*).

§. 3.

Nos iam de ſcriptoribus arabicis quaerimus, ex quibus geographica ſua deſumſit Abulfeda; quanquam quos nunquam legenti, praeter vnum Edriſium, eumque epitomatum, nonniſi ex iudiciis aliorum deſignare licet.

I. Saepiſſime ab Abulfeda laudatur الادريسي *Al-Edriſi*, الشريف الادريسي *Al-Sharif Al-Edriſi;* bis tantum cum autore libro eius geographico نزهة المشتاق *Nozhat Al-Moſchtak* citato *h*). De quo pluribus agendi quamuis otium mihi fecerit Cl. Hartmannus in *commentatione de Edriſio eiusque geographia vniuerſali i*), tamen nonnulla, quae inter Edriſii cum Abulfeda comparationem obſeruaui, cum in omnia alia diſcedere videantur, proponere hic liceat.

Si ſententias, non verba curamus, ne illas quidem in ſingulis ad viuum reſecantes, in locis, quae Abulfeda ex Edriſio deſumſiſſe ſe profitetur, pauciſſima ſunt, quae in Geographiae Edriſianae, quam nos habemus, epitome non reperiantur. At quidem, vbi quae plenius ille, haec breuius exhibet, id minime mirum. Verum vbi in eiusmodi locis res argumenti quidem ſimilis, ſed diuerſo modo expreſſae reperiuntur *k*), vt, diſtantia inter duos locos pari quidem dimenſione, ſed diuerſis menſurae generibus deſignata? Quid in hoc ſtatuamus? Mutauitne Abulfeda pro lubitu loca ex Edriſio ſuo deſcripta; an alia prorſus operis Edriſiani ante oculos habuit, nunc epitomatoris manu reſciſſa, ita vt iſtiusmodi comparatio plane futilis eſſet; an denique hic diſcrepantiae autor cenſendus eſt, pro modo, quo opus Edriſianum immutauit?

Quae modo poſuimus, non inficias eo, quin aut ſeorſa, aut coniuncta ad iſtiusmodi diſſenſionem ſatis idonea videri poſſint explicandam; ſed

d) Vid. *Gag.* p. 33. 35. *Grav.* p. 42. 44.

e) V. *Gag.* p. 13. *Grav.* p. 17.

f) V. *Gag.* p. 12. *Grav.* p. 16.

g) V. *Gag.* p. 34. *Grav.* p. 42.

h) *Gag.* p. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 43. 44. 45. 47. *Grav.* p. 46. 48. 49. 50. 52. 56. 57. 60.

i) Vid. Edriſii Africa, curauit *Hartmann.* edit. altera. Gottingae MDCCXCVI.

k) E. g. *Gag.* p. 37. 43. *Grav.* p. 46. 56. Edriſ. Clim. I. p. 6.

ſed datur aliud, quod mire aptum videtur ad totam rem conficiendam; *Abulfedam duos Edriſii libros argumenti geographici ante oculos habuiſſe,* alterum (quod conſtat) titulo نزهة المشتاق *Nozhat al Maſchtak* inſcriptum, alterum — ſed prius producendus eſt locus, qui partem argumentationis meae facit; ſcilicet in tabula Arabiae (Gagn. p. 47. Grav. p. 62) haec lego Abulſedae:
قال الادريسي وبين مرباط وبين قبر هود عليه السلام خمسة ايام. وقال في كتابه
نزهة المشتاق وبجبال مدينة مرباط ينبت شجر اللبان ومنها يجهز الي البلاد.
i. e. *Dicit Al-Edriſi: Inter Merbat et inter Kabr Hud quinque diaetae. Dicit idem in libro ſuo, Nozhat al Moſchtak, in montibus vrbis Merbat creſcit arbor thurifera, thusque inde in alias regiones exportatur.* Vbi cum Abulfedam inter librum Edriſii *Nozhat al Moſchtak*, et alium eiusdem priori loco ſignificatum diſtinguere appareat, quaeritur, quidnam huius ſit? Abulfeda initio operis ſui geographici librum Edriſii excitat ſub titulo *Ketab al mamaleki wal maſaleki l*), quem ideo et Gravius *m*) et Reiskius *n*) ei tribuunt, nec non Herbelotus ſaepius Abulfedae laudari affirmat *o*); verum hic, nonniſi titulos diſtinguendo, eundem eſſe vult cum libro *Nozhat al Moſchtak.* Attamen inter vtrumque diſcernendum eſſe, ex ipſo effici mihi videtur Abulfeda. Quid enim quod quoties fere cunque librum *Nozhat al Moſchtak* cum autoris nomine laudat, in illius epitome aut verbotenus eiusmodi loca, aut ita, vt expectare potuiſſemus, reſciſſa ex parte *p*), verum, vbi ſolum autoris nomen appellat, aut nihil omnino, quod poſſit in comparationem adduci *q*), aut res argumenti quidem ſimilis, ſed in ſingulis diuerſae, ac ſuo proprio modo expreſſae reperiri ſolent? *r*) Hinc non poſſum, quin mihi perſuadeam, Abulfedam quoties fere *s*)

A 2 Edri-

l) Vid. *Reisk.* verſ. lat. in *Büſching.* Magazin &c. p. 124.

m) *Grav.* in praefat. ad binas tabulas Geogr. &c.

n) *Reisk.* in prodidagmat. &c. p. 230. tabul. Syriae p. 175. *Meuſel.* biblioth. hiſt. Vol. II. p. 1.

o) *Herbelot.* ſ. voce Edriſſi. Conf. tamen *Hartmann.* p. LXIX et LXX. l. c.

p) Conf. locum ſupra deſcriptum quoad dimidium alterum, *Gag.* p. 44. (init.) *Grav.* p. 57. et loca, iam ab *Hartmanno* annotata, (p. XLVII.-l. c.) ex tabul. Aegypt. p. 16. 23. 25.

q) Conf. loca ex *tabula Syriae* p. 81. 95. ex *tabul. Magrab.* (verſ. *Reisk.*) p. 213. Abulf. proleg. (verſ. *Reisk.*) p. 141. ex *tabul. Arab.* locum ſuperius deſcriptum, quoad dimidium primum; *Gag.* p. 40. (init.) *Grav.* p. 50; *Gag.* p. 39. (lin. 10.) *Grav.* p. 49; *Gag.* p. 41. *Grav* p. 52; *Gag.* p. 38. *Grav.* 48.

r) Tab. Arab. *Gag.* p. 43. *Grav.* p. 56; *Gag.* p. 37. *Grav.* p. 46; *Gag.* p. 40. (a lin. 7.) *Grav.* p. 50 (in fine); &c.

s) Nam vnum vel alterum exemplum occurrere, quod faciat contra rem noſtram, negare non licet, ſiue plane regulam ſibi non dixerit, ſiue ſe confuderit Abulfeda. Vid. tab. Arab. *Gag.* p. 45. *Grav.* p. 59 &c. Loca hactenus ex tabul. Arab. citata inferius in h. l. comparata ſiſtentur.

Edrifium fine libro appellat, opus eius geographicum *Ketab al mamaleki wal mafaleki*, in geographiae fuae initio diferte excitatum, fignificare; paris argumenti autem, quamuis vfus rarioris fuiffe librum titulo *Nozhat al Mofchtak* infcriptum. Atque huic fententiae haud parum momenti addere locum ex Abulfeda fuperius defcriptum, neminem negaturum effe confido.

II. In partes quoque vocare folet Abulfeda *auctorem libri Al-Mofchtareck* المشترك *t*), hoc eft, Homonymorum *u*), fcilicet *Iakutum Hamavenfem*, qualem initio operis fui appellat *v*), fimulque in eis notat, qui toti fint in eo, vt veram nomina propria fcribendi et efferendi rationem exponant. Fuerunt autem quatuor viri huius nominis, omnes feculo trecentefimo vita defuncti. Inter quos geographus nofter, cuius nomen integrum eft شهاب الدين ابو عبد الله ياقوت بن عبد الله الحموي. Fuit origine graecus, nomine *Υακινθος* (Hyacinthus), quod idem eft ac ياقوت *Iakut;* natus tamen Hhamati in Syria an. Heg. 575. Chr. 1179. In fcriptis eius eminent duo lexica geographica, alterum maius, quod معجم البلدان *lexicon geographicum* infcribitur, alterum minus, quod Abulfeda tractauit المشترك وضعا والمختلف صقعا *id quod fcriptura idem, fitu diuerfum eft;* [quae verba Reiskius ita reddidit graece: *το συμφωνουν κατα την γραφην* (feu *ορθογραφιαν*) *διαλλαττον δε κατα την της χωρας θεσιν*]. Vtiliffimum hoc opus vifum fuiffe Ibn Chalikano, autorem habeo Koehlerum; omninoque Iakutum in optimis Abulfedae fubfidiis cenfendum effe patet, quod de multis Arabiae regionibus haud dubie teftem agit *αυτοπτην*. Enimvero crebris itineribus adierat terram Oman, quae ad oram maritimam Arabiae orientalem fita eft *w*).

III. Saepiffime quoque Noftro laudatur *Ibn Haukal* ابن حوقل *x*), cuius integrum nomen exhibet Koehlerus *y*): ابو القاسم محمد بن حوقل البغدادي. In Abulfedae reprehenfionem incurrit, quod autor ingentis ac fufi operis, neque

t) *Gag.* p. 5. 6. 8. 9. 14. *Grav.* p. 6. 7. 10. 11. 18.

u) Ita quidem *Michaelis* reddere folet (vid. tabul. Aegypt. p. 6. annot. nr. 66, et p. 3. marginal.) fed pleniorem libri titulum vid. inferius.

v) *Reisk.* verf. lat. p. 126.

w) Conf. de his *Koehler* praefat. ad tabul. Syriae, Eiusdem *Nachrichten* &c. im Repertor. Th. 2. p. 34. et *Michaelis* l. c. Quibus adde, fi placet, De Guignes in Notices et extraits &c. Vol. II. p. 386 fq. (vbi et de alio Iacuto ferioris, quam, qua Abulfeda vixit, aetatis, cuius proprium nomen eft Bakui) et *Schultens* praefat. ad vit. Salad.

x) *Gag.* p. 7. 9. 11. 34. *Grav.* p. 8. 11. 14. 43.

y) Praef. ad tab. Syr. (verf. finem).

neque nomina quaeuis propria curauerit, qua ratione ſcribantur et enuntientur, annotare, neque longitudines ac latitudines *z*). Teſte Koehlero (l. c.), qui cum Reiskio *a*) eximium ac bonae notae geographum appellat, Ibn Haukal inprimis diligens eſt in proprietatibus regionum deſcribendis. Sed de Haucalide non eſt, quod plura hic dicam *b*). Publicauit enim non ita pridem Cel. Ouſeley geographiam eius vniuerſalem, كتاب مسالك وممالك تصنيف anglica translatione *c*). Cuius in praefatione Haucalidis aetatem ita euincit, vt intra ann. 902 et 968 p C. n. vixiſſe appareat. Verum, quod in ipſo operis initio pronuntiat Ibn Haukal, ſe initium facere Arabiae deſcribendae *d*), id ne lectores inducat; enimuero eiusmodi deſcriptionis nullum in toto libro exſtat veſtigium.

IV. Tractauit porro Abulfeda librum *Al-Lobab* (قال في اللباب) *e*). Reiskius in autorum recenſu, quibus vſum ſe in opere geographico profiteatur Abulfeda *f*), duos affert autores, quorum vterque ſcripſerit librum Lobab, alterum *Samanenſem* (السمعاني Samaani), cui ibidem quoque adſignat librum *Anſab*, alterum *Ibn el Atſchirum* (ابن الاثير). Verum reuera vnum eſſe ſcriptum, quod triplici titulo ſignificat Reiskius, mox apparebit.

Ibn Al Atſir ابن الاثير idem ille eſt, quem pluribus deſignat Koehlerus, eumque auctorem libri *Al-Lobab* اللباب nomine perhibet *g*); *Samaani* السمعاني autem ſcripſiſſe librum *Lobab*, ex aliquo Abulfedae loco euincit Michaelis *h*). Cui alium itidem ex Noſtro deſumptum oppono. Scilicet

z) Vid. init. operis Abulfed. a *Reisk.* latin. fact.

a) Prodidagmat. p. 223. (tab. Syriae).

b) Vid. ſi placet, Herbelot. ſ. voce *Ibn Haucal. Michaelis* p. 16. annotat. *Hartmann.* p. CVII. et praefat. ad libr. ſtatim citand.

c) Integer libri titulus hic eſt: كتاب مسالك وممالك تصنيف ابن حوقل the oriental Geography of Ebn Haukal an Arabian traveller of the tenth century. Translated from a Manuſcript in his own Poſſeſſion, collated with one preferred in the library of Eton College, by Sir William Ouſeley &c. London. 1800.

d) P. 2. "we begin with Arabia, becauſe the temple of the lord is ſituated there, and the holy Caaba is the Navel of the world and Mecca is ſtyled in the ſacred writings the parent city, or the mother of Towns."

e) *Gag.* p. 6. 11. 13. 14. 35. 40. *Grav.* p. 8. 14. 16. 19. 48. 52.

f) Vid. Prodidagm. p. 230 tab. Syr. p. 176. Meuſel biblioth. h. Vol. II. p. 1.

g) Vid. Nachrichten &c. im Repertor. Th. II p. 32.

h) Vid. tab. Aegypt. pag. 97. annot. (vbi monet, Herbelotum de libri et auctoris nomine fruſtra conſuli. Sed perperam. Vtrumque enim commemorat Herbelotus ſub *Samaani* et *Anſab*). Locus a Michael. productus hic eſt. (p. 22 text.)

اسوان. من اللباب بفتح --- قال في
وفيات الاعيان بضم --- وغلط السمعاني

Aswan

ipſa verba eius haec ſunt: (Gag. p. 6. Grav. p. 8. vbi pro السماني leg. السمعاني)
سَحُول. قال في اللباب بفتح --- قال وهي قرية في اليمن فيما يظن السمعاني.
i. e. *Sahhul, ſecundum auctorem libri Lobab* (ſc. ita effertur). *Eſt, inquit ille, vicus in Yaman, vt quidem putat Samaani.* Patet, hic diſtingui inter autorem libri *Lobab* et *Samaani* ſcriptorem iunioris aetatis. Atque his bene conueniunt, quae Herbelotus nos docet *i*); quo teſte *Samaani,* qui proprie appellatur nomine *Abou Saad Abdalkerim Mohammed, Al Merouzi,* autor fuit libri *Anſab* (انساب origines, genealogiae), poſtea ab *Ibn Al Atſir* retractati, aut potius aucti, ac titulo *Al-Lobab* inſcripti. Hunc librum geographica quoque continuiſſe, ex vſu, quem eius habuit Abulfeda, iure colligit Koehlerus (l. c.).

V. Saepius quoque in ſubſidium vocat Noſter auctorem libri Azizi *k*) (قال في العزيزي *l*) et قال العزيزي). Nomen eius eſſe الحسن بن احمد المهلبي *Haſſan Ibn Amed Mohallebi* ex ipſis Abulfedae verbis euincit Michaelis *m*). Pleniorem vero huius Geographi notitiam alius ex eodem Noſtro praebet locus *n*), quem verbis latinis ita reddit Reiskius: Vidi quoque *in Kitab el Maſaleki wal Mamaleki o*), *id eſt libro viarum et prouinciarum, vulgo el Azizi dicto, ab al Azizo, Chalifa Aegyptio, dynaſtiae Fathemitarum, cui dedicatus eſt ab auctore al Haſano filio Ahmadi, Mohallabita* etc.

VI. In Abulfedae tabulis geographicis ſaepenumero inprimis occurrit *auctor libri Kanun* القانون, quem alibi nomine perhibet البيروني *Al-Biruni,* atque

Aswan &c. *ſic ſecundum Lobab, ſed in vitis illuſtrium ſcribitur* &c. *et errauit Simcanita* (ſic effert *Michaelis* nomen السمعاني). Quomodo expediendus ſit, ex iis, quae ſupra exponuntur, facile apparet.

i) Verba eius ſ. voc. *Anſab* haec ſunt, "*Anſab* ac *Samaani* eſt un ouvrage en 80 Volumes, que l'on trouve difficilement, dans lequel l'Imam Abou-Saad Ali Ben Mohammed Al-Merouzi a compilé toutes les genealogies, qu'il a pu recouvrer jusqu' en l'an de l'Hegire 562, qui eſt de J. C. 1166. Cependant quoique le nombre de ces volumes ſoit énorme, Ezzeddin Ali Ben Athir Algezeri (arabice عز الدين علي بن الاثير الجزري) qui mourut l'an 630. de l'Heg. qui eſt le 1233. de J. C. l'a augmenté, et fait monter jusqu'à cent volumes ſous le nom d'Allobab, qui ſignifie la plus pure nobleſſe." Conf. ſ. voce *Samaani.*

k) *Gagn.* p. 11. 33. 40. 42. 43. 44. 48. 52. 53. *Grav.* p. 14. 42. 52. 54. 55. 56. 64.

l) Ex qua dictione apparet, Herbelotum perperam Azizi perhibere nomen autoris. V. Herbelot. ſ. voc. Azizi. Conf. *Michael.* Aegypt. p. 89. not. nr. 181.

m) Vid. l. c.

n) Verſ. *Reisk.* p. 141.

o) Conf. *Reiske* prodidagmat. tab. Syr. p. 240. *Meuſel.* p. 176.

atque ابو الريحان البيروني *Abu Rihan Al-Biruni p*), et cuius auctoritatem vel maxime fequi profitetur in computandis diftantiis locorum, atque in longitudinibus et latitudinibus ponendis *q*), quin principem in hac geographiae parte appellat *r*). *Abu Rihan Biruni* floruit an. Heg. 385. Chr. 994 *s*); natus in Birun Chorasmiae vrbe, vnde cognomen accepit. Fuit eximius mathematicus (id quod, tefte Gravio, etiamnum ex ipfius, quae extant, fcriptis apparet) inprimis celeber libro fuo *Canun Al-Maffudi*, quod argumenti geographici, Ptolemaeum imitatus, concinnauit, atque Maffudo principi ex ftirpe Gaznevidarum dicauit. Eft idem opus, eiusmodi argumenti ampliffimis adnumerandum, quod Abulfeda in partes vocare folet *t*).

VII. In tabulis geographicis potiffimum faepius laudatur a Noftro *Ibn Said* ابن سعيد, quem alibi appellat *Ibn Said Al Magrebi* ابن سعيد المغربي, atque inter autores refert, ex quibus longitudines et latitudines locorum defcripferit *u*). *Abul Haffan Ali Ben Said*, natione aut Hifpanus, aut Africanus *v*) (vtrumque enim fignificat *Al-Magrebi*) vita defunctus eft an. Heg. 673. Chr. 1274 *w*). Confcripfit hiftoriam Hifpaniae et Africae *x*). Huic hiftoriae gentium (funt verba Michaelis l. c.) aut multa admifcuit geographica, aut aliud opus reliquit geographicum; ex quibus hoc verifimilius: in tabulis enim ipfis frequentiffime gradus ex eo longitudinis et latitudinis fumuntur, quos in hiftorico opere vix pofuerit.

VIII.

p) *Gag.* p. 34. *Grav.* p. 43. *Gag.* p. 37. *Grav.* p. 46. Conf. prolegom. p. 184. verf. *Reisk.*

q) Vid. prolegom. p. 184. verf. *Reisk.*

r) الاستاذ هذا الفن *princeps in hac parte*, fiue in hoc argumento (fc. geographico) *Grav.* in praefat. ad tab. Chorasm. &c. p. 7. male, vt puto, ita intelligit: *magifter huius operis.* Conf. verf. *Reisk.* l. c.

s) *Grav.* l. c.

t) Haec et plura vid. apud Herbelot. f. voc. *Abu Rihan* et *Canun Maffudi*, apud *Grav.* l. c. et praefat. ad binas tab. Geogr. &c. et apud *Reiskium* in addition. ad Herbelot. biblioth. orient. p. 722.

u) Prolegom. p. 184. verf. *Reisk.* Vid. et *Gag.* p. 36. *Grav.* p. 45. *Gag.* p. 38. *Grav.* p. 47.

v) Illud vult *Michaelis*, fimul Cordubae natum fuiffe affirmans (Aegypt. p. 36. not. 63). hoc *Reiskius* in addit. ad Herbelot. bibl. T. IV. p. 754.

w) Vid. *Reisk.* l. c.

x) Herbelot. f. voce *Ketab* ac fub *Schaloubini* eam adfignat auctori *Ibn Said Al-Magrebi* fub titulo: *Ketab al mathreb akhbar almagreb* (Hiftoire d'Afrique et d'Efpagne) *Reiske* l. c. et in prodidagm. p. 230. tab. Syr. eundem fane librum ita defignat: *Al Magrebi fi akhbar ahl il Magrebi*, id eft. vt ipfe quidem reddit: *Hiftoria Occidentis naturalis et politica.*

VIII. Vſus porro eſt Abulfeda *Giauhari* الجوهري eximio lexicographo *y*). Nomen eius integrum exhibet Pocockius *z*) ابو نصر اسماعيل بن حماد الجوهري التركي *Abu Nasr Ismael Ebn Hamad al Gauhari al Torci*. Fuit enim natione Turca in vrbe Farab فراب ſiue Otrar اطرار oriundus. Nihilominus ob notitiam linguae arabicae haud vulgarem obtinuit apud Arabes, vt *ſermonis antiſtes* امام اللغة audiret Lexicon linguae arabicae, quod compoſuit, inſcribitur صحاح اللغة (Sehah Allogat), hoc eſt, *puritas linguae;* eſtque id ipſum, quod Abulfeda tractauit (قال في الصحاح). De aetate eius non ſatis conſtat; veruntamen, ſi Abulfedae fidem habemus, obiit an. Heg. 398, Chr. 996 *a*).

IX. Iam videamus de autore, aut potius libro, qui in tabulis Noſtri geographicis nomine *Resm* رسم deſignari ſolet. Pleniorem eius titulum alibi ita exhibet Abulfeda كتاب رسم الربع المعمور [h. e. ex Reiskii de verſione *b*), liber (qui inſcribitur) *ὁρισμος quadrantis orbis habitabilis c*)], eumque ex lingua Graeca in Hebraeam, et inde iuſſu Almamonis in Arabicam traductum eſſe refert. Haec ad verba repetens Herbelotus ſ. v. *Resm*, autorem libri nomine perhibet *Ptolemaeum d*). Verum diffident a Graeci Ptolemaei poſitionibus, vbi comparare vtrasque licet, quae apud Arabes habet *Resm;* et hercle, niſi Resm رسم plane non Ptolemaei, ſed alium librum, a Graecis ad Arabes tranſlatum, eſſe ſtatuamus, magnas qualicunque modo mutationes apud Arabes ſubiiſſe patet Ptolemaeum *e*).

X. In tabulis Abulfedae geographicis non ſemel in quauis pagina legitur اطوال *Atwal*, hoc eſt, *longitudines*. Significatur liber geographicus, cuius alibi hunc titulum habet Abulfeda *f*) كتاب الاطوال والعروض للفرس, ex Reiskii verſione: *liber longitudinum atque latitudinum, qui a Perſis tanquam auctoribus habet nomen.* Gravius (l. c.) dum nomen *Alfaras* (ita enim ſcribit) in verſione vbiuis ſeruat, illud mihi vel autoris vel libri nomen proprium

y) Vid. *Gag.* p. 30. 48. 49. *Grav.* p. 40. 65. 66.

z) Specim. Hiſt. Arab. p. 365.

a) Haec et plura vid. apud Herbelot. ſub vocib. *Giauhari* et *Sehah Allogat.*

b) Proleg. p. 184.

c) *Grav.* in praef. ad tab. Chorasm. p. 7. ita reddit: *quarta pars orbis terrarum inhabitata.*

d) Idem fere repetit ſ. voce *Bathalmius de Feloudhi* (Ptolem. Peluſ.) vbi haec: "ſa Geographie, qu'ils nomment Giarafia et Resm."

e) Conf. *Michaelis* Aegypt. p. 72. n. 152. et *Hartmann* in l. c. p. CVII.

f) Prolegom. p. 184. verſ. *Reisk.* Arabice et latine exhibet hunc locum, in quo Abulfeda auctores ſuos in poſitionibus longit. et latit. recenſet, *Gravius* in praefat. ad Chorasm. &c.

proprium putaſſe videtur. Verum de la Rocque aliud quid vidiſſe apparet, etenim effert — Alfarabi *g*).

XI. Interdum quoque in Abulfedae tabulis longitudinum et latitudinum occurrit nomen *Cuſniar* كوشيار (ſic ſcribendum eſſe e Calcaſhandi monet Gagnierus ſimul in aliis codicibus lectiones variantes notans p. 26 edit. ſ.). Fuit inſignis aſtronomus, qui ſub finem ſeculi Heg. quarti, hoc eſt p. C. n. ſeculi decimi floruit *h*). De ſcriptis eius nihil compertum habeo.

XII. Pag. 4. edit. Gagn. 5. Grav. Abulfeda excitat librum *Abubecr Ahhmed Ben Muhammed Ben Al-Fakih* ابي بكر احمد بن محمد بن الفقيه, de quo fruſtra conſului libros noſtros harum rerum notitias praebentes. In excerpto, quod huius libri fecit Abulfeda, autores occurrunt hi:

1) *Al-Madaïeni* المدايني. Herbelotus autorem huius nominis commemorat, qui de ſtratagematibus ſcripſerit; librum, quem Abulfedam Arabiae deſcribendae gratia tractaſſe, vix crediderim.

2) *Al-Wakedi* الواقدي. Hunc eundem eſſe *Mohamed Ibn Omar Al-Wakedi* محمد بن عمر الواقدي, antiquiſſimum, ex Arabum, qui adhuc exſtant, hiſtoricis, (obiit an. Heg. 207. Chr. 822) quem in Eichhornii Repertorio *i*) pluribus deſignat Koehlerus, nihil obſtare videtur, ne ſtatuamus.

3) *Ebn Al-Arabi* ابن الاعرابي. Herbelotus *k*) eius nominis ſcriptorem commemorat (Abubecr Mohammed Ben Abdalla, cognomine *Ebn Arabi*), an. Heg. 548. Chr. c. 1148 mortuum, atque autorem libri *Ahkam Al-Coran.*

Prorſus obſcura denique haec mihi ſunt nomina ſcriptorum:

1) *Al-Naſſer Ben Shamuel* النصر بن شمويل *l*).

2) *Abul-Akul* ابي العقول, qui in tabulis longitudinum et latitudinum occurrit.

3) *Autor libri Moreb* (قال في المعرب) *m*).

§. 4.

Tales ſunt autores, (Abulfedae ſane nec pauca, nec contemnenda ſubſidia), ex quorum auctoritate omne fere de *Abulfedinae deſcriptionis* pretio pendere iudicium, neminem, qui eam vel per tranſennam inſpexerit, nega-

g) Vid. praefat. ad verſ. Gall. p. 267, vbi haud dubie illum Abulfedae locum, a *Gravio* l. c. deſcriptum, ante oculos habuit.

h) Vid. *Gagn.* l. c.

i) Part. I. p. 62.

k) Herb. ſ. v. Arabi.

l) *Gag.* p. 6. *Grav.* p. 7.

m) *Gag.* p. 41. *Grav.* p. 53.

negaturum eſſe confido. Enimuero totus fere liber praebet nonniſi congeſta ex variis ſcriptoribus fragmenta, quae parum conſtructa, nec apte coniuncta abruptam illam atque hiantem Abulfedae orationem pariunt. In quo vero magis reprehendatur, id eſt, quod, quantum apparet, nullam deſcribendi certam rationem ſequitur. Eſt enim Abulfeda a noſtratium ordine tam alienus, vt terrae, quam deſcribit, neque prouinciarum neque vrbium ſitum curet, ſed modo in auſtrali, modo in boreali eius parte et ſ p. verſetur. Verum his ſuperſedeo; neque repetere volo, quae de vſu et vitiis geographiae Abulfedinae, de ordine, quem inſtituit in deſignandis climatibus, de longitudinum et latitudinum poſitionibus, atque de menſuris eius geodaeticis Gravius *n*), Gagnerius *o*), Reiskius *p*), Koehlerus *q*), et alii, ſatis copioſe expoſuerunt ac iudicarunt.

ARABIAE DESCRIPTIO VII.

SECTIONIBVS ABSOLVTA.

SECTIO I.

DE ARABIA IN VNIVERSVM.

§. I.

Nomen et ambitus Arabiae.

Apud Geographos Arabum ſub variis nominibus occurrere ſolet *Arabia;* nam et عربة *Arabah* eis dicitur, et بلاد العرب *Belad Al-Arab*, regio Arabum, et ديار العرب *Diar Al-Arab*, prouinciae Arabum, et جزيرة العرب *Giazirah al Arab*, peninſula Arabum *a*), et جزيرة عربة *Giazirah Arabah b*). *Abulfeda* cum *Madaieni, Ibn Haukal c*), et aliis, *peninſulam Arabum* جزيرة العرب *d*) vocat; ſcilicet,

n) V. Praefat. ad *tabul. Chorasmiae* &c.

o) V. Praefat. ad *Vit. Muhammedis* &c.

p) V. Praef. ad verſion latin. et praef. ad tabul Syr. edid. *Koehler*.

q) V. Praef. ad Abulf. tab. Syriae.

a) Conf. *Gag.* not. p. 1. edit. c.

b) Edriſ. Clim. II. part. 8 in fine.

c) Apud Abulfedam p. 4. *Gag.* p. 5. *Grav.* p. 15. *Gag.* p. 19. *Grav.*

d) Nomen جزيرة *Giazirah* Arabibus et *inſulae* et *peninſulae* ſignandae inſeruire, neminem harum rerum peritum fugit. Nimirum quam Latini *peninſulam* vocant, Graeci χερσονησον, terrae portionem aliqua ſui parte

ſcilicet, quam antiquitus ex praecipua parte poſſeſſam, vniuerſam Muhammedis imperio ſubiugatam ſibi vindicarunt.

Peninſulae Arabum autem nomine eam ſolummodo regionem primitus ac proprie inſignitam eſſe probabile ſit, quae oceano, ſinubus arabico et perſico incluſa, ſeptentrionem verſus iſthmo ab ſinu Elanitico ad maris perſici caput exporrecto terminatur *e*). Verum apud *Abulfedam* vſus huius nominis latius funditur, quippe qui vaſtas ſolitudines, quae in Arabiae plaga ſeptentrionali extenſae vsque ad Balis vrbem Euphrati adiacentem pertingunt, in huius terrae deſcriptione comprehendit. Diuerſa prorſus ac noua ſignificatione in Ibn Al Vardi opere cosmographico ſumitur nomen جزيرة العرب *Giazirah Al Arab f*), ſcilicet quo ille terram ſignat, quae vrbes Bagdad, Madain, Nil, Cufa, Basra et Abadan complectitur.

Apud Hebraeorum priſcos ſcriptores duo *Arabiae* occurrunt nomina, alterum *terrae orientis*, ארץ קדם, alterum, quo ſerioribus temporibus vtebantur, *terrae Ereb*, ארץ ערב *g*). Nominis ערב explicandi ergo multa a viris doctis varie coniectata ſunt; in quorum ſententiis ea proxime ad veritatem accedere videtur, quae *terrae occidentalis*, hoc eſt *terrae Ereb* ארץ-ערב nomine primitus partem Arabiae, deinde, ſucceſſu temporis ſedibus gentium mutatis, totam *Arabiam* inſignitam eſſe ſtatuit.

Graecorum geographis antiquioribus *Arabia* (ἡ Ἀραβια) non peninſulam ſolum proprie ſic dictam, ſed omnem reliquam regionem a limite huius ſeptentrionali ad Iudaeam vsque atque Coeleſyriam, et ab Aegypto vsque ad Babyloniam protenſam complectebatur. Illam vocabant *Arabiam felicem* (Ἀραβία ἡ εὐδαίμων), hanc *Arabiam deſertam* (Ἀραβία ἡ ἐρήμη) *h*). Ex quo denique nouam eamque tripartitam *Arabiae* diuiſionem fecit Ptolemaeus, *Arabiae petraeae* nomen (ἡ Πετραία Ἀραβία) occurrit, quo ex

B 2 *Petra*

parte per iſthmum continenti annexam, Arabes cum non habeant eiusmodi voces compoſitas, niſi quasdam propriorum nominum appellationes, aut peregrina nomina, eodem nomine deſignare coguntur, quo terrae portionem a continenti prorſus reſectam, quae Latinis *Inſula*, Graecis νησος dicitur. Conf. *Pocock* ſpecimen &c. p. 33. *Golius* ad *Alfrag.* p. 78. *Schultens* index geog. ſ. voce جزيرة العرب, et *Gagnier* p. 1. edit. ſuae.

e) Vid. *Schultens* l. c. et *Büſching.* p. 513.

f) Vid. *Hyland.* ſpecim. p. 13. aut Notices et extraits &c. Vol. 2. p. 34.

g) Locorum ex S. S. huc referendorum recenſum inuenies apud *Büſching* p. 515. Ceterum cf. *Gagnieri diatriba* &c.

h) Eratoſthenes apud Strabonem lib. 16. p. 528. Conf. *Cellar.* Tom. II. p. 595. et *Mannert.* Tom. VI. p. 1 et 2.

Petra (Πετρα) Nabathaeorum regia ita dicto, terram inter Aegyptum, Palaeſtinam, Syriam, Arabiam deſertam, et felicem, extenſam deſignauit; his nimirum Arabiae partibus noua ratione ita deſcriptis, vt illa quidem (*Arabia deſerta*) ab occaſu terminos haberet partem Syriae et Arabiae petraeae, a ſeptentrione partem Meſopotamiae et Euphratis, ab oriente Chaldaeam ſeu Babyloniam, a meridie Arabiam felicem, haec autem (*Arabia felix*) ad meridiem Petraeae et Deſertae ſubiecta, et gemino ſinu, Arabico et Perſico, ac parte Oceani, quae inter vtrumque ſinum eſt, in modum peninſulae concluſa eſſet *i*).

§. 2.

Fines et magnitudo Arabiae.

Satis accurate totius *Arabiae* limites deſignando, incipit ſuam deſcriptionem Abulfeda. Ordinis, quem ſequitur, ratio haec eſt Initio figit quatuor *Arabiae* limites, a latere occidentali ad ſeptentrionale, orientale, ac auſtrale procedens, ita, vt quae in cuiusuis medio ſita ſit vrbs, commemoret; deinde totum viatori *Arabiam* circumeunti iter conficiendum deſcribit. (Gagn. p. 1 ſq. Grav. p. 1 ſq.)

Peninſulam Arabum a plaga occidentali cingit mare Kolzum بحر القلزم, vulgo mare rubrum dictum, *initio ſumto a finibus prouinciae Yaman* اليمن, *vbi contermina eſt prouinciae Hhegiaz* الحجاز, *usque ad Ailah* ايلة *k*). *Ailah, quae ad peninſulam Arabum pertinet, ſita eſt in media plaga occidentali, et reliqua pars limitis occidentalis ab Ailah ad confinia Syriae* (الشام Al-Sham) *protenditur l*), quae terra hic vbique latiori ſenſu Geographis Arabum tralaticio ſumenda eſt, ſcilicet quo Palaeſtinam et Phoeniciam eis complectitur *m*).

A plaga

i) Conf. Ptolomaei Arabia in *Hudſ.* geog. min. Vol. III. *Aſſemann* Biblioth. &c. Vol III. P. II. p. 553. *Bruns* Aſien &c. p. 169 ſq. *Cellarius* et *Mannert* in ll. cc.

k) بحر القلزم من الطراف اليمن التي تلي الحجاز الي ايلة. Ita *Gravius*. *Gagnierus* autem temere, vt puto (vid. notas eius p. 1.) hanc lectionem inducit: بحر القلزم من اطراف اليمن المصاقبة للحجاز التي تلي الي ايلة. Hoc eſt (ex verſ. *Gag.*): "mare Al-Kolzum a finibus Al-Yaman conterminae τῇ Al-Hhegiaz, *quae vsque ad Ailah pertingit.*" Nimirum Abulfeda non hic prouinciae Hhegiaz, ſed peninſulae totius limitem occidentalem ducit, cuius prima pars dimidia a finibus prouinciae Yaman ſeptentrionalibus vsque ad Ailah extenditur.

l) *Gagn.* perperam: ويمتد اطراف, *Grav.* habet: ويمتد علي الطراف.

m) Vid. Abulf. tabul. Syr. p. 3 ſq. et *Büſching.* p. 275.

A plaga feptentrionali ambitur parte Syriae, ducto limite ab Ailah ad Bales (بالس), *ad Euphratem* (الفرات Al-Forat) *n*), *ad al-Rahbah* (الرحبه) *et ad Anah* (عانه). *Anah fita eft in media plaga feptentrionali, et reliqua pars limitis feptentrionalis ab Anah extenditur fecundum Euphratem vsque ad al-Cufah* (الكوفه).

A plaga orientali pergendo a terminis Cufah cum Euphrate limes protenditur ad al-Basrah (البصره). *Basra fita eft in media plaga orientali, et reliqua pars limitis orientalis protenditur a Basrah fecundum litus maris perfici* (بحر فارس) *ad regionem Bahhrein* (البحرين), *atque ita donec regionem Oman* (عمان) *pertranfeat.*

A plaga meridionali mare Indicum (بحر الهند) *vltra regionem Oman ad litora regionis Mahrah* (مهره), *quae ad prouinciam Yaman pertinet, defertur; limes autem per Yaman circumductus pertingit ad Aden* (عدن). *Aden fita eft in media plaga meridionali o*), *et reliqua pars limitis meridionalis ab Aden protenditur fecundum litora Yaman, vsque ad extremos eius fines, tendendo Hhegjaz verfus ad initium limitis plagae occidentalis, vnde initium fecimus.*

Sequitur additio Abulfedae per modum corollarii ad praecedentia, quae in editione Graviana exulat; verum habet Gagnierus *p*). *Quod fpectat medium limitem quatuor fingularum plagarum peninfulae Arabum, hoc modo fe res habet. Et quidem latus eius meridionale habet pro medio limite vrbem Aden, cui ex aduerfo opponitur in medio limite feptentrionali vrbs Anah, fiquidem vtriusque loci longitudo vna eademque eft, videlicet fexaginta fex graduum; fed latitudine differunt; nam latitudo vrbis Aden eft vndecim graduum, et latitudo vrbis Anah triginta quatuor graduum. Ambae autem pofitae funt fub eodem meridiano.*

In medio autem vtriusque lateris, orientalis nempe et occidentalis, funt Basrah et Ailah; ambarum enim latitudo vna eademque eft, fcilicet triginta graduum, quam proxime; verum latitudine differunt; nam longitudo vrbis Ailah eft quinquaginta fex graduum cum fractionibus, et longitudo vrbis Basrah feptuaginta quatuor. Ambae autem funt fub eodem parallelo ab oriente in occidentem.

 Aden

n) *Gagn.* monet in quatuor codicibus legi على الفرات "fuper Euphratem." Haec lectio (funt verba eiusdem) videtur paeferenda; nam Abulfeda, vbi de Bales, ait hanc vrbem effe فرضه ftationem nauium.

o) *Gagn.* p. 2. l. 7. في وسطها *Gravius* ومن وسط, male, vt recte monet *Gagn.*, quoniam fupra in tribus locis parallelis legitur في.

p) Extat nempe in duobus codicibus *Poc.* 196. et *Grav.* 2, quos fecundam editionem operis Abulfedei repraefentare arbitrabatur *Gagnierus*. Verum huic opinioni aduerfatur *Koehlerus* in praefat. ad tab. Syriae.

Aden itaque ſita eſt in medio latere meridionali.
Anah in medio latere ſeptentrionali.
Ailah in medio latere occidentali.
Basrah denique in medio latere orientali.

Ex his quanquam Arabiae latitudinem et longitudinem quisque euincere, atque per gradus conſtituere poſſit *q*), minime tamen, cum ex finium alicuius terrae ad gradus longitudinis et latitudinis deſcriptione vera eius magnitudo deſignari nequaquam poſſit, ſcilicet ob figurae diuerſitatem, huic rationi multum tribuendum eſſe apparet.

Generaliori ſecundum totas regiones confiniorum Arabiae deſcriptione facta, iam ſingulas vrbes, quae in eius circuitu occurrunt, recenſet Noſter:

Qui limiter peninſulae Arabum circum peragrare voluerit, iter inſtituet ab Ailah, ſecundum oram maritimam, facie in auſtrum obuerſa et mari ad dextram adiacente, ad Madian (مدين) *r*), *ad Yanbo* (ينبع), *ad Barwah* (البروة), *ad Gioddah* (جدة), *ad initium Yaman s*), *ad Zabid* (زبيد), *ad Aden. Inde circumibit continentem Yaman, facie in ortum obuerſa et mari ad dextram adiacente, vt ante, tendetque ad litora Thafar* (ظفار), *tum ad litora Mahrah; atque ita tota prouincia Yaman peragrata, faciem in ſeptentrionem obuertet, et mari ad dextram adiacente litora Mahrah vsque ad Oman perluſtrabit, vsque ad regionem Bahhrein, ad Katif* (القطيف), *ad Cathemah* (كاظمة), *ad Basrah. Denique, vt totum abſoluat circuitum peninſulae Arabum, faciem in occaſum obuertet, et a mari recedens fluuio Euphrate ad dextram adiacente, ad Basrah iter diriget, ad Sib* (السيب). *ad Cufah, ad Anah, ad Rahbah, ad Bales, ad confinia Haleb* (حلب), *ad Salamiah* (سلمية), *ad regionem Balka* (البلقا), *demum ad Ailah, vnde initium fecimus. Atque haec de Arabiae circuitu dicta ſunto.*

Ita quidem *Abulfeda* exteriora totius *Arabiae* confinia deſignat. Cui ſi qui fuerint, aut ſint, qui non adſtipulentur, ſententiarum diuortium nonniſi

q) Nimirum quoad longitudinem Arabia a gradu 74, vsque ad gradum 56, quoad latitudinem autem a gradu 11, vsque ad gradum 34, ad mentem Abulfedae exporrecta eſt.

r) "*Sitam ad litus maris Kolzum.*" (على ساحل بحر القلزم). Hoc addunt duo codices, annotante *Gagniero*.

s) الى اول اليمن ad initium Yaman. *Gravius et de la Roque* (in verſ. Gallica p. 278, cum quo labitur *Büſching* p. 513., omiſſa praepoſitione الى vertunt: (ad Gioddah) *vnde incipit Yaman;* hoc falſum eſſe recte monet *Gagnierus*, atque initium Yaman ſiue terminum, qui prouinciam Yaman ab Hhegiaz dirimat, eſſe vicum Serrain, multis paraſangis ad auſtrum Gioddah remotum.

nonnisi de illo Arabiae tractu esse potest, qui a sinuum persici et arabici capitibus septentrionem versus circumducitur. Nam quatenus mari circumfluitur Arabia, nemini de terminis eius dubium esse potest.

Ibn Haukal, quem saepius excitat Abulfeda, aperte cum eo facit, quatenus deserta, quae a prouinciis adiacentibus, Syria Mesopotomia, et Chaldaea denominantur, ad Arabiam refert *t*). Hoc magis ex iis, quas illorum facit delineationibus, clarescet. Idem fortasse de iis asserere fas est autoribus in *Abulfeda Arabiae descriptione* citatis, qui in septentrionali aliqua huius terrae prouincia designanda limitem aut ad Syriam vsque, aut ad Mesopotamiam, aut ad Chaldaeam, producunt *u*).

De *Edrisio*, ceterisque Arabum geographis, quos noui ex "*Notices et extraits* etc," vbi scripta eorum conuersa in linguam gallicam, atque excerpta sunt, mihi non constat, quosnam in septentrionali Arabiae plaga fines constituant; quod ita singulas eius regiones describunt, vt quid terrarum ad Arabiam referendum esse velint, quid non, lectori non pateat. Tripartita Arabiae diuisio, simul ac limitum eius delineatio, quas fecit Ptolemaeus *v*), Arabibus peregrinae prorsus ac inusitatae sunt; nec tamen minus nostrates eum sequuti sunt. *Niebuhrius* vero, quem consulere debet, qui de recentiori Arabiae statu in se, atque ratione vicinarum terrarum, certior fieri cupit; nostris temporibus ad eam referri posse autor est *Erak Arabi w*), atque *Syriae et Palaestinae deserta*. Ad quam rationem ita limites (Arabiae) terrae continentis designat, vt in septentrione habeat Euphratem et Syriam, in occidente autem Aegyptum, freto contiguam, quo Asia et Africa coniunguntur *x*). Quam autem *Abulfeda* confiniorum *Arabiae* facit descriptionem, eam *Büschingius* sequutus est *y*).

Iam

t) *Gagn.* p. 7. 8. *Grav.* p. 8. 9. 10.

u) Videntur tamen, quae hucusque ex Abulfeda de finibus Arabiae dicta sunt, ad ea refutanda sufficere, quae satis vniuerse pag. 3. Theil 6. libr. cit. edicit *Mannertus* V. C. "die Wüste (scil. nach Ptolemaeus Bestimmung, zwischen Syrien und dem Euphrat), welche sie in drey Theile theilen (die Araber), wird nicht zu Arabien gerechnet, ob sie gleich von Arabern bewohnt ist, sondern heisst die Wüste Syriens."

v) Ptolem. Arab. in *Hudson* &c. Vol. III. *Cellar.* Tom. II. Lib. XIV. *Assemann* Tom. III. Part. II. p. 553. *Pocock.* Beschreib. des Morg. B. I. p. 204. *Bruns* Asien &c. p. 169 sq. *Mannert.* p. 3. 164 et 190 &c.

w) De hac terra vid. *Büsching.* N. Erdbesch. Th V. p. 195.

x) *Niebuhr.* Beschreib. &c. p. 1.

y) *Büsching.* l. c. p. 513 &c.

Iam *distantiae exteriores* apte subiungi videntur, quarum positionibus totius Arabiae circuitum emetitur Abulfeda, et ex quibus fortasse de *magnitudine Arabiae* aliquid certi constituere licebit. Sunt autem ex libro Haucalidis desumtae, vt ipse profitetur Abulfeda; verum cum, teste Gagniero, summam tantum rerum transtulerit, et praeterea in nonnullis ab eo differat, nec habeat quaedam scitu digna, ex excerpto, quod operis Ibn Haukal nobiscum communicauit Gagnierus z), quotiescunque discesserit Noster, annotabimus.

Ab Abadan, sic incipit Abulfeda, *ad Bahhrein et Hagjar circiter quindecim stationes.* Ibn Haukal, omisso nomine Hagiar, distantiam ponit vndecim stationum. *Ab Bahhrain ad Oman circiter mensis. Ab Oman ad Mahrah circiter mensis.* Ibn Haukal ponit centum parasangas, numerum centum et quadraginta parasangis illo minorem a); verum ait, *ad initia Mahrah;* cum Abulfedam de finibus eiusdem terrae occidentalibus cogitasse pateat. Sed compendio nimium studens hic pauca Haucalidis omittit Abulfeda, quibus ad vtrumque explicandum carere non possumus. Sunt haec: "Audiui Abulkasem Al Basri dicentem: Ab Oman ad Adan sunt *sexcentae parasangae;* e quibus *quinquaginta parasangae* vsque ad Maskat sunt habitatae; *et quinquaginta*, in quibus nullus est habitator vsque ad initium Mahrah, quae cum Shehr in longum porrigitur spatio *quadringentarum parasangarum*, cuius totius interualli latitudo *quinque parasangas* non excedit; quousque infra illud tota illa regio arenis obruta est." Addit Ibn Haukal: *a fine Shehr ad Aden sunt centum parasangae.* Verum Abulfeda per singulas partes ire supersedens, *inter Mahrah et Aden circiter mensem interesse* vult, distantiam sexaginta parasangis ea minorem, quam ponit Haucalides; licet, vt fieri debet iuxta superius dicta, Abulfedam finem Mahrah occidentalem innuere statuamus.

Pergit noster: *Ab Aden ad Gioddah circiter mensis. A Gioddah ad litus Giohhfah tres stationes.* Ibn Haukal habet *quinque* stationes. *Ab hac ad Giar tres stationes etiam. Ab Giar ad Ailah circiter viginti stationes.*

Iam

z) Vid. *Gag.* p. 15.

a) Nimirum si mensi damus triginta dies, et diei octo parasangas. Vid. Abulfed. prolegom. in *Büsching* Magazin &c. T. IV. pag. 184.

Iam reliquam partem circuitus *peninſulae Arabum* ab Ailah vsque ad Abadan, omiſſam, teſte Gagniero, ab Ibn Haukal, proſequitur Abulfeda. - *Ego dico, ab Ailah ad Sharah* (الشراه) *b*), *ſunt circiter tres ſtationes. Ab Sharah ad Balkah* (البلقاء) *circiter tres ſtationes. A Balkah ad fines occidentaliores Hhauran* (حوران) *circiter ſex ſtationes. A finibus orientalioribus Hhawran ad fines orientaliores Gutah Damashk* (غوطة دمشق) *circiter tres ſtationes. A finibus orientalioribus Gutah ad Salamiah circiter quatuor ſtationes. Inde ad Bales circiter ſeptem ſtationes. A Bales ad Cufah circiter viginti ſtationes; ab Cufah ad Basra circiter duodecim ſtationes. A Basra ad Abadan circiter duae ſtationes.*

Quanquam ex eiusmodi menſuris nihil certi euinci ac definiri poſſe apparet, ne tamen nihil egiſſe videamur, ſumma diſtantiarum per ſtationes collecta, ex milliariis geographicis, Arabiae, quem Abulfeda ac Ibn Haukal faciunt, circuitum, deſignabimus.

Abulfeda totius Arabiae circuitui dat 227 ſtationes; Ibn Haukal peninſulae proprie ſic dictae circuitum 174 ſtationibus emetitur. Quibus ſi 60 ſtationes annumerare velis, quas Abulfeda in parte circuitus ab Ibn Haukal omiſſa conſumit, efficiuntur 234 ſtationes; numerus Abulfedino 23 ſtationibus minor. Igitur ſi ſtationi damus $4\frac{1}{2}$ mill. geogr. *c*), circuitum totius Arabiae *Abulfeda* emetitur $1021\frac{1}{2}$ m. g., *Ibn Haukal* 1053 m. g.

§. 3.

De fluuiis Arabiae etc.

(Pag. 9. Gag. p. 11. Grav.) *In prouinciis Arabum, ait Ibn Haukal, nullus dignoſcitur fluuius, aut mare, quod nauigia ferat. Sin obiicias lacum Montanah* المنتنة (id eſt foetidum, nempe Asphaltitem, ſiue mare mortuum), *dicimus d*), *hunc lacum contiguum quidem eſſe regioni Arabiae, ſed ad illam non pertinere. De caetero, inquit, in prouinciis Arabum ſunt riui et ſontes et putei quam plurimi.* Nimirum Arabia nonniſi fluuios teſquorum, et litorales habet *e*). In montoſis autem eius tractibus tempore aeſtiuo fluuii gignuntur pluuia, Arabibus Uadi (ودي) vocantur, qui arte ſuſtentati multum profunt terrae fertilitati, ſed plerumque, niſi ad mare pertingere valent, ſolis

b) Edit. *Grav.* p. 20. vitioſe habet الشراء. De hoc loco autem vid. tab. Syriae p. 8.

c) Vid. *Mannert.* l. c. p. 111.

d) تلك, poſt hanc vocem edit. *Grav.* habet انها. In ed. *Gag.* male omittitur.

e) Quod nos ſolemus dicere, *Küſten und Steppenflüſſe.* Conf. *Gatterer* p. 512.

folis calore exficcati in arenis et agris fubducuntur *f*). *Ex* eiusmodi *variis torrentibus in vnum collecta erat aqua, congregata olim in terra Yaman, ad aggerem, qui exstructus fuerat in territorio Saba g); illa vtebantur ad irrigandos vicos et f. tiua.*

De montibus Arabiae, terrae prouentibus, atque omnino de iis, quae generaliora terrae alicui defcribendae praemitti folent, praeter ea, quae iam delibauimus, cum nihil annotauerit Nofter, et nos haec omnia obticere, atque ad fingularum Arabiae prouinciarum defcriptiones lectores ablegare cogimur.

§. 4.

De diuifione Arabiae in prouincias.

De diuifione Arabiae in prouincias, et antiquiorum et recentiorum geographorum fententiae mire inter fe diffident. Huius difcordiae femina ipfe potiffimum Abulfeda fparfiffe videtur, quippe qui in tabula Arabiae diuerfas duas duorum geographorum affert diuifiones, quarum neutri tamen ipfum adftipulari apparet.

Alter ex illis eft *Madaieni*, autor in libro *Abubecr Ben Mohammed al Fakih* laudatus. Hic quinque prouincias adfignat *peninfulae Arabum*, (pag. 4. Gag. 5 Grav.) quarum nomina haec funt:

1) *Tehamah* تهامة.

2) *Nagd* نجد.

3) *Hhegiaz* حجاز.

4) *Arudh* عروض.

5) *Yaman* يمن.

Alter eft *Ibn Haukal*, qui contra has recenfet *prouincias Arabum* (pag. 7. Gag. p. 8. Grav.):

1) *Hhegiaz* حجاز.

2) *Nagd al Hhegiaz* نجد الحجاز.

3) *Ba-*

f) *Niebuhr*. Befchr. p. 2. *Forskål* flora Aegypt. Arabica p. LXXXIII.

g) عند السد في ديار سبا, *ad aggerem in territorio Saba.* Ita *Gag.* et *Grav.* *De la Rocque* vero p. 288. verf. gall. ex السد *agger* proprium loci nomen faciens, miro modo ita vertit: *auprès d'Elmazad dans la region de Saba!* Cum quo labitur *Büfchingius* l. c. p. 697.

3) *Badiah* (i. e. defertum) *al-Erak* بادية العرق.

4) *Badiah al Giazirah* بادية الجزيرة.

5) *Badiah al-Sham* بادية الشام.

6) *Yaman* يمن.

Quomodo fingulas fuas quisque prouincias ex ambitu et limitibus definiat, non hic, vbi rei confpectum dare conuenit, anticipandum effe duco. Hoc tantum moneo, ambos omnino non comparari poffe, quod ille *peninfulam Arabum* proprie fic dictam, hic omnem terram ab Arabibus habitatam defignat. De Abulfeda autem ipfo, quomodo Arabiam diuidat, non eft quod hic dicamus; quem enim, ad noftram quidem interpretationem, fequutus fit ordinem, ex huius commentarii ratione, atque ex eis, quae prouinciarum defcriptionibus fuo quaeque loco praemiffa funt *h*), apparere debet.

Reftat, vt, in quot et quales Arabiam prouincias ceteri Arabum geographi, quotquot nouimus, ac recentiores harum rerum praecipui fcriptores diuiferint, breuiter ac generatim percenfeamus. Apud *Edrifium* nomina prouinciarum Arabiae haec occurrunt: *Tehamah*, *Yaman* cum *Hhadhramaut*, *Mahrah* et *Shegr* (nomina prouinciarum minorum, quae ab aliis diferte ad Yaman referuntur), *Oman*, *Bahhrain*, *Nagd*, *Yamama* fiue *Arudh*, et *Hhegiaz;* ad quas forfan adiungere debemus *Badiah* بادية h. e. defertum nomine generaliori fic dictum. Apud *Ibn al Vardi*, ex hoc prouinciarum Edrifii recenfu, quem hic normam ceterorum faciamus, exulant *Bahhrain*, *Shehr* (fiue Shegr) et *Mahrah;* apud *Bakui* autem *Tehama*, *Nag'd*, et *Mahrah;* fcilicet quantum ex iis, quae de vtriusque opere geographico excerpta et relata funt in *Notices et extraits* etc. *i*), iudicare licet. *Naffir Eddin* et *Ulugbeigh* vno ore in tabulis fuis geographicis *k*), quatuor duntaxat Arabiae prouincias proponunt, *Yaman*, *Oman*, *Hhegiaz* et *Bahhrain*. Inter recentiores denique noftros de his rebus fcriptores, *Golius l*), *Salius m*) et *Schultenfius n*), fequuntur *Madaïeni*, Geographi Arabis, apud Abulfedam,

C 2 fenten-

h) Quomodo *Reiskius* hac in re mentem Abulfedae expreflerit, vid. in prodidagmatibus &c. (p. 222. tabul. Syr. p. 137. *Meufel.* Bibl. hift. Vol. II. Part. I.) vbi fe Abulfedae Geographiam in nuce proponere profitetur.

i) *Ibn Al Vardi* in Volum. II. p. 19 fq. *Bakui* in Vol. II. p. 376 fq.

k) *Hudf.* Geog. min. Vol. III. p. 91. 123.

l) Ad Alfraganum p 79. not.

m) Praeliminary difcourfe p. 2.

n) In indice Geogr. f. voce *Yaman.*

ſententiam. *Aſſemannus o*) miram ac nouam, vt videtur, diuiſionem inducit; vtpote qui praecipuas, in quas ab orientalibus Arabia diuidatur, prouincias has eſſe vult: *Iaman*, *Hhegiaz*, *Badiah*, *Nabat* (نبط), et *Arak* (عراق). *Büſchingius* denique *p*), *Gattererus q*), et alii, diuiſionem Arabiae generaliorem a Ptolemaeo inuentam, et eam, quae apud indigenas vſu venit, confundunt.

Sectio II.

TERRA YAMAN اليمن.

§. I.

Nomen.

Ex autore libri Lobab: (Gag. p. 38. Grav. p. 48.) *Yaman* يمن *dicitur*, *quia eſt Yamin* يمين i. e. dextra pars *terrae a*), hoc eſt, vrbis Maccah, et eius territorii *b*), et quidem reſpectu hominis ad orientem ſolem reſpicientis *c*), *quemadmodum Sham* الشام i. e. Syria, *quia eſt Shamali* شمالي i. e. *laeua pars terrae.*

Eandem ſententiam exprimere videtur Yakuti lexicographus *d*), cuius verba pro commentario appono: *Yaman nomen inuenit ex eo, quod dextram petendo illuc perrexerunt Arabes, cum e Mecca diſpergerentur, prout Sham dicta fuit, quod illuc ad ſiniſtram pergeretur.* Ita Geographus Arabs. Eorum autem

o) Biblioth. &c. Tom. III. Part. II. p. 589.

p) *Büſching.* Neue Erdbeſ. Th. V. p. 538 ſq.

q) *Gatterer* Begriff &c. p. 513 ſq.

a) الارض *terrae*, apud *Grav.* vitioſe الاض.

b) Hoc enim ſenſu verbum aut appellationem الارض *terrae* ex vſu Arabibus ſollenni ſumendam eſſe, autorem habeo *de la Roque*, (verſ. Gall. p. 313.) qui recte monet, Moslemos *Mecca* et eius ſanctum territorium in orbis terrarum vmbilico poſitum perhibere. Sic *Ibn Haukal* initio operis ſui (Ouſeley &c. p. 2.) *Caabam* appellat vmbilicum terrae (*the holy Caaba is the Navel of the world*).

c) Niſi enim hoc ſupplemus, male ſe habet ſiue noſtra, ſiue Arabis ſententia. Enimvero quomodo aliter prorſus totum locum intelligere poſſimus, docet nos *Wesley*, qui (in diſſertat. in librum iobi p. 186.) "*Yaman* non dextram ſeu meridiem ſignificare contendit, quod ac dextram *Meccae* ſit, cum reuera ſit ad ſiniſtram, ſed ſecundum diſpoſitiones mundi cardinum." Saltem Abulfedae mentem bene nos expreſſiſſe confidimus; ſcilicet qui in tabula Syriae (p. 5.) nominis Sham (الشام), id eſt, Syriae hanc facit explicationem: *Syria appellata eſt Scham, quia colonia quaedam filiorum Canaan ad illam taſchamu* (تشاءموا) i. e. ad ſiniſtram ſe flectentes contenderunt. Et huic ſententiae, quam de *Yaman* ex auctore *Lobab*, atque ex *Yakuti* (vid. ſupra) expreſſimus, facile accedunt *Keiskius* et *Koehlerus* (tab. Syr. p. 6.)

d) Vid. *Schultens.* (ind. Geogr.) voce *Yaman.*

autem opinio, qui nomen ſuum accepiſſe volunt prouinciam Yaman يمن a benedictione et felicitate *e*), nemini, credo, amplius probabitur. *Ab Yaman, ex autore libri Lobab, denominatur Yamani* (يمني) et *Yamaani* (يماني), hoc eſt, oriundus ex Yaman, Yamanenſis.

§. 2.

Ambitus et fines terrae Yaman.

Autore Ibn Haukal (pag. 7. Gag. pag. 9. Grav.), *Yaman comprehendit Tehamah et Nag'd al Yaman* (تهامه ونجد اليمن) *f*), *et Oman et Hhadhramaut et regionem Sana et Aden et cetera territoria* [مخاليف Mechalif *g*)] *Yaman; tum etiam id totum, quod protenditur a limite vici Serrain* (سرين), *donec perventum ſit ad tractum vici Ialamlam, et partem exteriorem territorii Taief pergendo ad Nagd al Yaman, ad mare perſicum orientem verſus. Haec omnia ad Yaman pertinent, adeo vt iſtud terrarum ſpatium duas propemodum tertias partes prouinciarum Arabum conſtituat h*). Ita quidem *Haucalides* deſcribit ambitum terrae Yaman; ſed *Abulfedam*, quanquam diſertis verbis non profiteatur *i*), ab eius definitione diſcedere, perſuaſum habeo. Scilicet totam prouinciam Oman a terra Yaman ſecludit *Abulfeda*, quod inprimis ex eo loco clarum eſſe arbitor, vbi, vt ſupra vidimus, circuitum Arabiae auſtralioris deſcribens prouinciam Mahrah facit extremum terrae Yaman finem *k*). In huius ceteris confiniis autem deſignandis cum *Ibn Haukal* concinit *Noſter*, non quidem verbis expreſſis, ſed quoad plagam borealem, (nam reliquae mare habent terminum) quantum ex ambitu, quem vrbes ad Yaman relatae

C 3

e) *Golius* ad Alfrag. p. 83. *Dapper* et alii.

f) Hunc locum male intellexit *Büſchingius*, ideoque male Haucalidis mentem expreſſit, (p. 642. Neue Erdbeſch. Th V.) ſeductus, vt videtur, *de la Roquii* verſione gallica (p. 285.) *Yaman*, ait, *ex Haucalidis mente complecti regiones Tehamah et Nagd et Yaman ſenſu ſtrictiori* &c. Bene haec ſe haberent, ſi legeremus تهامه ونجد واليمن.

g) De vi huius vocis vid. quaeſo, quae *Reiskius* copioſe ſatis et docte diſputat in Annal. Muslem. P. II. annotat. p. 604

h) Hanc delineationem ſi cum mappis geographicis conferimus, ita limites conſtituendi ſunt, *Büſchingio* autore, (p. 642.) vt *Yaman* verſus ſeptentrionem ad prouincias *Hhegiaz*, *Nagd*, *Jmama* ſiue *Arudh*, et *Hagiar* (vulgo *Bahhrain*) pertingat, reliquis omnibus in plagis mari contigua.

i) Eſt hoc omnino Noſtro quam maxime vitio dandum, quod diuerſis aliorum de aliqua re ſententiis congeſtis, quamnam ipſe ſequatur partem, confiteri ſuperſedeat.

k) Verba haec ſunt (*Gag.* p. 3. *Grav.* p. 3.) "tum tendet ad litora *Mahrah*, atque ita (totam prouinciam) *Yaman* circumibit &c." De *Mahrah* autem ad *Yaman* ex Abulfedae mente referenda, ſi cui adhuc dubium eſt, videat is pag 2. *Gag.* et *Grav.* (vbi haec: مهرة من اليمن *Mahrah*, quae ad *Yaman* pertinet) aut tab. Geog. Abulf. in fine.

relatae ſitu ſatis cognitae deſcribunt, concludere fas eſt. Apud *Edriſium* quoque nullum tantae extenſionis, quam terrae Yaman tribuit Ibn Haukal reperi veſtigium, quippe qui praeter *Hhadhramaut* prouincias *Shehr*, *Mahrah*, et *Oman* ab Yaman omnino ſeparare videtur, contra vero *Tehama* verbis diſertis portionem eius facit *m*). Iam vero *Ibn al Vardi* tam parum accuratam terrae Yaman inſtituit definitionem, vt nihil definiuiſſe videatur *n*). "*Yaman*, ait, *ſita e regione terrae barbarae et Zengitanae, a quibus pelago ſeparatur interfluo, mari Kolzum* (vulgo quod rubrum dicitur) *occidentem verſus eſt contermina.*" Vbi tamen ſingulas Arabiae auſtralis deſcribit prouincias, nonnulla clareſcunt. Nimirum Tehamah facit portionem terrae Yaman, conterminae ad orientem prouinciae Hadhramaut. *Bakui o*) grandem terram appellat Yaman, ab Oman ad Nadgeran vsque protenſam. Hac quidem linea ducta *Mahra*, *Shehr*, et *Hhadhramaut* comprehendere videtur. Nec de Hhadhramaut hoc dubium eſt, quod alio loco eius verba diſerta probant *p*). *Otterus* ex recentioribus itineratoribus, eundem, quem Abulfeda, terrae Yaman tribuit ambitum confiniorum eius deſcriptione, modo prouinciam Hagiar (id eſt Bahhrain), quam in eius ſeptentrione ponit, excipias *q*). *Niebuhrii* autem *deſcriptio Arabiae* terram Yaman tali extenſione (atque hactenus vbique ſenſu latiori) ſumtam non habet.

Sectio II. Pars I.

TEHAJIM AL-YAMAN تهايم اليمن.

I. *Praemonenda.*

1) *Tehajim al-Yaman* تهايم اليمن, h. e. *regio maritima Yaman*, vt, quemnam terrae tractum Abulfedae deſignet, appareat, multum ſcire iuuat, vocabulum تهايم *Tehajim* ei ſenſu plane proprio ſumi, atque ita generali, vt non prouinciam aliquam ſuis limitibus circumſcriptam, ſed quamuis regionem maritimam ſignificet, non ſolum in occidentali, verum et in auſtrali

l) Clim. I. p. 6. بحضرموت اليمن والشحر وغيرها. *In Hhadhramaut al Yaman* (ſiue in *Hhadhramaut*, quod pertinet ad *Yaman*) *et in Shegr, et alibi.*

m) Cl. II. p. 2. in fine.

n) *Hyland.* partic. 10. Conf. *Notices* &c. Vol. II. p. 42 ſq.

o) *Notices* &c. Vol. II. p. 408.

p) Pag. 399.

q) *Voyage en Turquie* &c. Vol. II. p. 72. "*Yaman*, qui a pour bornes à l'eſt celui d'Uman (h. e. Oman) au Sud la mer de l'Arabie, à l'Oueſt une partie la mer ſuveïs ou mer rouge, au Nord le pays de Hedjaz et Hedger (i. e. Hagiar)."

auſtrali Arabiae plaga ſitam. Ad quam rationem ei ſermo eſt de *Tehajim al-Hhegiaz*, atque ad *Tehajim al-Yaman* pertinet Thaphar, prouinciae Shehr caput. Haec praemonenda eſſe duxi, ne quis omnino eundem, quem nominis *Tehamah* تهامة, apud Arabum Geographos vſum eſſe credat *r*). *Tehamah* تهامة nomen ex ſolis feruore, cui Arabiae pars depreſſior patet, ita dictum *s*), prouinciam deſignat ſuis limitibus circumſcriptam, et quidem in occidentali Arabiae ora maritima extenſam. *Tehamah*, ſunt verba Edriſii *t*), *eſt portio Yaman, limites eius hi ſunt: ab occidente terminatur mari rubro, ab oriente montibus protenſis a meridio ad aquilonem.* Atque cum hoc in vniuerſum facit *Ibn al Vardi u*); neque non Ibn Haukal, vt ſupra vidimus, ad hanc rationem loquitur de *Tehamah al-Yaman*, ex huius terrae ſitu, qua ad mare vergit, depreſſiori. Arctioribus autem limitibus circumſcriptam terram Arabicorum quorundam geographorum monſtrant verba de Tehamah, eius ambitu etc., quae paſſim apud Abulfedam leguntur. *Wakedi* (pag. 5. Gag. p. 6. Grav.) *Tehamah* terram appellat, *quae vltra Al-Arg*, cliuum in via a Medinah ad Maccah iacentem, *vsque ad Maccah et Gioddah eſt.* *Ebn Al Arabi* (in ead. pag.) id Tehamah eſſe contendit, *quod vltra Wagrah*, vicum in oriente vrbis Maccah inclinando ad ſeptentrionem ſitum, *vsque ad mare eſt.* Tandem Abulfeda ſententiam, ex qua nonnullis Maccah eſſe in *Tehamah* refert, in tabulis ſuis geographicis ipſe adſciſcit, ſimul tamen ad Hhegiaz etiam referri poſſe hanc vrbem admonens. Haec omnia, quod negari non poteſt, regionem innuunt vrbi Maccah circumiacentem; id quod ex Golii verbis inſuper confirmare datum eſt, qui in lexico ſuo nomine *Tehamah* تهامة *et Mecca et prouinciam circumiacentem* ſignificari tradit. Verum de *Tehamah* quidem non eſt, quod amplius dicamus, quae ſemel tantum in *Abulfedae* ore occurrit, vrbem Mecca nimirum commoditatis cauſa, immo cum ipſius, ceterorumque ferte omnium geographorum conſenſu ad Hhegiaz relaturi. Pauca ſolummodo de *Tehajim al Yaman* ſubiungenda videntur. Vſum huius nominis, quem ſuperius expoſuimus, neminem, credo, *Abulfedae* vitio daturum eſſe;

r) *Büſchingius* (p. 649.) perperam tradit *Tehamah* et *Tehajim* eiusdem ſignificationis eſſe nomina.

s) Clim. II. Part. V.

t) Conf. *Golius* ad Alfrag. p. 95. not.

u) Vid. *Hylandr.* particul. 10. atque Notices &c. Vol. II. p. 45, quem locum neſcio, quo iure ita interpretetur de Guignes: *Tèhamah eſt une portion de Yemen, du côté de l'Hedgiaz.* Verba enim *Ibn Al Vardi* apud Hylandr. haec ſunt: تهامة وهي قطعة من الارض بين الحجاز واليمن. h. e. Tehamah quae pars eſt terrae Hhegiaz interiacentis et Yaman.

esse; sed, quod sibi non constat, hoc aegre ferendum. Nimirum quatuor sunt vrbes, quas in tabulis suis geographicis illuc refert. Verum enimuero terra Yaman alia habet oppida, non minus mari contigua; *Haly*, puta, *Serrain* etc., quae nequaquam ex Abulfeda ad *Tehajim al Yaman* pertinent. Quid causae sit, quaerere supersedeo, quod variis erroribus, qui eiusmodi *ανωμαλα* explicare laborant, quorum plura in *Abulfeda* notantur, implicari solent.

2) *Ambitum* et *fines* regionis, quam *Tehajim al Yaman* appellat *Abulfeda*, nullibi constituit; neque commode definiri posse, facile patet. Etenim quatuor vrbes terrae Yaman illuc referuntur, non vno terrae tractu cohaerentes, sed diuersis locis, ex parte (*Zabid* et *Maghiam*) in occidentali, ex parte (*Aden* et *Thaphar*) in australi eius ora sitae.

3) In generalioribus terrae alicui describendae de soli natura, de fructibus, de incolis etc. praemittendis, cum nemo sterilior et parcior esse possit *Nostro*, quae eiusmodi annotauit in vrbium descriptionibus, non quidem ita in antecessum vocare conuenit, vt exinde de tota prouincia iudicium fiat, sed ea conspectus gratia tanquam indicem praemittamus, ad singula suo quaeque loco deinceps descensuri.

a) *Aqua ex puteis in vrbe Zabid. Aqua dulcis ad Aden portari solita.*
b) *Palmeta in Zabid*, *Nargil* (nux magna indica, vulgo coco) et *Tenbol* (vulgo Betel) *in Thaphar.*
c) *Inter montes Aden. Arenae dictae Ahhkaf, a septentrione Thaphar.*
d) *Mercatores in Aden. Ibidem naues, qui appellunt, ac inde vela soluunt. Naues ex Thaphar in Indiam velificantes.*

II. *Vrbium descriptiones.*

§. 1.

Zabid. (Zebid, Zibit, Sebid etc.) Gag. p. 37. Grav. p. 46.

Vrbem Zabid زَبِيد *Atwal ponit sub* 64° 20′ *longit.* 14° 10′ *latit.*, *Kanun sub* 63° 20′ *longit.;* 14° 15′ *latit. Ebn Said sub* 67° 40′ *longit.* 15° 30′ *latit. Nassireddinus v) sub* 74° 20′ *longit.* 14° 10′ *latit.* Danvillus sub

v) Editio quidem *Gagner.* habet *Olugbeigh*, nomen principis et mathematici, ante quem 120 fere annos scripsit Abulfeda! Quocirca cum hoc nomen substitutum esse pateat, positionesque longit. et latit. sub eo venientes, teste *Gagniero*, ex tabula Nassireddini desumptae sint, principe *Olugbeigh* eliminato, Nassireddinum restituimus.

ſub 61° longit 15° latit. *w*). Niebuhrius ſub c. 45° longit. *x*) 14° 12′ latit. Abulfedae temporibus *Zabid* fuit *metropolis regionis maritimae*, ſiue *Tihajim* التهايم. Verum aetate ſequiori portu ſuo collabente defloruit Zabid, vrbs ante opulentiſſima, et ob commercia ſua inprimis celebrata *y*). *Eſt ſita in valle*, quam *Niebuhrius* latiſſimam, et fertiliſſimam appellat *z*); *a mari paullo minus diei itinere diſtans;* cuius rei teſtis eſt *Ludovicus Vartomanus a*). Abulfeda auctore *aqua eius eſt e puteis*, cui quanquam *Edriſi b*) et *Ibn al Vardi* (l. c.) contradicere videntur, quod vrbem Zabid ad fluuium ſitam eſſe tradunt, recentiores tamen adſtipulantur itineratores *c*). Verum enim vero ſingulos quosque veriſſime ſua dicere potuiſſe apparet, non pro ſuis tantum temporibus, ſed inprimis pro vallis modo memoratae natura; quam nimirum pro tempeſtate modo aqua in ingentis fluuii ſpeciem expleri, modo exſiccari, *Niebuhrius* teſtis eſt *d*). *Palmis abundat e*). *Murum habet octo*, aut ſi recentiorem ſequimur itineratorem *f*) quatuor *portis patentem. Auctore Al-Biruni Zabid eſt terrae Yaman emporium g*); *portus vrbis Zabid autem*

w) Exemplum hic habemus rei, quae iam *Koehlerum* mirum habuit, (prooem. ad tab. Syr.) "quod non decreſcunt longitudines locorum, (vid. *Abulf.* prol. p 183. verſ *Reisk.*) decem gradibus apud *Abulfedam*, ſed quod accreſcunt plerumque duobus vel tribus gradibus, ſi eas cum illis, quas noſtrae chartae exhibent, conferas; latitudines autem eius plerumque cum latitud. in noſtratium chartis exhibitis concordant."

x) *Niebuhrium* longitudines locorum a Meridiano Pariſienſi ducere ſolere, vt moneam, vix neceſſe videtur.

y) Vid. *Ibn Al Vardi* in *Hyland.* Part X. *Notices* &c. Vol. IV. p. 535. (vbi tabula geographica, auctore *Silveſtro de Sacy*) *Herbelot.* ſ. voce *Zabid. Ramuſ.* nauigat. &c. Vol. I. p. 155. *Dapper* Aſien &c. p. 315.

z) *Nieb.* Reiſeb. Th. I. p. 327.

a) *Vartomanus*, qui et *Barthema* vocatur, in *Aſſemann.* Bibl. Vol. III. Part II. p. 564. Conf. quoque *Danville* memoires ſur l'Egypte &c. p. 252.

b) Clim. I. Part VI.

c) *Niebuhr.* Reiſeb. Th. I. p. 327. et *de la Rocque*. Voyag. de l'Arab. Heur. p. 104. Conf. tamen "des *Soleyman Baſcha Reiſe.*" in Sammlung aller Reiſebeſchr. &c. Th. I. p. 171. vbi Zebid copiam aquarum fluentium habere aſſeueratur.

d) *Niebuhr.* l. c. "dieſes Thal war im März trocken, aber in der Regenzeit kommt eine ſo groſse Menge Waſſers aus der bergigten Gegend, daſs nicht nur das Thal ein groſser Fluſs wird, ſondern auch die umliegenden Felder davon, ſo wie Aegypten vom Nil getränkt, und fruchtbar gemacht werden."

e) Conſentit locus in itinerario modo citato (Samml. aller Reiſeb. l. c.), quem hic deſcripſiſſe iuuabit: "Sie haben einen Ueberfluſs an flieſsenden Waſſer, und angenehmen Gärten, und auſserdem noch an vielen andern Dingen, die ſonſt in keinem andern Theile von Arabien gefunden werden, beſonders Zibeben von Damascus ohne Kern, *Datteln*, und andere herrliche Früchte."

f) *Niebuhr.* Reiſeb. Th. I. p. 377. "Abulfeda ſagt die Stadt habe 8 Thore *gehabt* (?). Ich habe hier nur von 4 Stadtthoren gehört."

g) فهي فرضة اليمن. Ita *Gagn.* In textu *Grav.* deficiunt verba فرضة اليمن, tamen in verſione expreſſa.

autem locus est, qui Galafakah h) (غلافقه) *appellatur, ad distantiam quadraginta milliariorum i).* A quo dissidet *autor libri Azizi k)* his verbis: *Eius litus nomine Galafakah est notum. Inter vtrumque sunt quindecim milliaria.* Cum autore libri Azizi concinit *Lexicographus* apud Schultensium *l*), qui idem interstitium inter Galafakah (غلافقه) ponit ac Zabid; simul illud oppidum litori oppositum appellans, quod vrbi Zabid portum praestet tutum. *Edrisi m*) distantiam quinquaginta milliarium esse referens cum neutro facit; accedunt ad eum Herbelotus (l. c.) et Büschingius *n*). *Longitudinem Galefakah autor libri Atwal ponit sub gradu* 64, *latitudinem sub* 24°, 35′. De latitudine consentit *Niebuhrius;* cuius de hodierna huius portus conditione verba non possum non adscribere *o*): *Vrbs Zebid tempore Abulfedae Ghalefkam habuit portum multum frequentatum, quem nunc scopuli corallini obsidione inuicta clauserunt.*

Plinius in historiae naturalis libro sexto (pag. 404. edit. Bipont.) vrbem *Sabatha* memorat, quam non modo nomine, verum et situ conuenire cum nostra vrbe Zabid, Niebuhrius autor est. Quae autem Bochartus, Assemannus et Mannertus de illa Plinii vrbe sentiant, suo quaeuis loco videbimus.

§. 2.

Mahgiam (Mahdsham, Mahhjam etc.) Gag. p. 36. Grav. p. 46.

Vrbi Mahgiam المهجم *p*) *Atwal dat* 64° *longit.* 15° *latit.* Niebuhrius 40° 20′ longit. 15° 20′ latit. Edrisio quidem auctore Mahgiam est terminus inter *Tehâmah* et *Yaman q*), sed Abulfedae *ciuitas est regionis Tehajim; atque ex pulcherrimis vrbibus Yaman. Est sita in solo terrae plano r*), *habetque duo loca conuentus* جامعان *s*) siue templa, ex quibus alterum adhuc superesse videtur. Saltem Niebuhrius hic locorum templum reperit satis vetustum

h) *Gag.* غلافقه *Galafakah. Grav.* بعلافقه (*Alafakah* sc. بيسمي).

i) Pro وبينهما *Grav.* habet وبيبينهما.

k) *Gag.* تال في العزيزي. *Grav.* تال العزيزي.

l) Index. Geogr. s. voce *Zabid.*

m) Clim. I. p. 6.

n) *Büsching.* p. 666.

o) In *Forscål.* Flora Aegypt. Arabica &c. p. LXXXIII.

p) Hic *Grav.* male habet الماهجم; In ceteris locis, vt debet.

q) Clim. I. Part VI.

r) في مستو من الارض. Sic recte *Gagn. Grav.* autem vitiose: في مستو من الرض.

s) De discrimine inter جامع (*Niebuhr. Dsjamea*) et مسجد (*Niebuhr. Medsjid*), quod vtrumque templum significat, videsis *Reisk.* Annal. Muslem. P. I. annot. p. 108. et *Niebuhr.* Reiseb. Th. II. p. 217.

vetuſtum *t*). *A Zabid, cui in ſeptentrione et ortu obuerſa eſt, diſtat tres dies u*); *a Sana autem ſex*, aut ſi Edriſium ſequamur *v*), ſeptem *ſtationibus. Edriſio teſte ab Aden w) ad ciuitatem Mahgiam ſunt ſex ſtationes, et a Mahgiam ad Chaiwan* خيوان *ſunt 25 paraſangae x*).

§. 3.

Adan (Aden). Gag. p. 41. Grav. p. 53.

Vrbi Adan عدن *Atwal dat* 67° *longit.* 11° *latit. Ebn Said* 70° *longit.* 12° *latit. Raſm* 65° 40′ *longit.* 13° *latit., exemplar aliud y*) 66° *longit.* 13° 40′ *latit. Naſſireddinus* 76° *longit., libri geographici* (في الكتب) 60° 30′ *longit.* 11° *latit.* Bakui *z*) 76° 5′ longit. 11° 5′ latit. Ovington *a*) 12° 20′ latit. Danvillius 63° long. 13° latit. Niebuhrius 42° 30′ long. 12° 40′ latit. *Appellatur* haec vrbs *Adan Abian* عدن ابين, *ſecundum autorem libri Almoreb* quidem *ex nomine viri* (Abian), *ad quem Adan pertinebat;* ſed ad ſaniorem ſententiam ducere videntur, quae, conſentiente Edriſio *b*), *tradit autor libri Azizi c*), *Adan ad pagum* [مخلاف *d*)] *Abian pertinere;* quam vtique Iakuti diſertis verbis exprimit *e*). *A Sana diſtat Adan viginti octo para-*

D 2

t) Beſchreib. p. 229. Reiſeb. Th. I. p. 315.

u) *Gag.* ثلثة. *Grav.* ثلاثة.

v) Clim. I. Part VI.

w) Pro عدن apud *Gag.* vitioſe ſcriptum eſt مدن.

x) In Edriſio, quem nos habemus, haec loca inuenio, quae bene cum Abulfedae citato comparari poſſunt. Clim. I. p. 6. *Ab Aden ad ciuitatem Mahgiam ſunt 6 ſtationes.* من عدن الي مدينة المهجم ست مراحل. Eadem prorſus verba, quae Noſter habet. Mox: *A Mahgiam ad Hhaiwan ſunt quatuor ſtationes.* من المهجم الي حيوان (ſic text. Edriſ. qui alibi et حبران vitioſe exhibet, vnde *Habran* Sionitae) عشرين مراحل. Diſſidium hic non eſt in diſtantia, ſed in menſurae genere. Nam 8 paraſangae Abulfedae faciunt ſtationem.

y) نسخة i. e. exemplar aliunde deſcriptum. *Gravius* hanc dictionem non intellexiſſe videtur, quippe quam latinis literis reddit per *Niſcha*, vocem mere fictitiam. Conf. *Gag.* l. c.

z) Notices &c. Vol. II. p. 403.

a) Voyages &c. Tom. II. p. 161.

b) Clim. I. p. 6.

c) Quae hic autoris *Azizi* occurrunt, neque *Gravii* neque *Gagnieri* habet textus; ſed habent duo codices *Abulfedae*, ex quibus *Gagnierus* adfert per notam (vid. l. c.)

d) De vi huius vocis vid. quaeſo, quae *Reiskius* diſputat. in Annal. Moslem. P. II. p. 664. annotat.

e) In *Schultens.* ind. *Geog.* ſ. voce *Aden*, vbi haec Yakuti: *Cognomento refertur ad Abian, qui eſt maior pagus, ſiue nomus, ad quem Aden pertinet. Herbelotus* autem (ſ. voce *Aden*) denominationem *Aden Abian* duplici alio modo explicari poſſe putat, tum ab *Abian*, quod ſit caſtellum, tum a Babein (بابين) ob huius vrbis duas portas. In quibus illud quidem perperam, atque ex Maronitarum Edriſii translatione tradere vide-

parasangis, aut si *Ibn Haukal* sequi mauis *tribus stationibus f*). *Sita est super litus maris g*), et quidem *secundum viatores quosdam in radice montis eam instar muri ambientis. Vbi deficiunt montes, est murus vsque ad mare.* Montis huius, in cuius radice iacet Adan, pleniorem *Edrisi* habet descriptionem (l. c.) et itinerarium *Iuan de Castro h*) Cum Edrisio plane facit *Ibn al Vardi* (loc. cit.) his verbis: *Partem vrbis Adan borealem tegit mons a mari in mare regyratus, binis instructus portis* (بـابـين, Edrisi نقبات كالبابين) *ad introitum aptatis*, quae, vt Edrisius addit, itinere per montis dorsum capto quatuor diebus a se inuicem distant. Has portas easdem haud dubie et Abulfeda commemorat, minus accurate tamen, vt videtur, vrbi ipsi eas adsignans: *Portam habet mari aduersam et portam alteram continentem versus, quae appellatur porta aquariorum* الساقيين Al-Sakiin, *per quam scilicet aqua dulcis i*) *ad eam defertur. Est* enim *sicca, et solis aestu retorrida.* Fons autem, ex quo incolae aquam suam accipiunt, secundum *Iakuti* et *Bakuti k*), qui neque pascua, neque aquas Adan habere asseuerant, ab vrbe dissitus est diei itinere. Quae de aquae ad vrbem ductu refert *De la Roque*, sequioribus post Arabicos nostros scriptores temporibus tribuenda esse videntur *l*). *Adan*, Abulfeda auctore, *vrbs mercatura florens est, atque exonerationis et velificationis nauium Indiae m*). Non Indorum modo nauigiis, sed et Sinarum, Sindae et Aethiopiae eam tutum praebere portum, autores sunt *Azizi*, *Edrisi n*), *Ibn al Vardi o*), *Iakuti p*), et

videtur. Etenim in Edrisio (l. c.) legitur مخاليف pagus, quod vocabulum illi male reddunt per castellum. Tabula denique geographica in *Notices* Vol. IV. p 523. *Abein siue Eubein* (*Abian*) appellat vallem.

f) Hic ab vtroque et *Gagniero* et *Gravio* commissum est. Huius enim textus exhibet فرسخ ثمانية وستون *sexaginta et octo parasangae!* Ille autem recte, vt apparet, recipiens in textum ثمانية وعشرون *viginti octo* (parasangae) literis latinis male exprimit *sexaginta et octo.*

g) De situ huius vrbis plura vide in Sammlung aller Reisebeschreib &c. p. 662, vbi iter sub nomine *Downton.*

h) In der Sammlung aller Reiseb. p. 192.

i) Pro العذب *dulcis Gagn.* male habet العدب.

k) *Jakuti* in ind. Geog. *Schultens.* s. voce *Aden. Bakui* in Notices &c. Vol. II p. 400.

l) *De la Roque* Voyag. de l'Arab. heur. p. 52. "Un bel aqueduc conduit de là les eaux dans un grand canal, ou reservoir construit à un quart de lieue de la ville, qui fournit d'une très bonne eau tous ses habitans, car il y en a point d'autre à Aden, et je ne sais sur quelle autorité nos Geographes font passer une rivière à travers de cette ville."

m) Ira pro sua tempestate Abulfeda. Nec aliter refert itinerarium sub nomine *Soleyman Bascha* in Sammlug. a. R. pag. 160. Verba haec sunt: "Aden ist eine Handelsstadt und handelt mit den Südindianern."

n) Clim. I. Part. V.

o) *Hylandr.* Part X. et *Notices* &c. Vol. II. pag. 43.

p) *Schultens.* ind. Geog. s. voce *Aden.*

et *Bakui* q). Inter merces, quae ad Adan deferantur, *Edrisi* refert vasa sinica, *Ibn al Vardi*, desideratissimae hic studens deligentiae, sericum, gladios, coria artificiose perfecta (الكيمخت apud Hylandr. Deguignes كيموخت *kaimoukt*) moschum المسك, lignum aloes (العود, Deguignes *du aoud, bois odoriferant*)., ephippia السروج, vtensilia الامتعة, myrobalana citrea الاهليلجان, olera esculenta. aromata, odoramenta, ebur, ebenum, vestes striatas, vestimenta cannabina r), quae sericis et auro intertextis praeferantur (والثياب المتخذة من الحشيش الذي يتخر علي الحرير والديباج), itemque stannum, plumbum, margaritas, lapides pretiosos, zibethum الزباد, atque ambarum. Hae sunt merces, quas ad *Adan* transferri ex *India, Sinis* et *Sinda* refert *Ibn al Vardi*, decimi quarti seculi scriptor. Ita et sequioribus temporibus *Adan* mercaturae et commerciorum laude florebat, quanquam post Lusitanorum nauigationes, ex quo Turcae eam ceperant, opes et commercia eius haud parum imminuta sunt s). Nec *Niebuhrii* tempore, postquam iam dudum in principis prouinciae Yaman potestatem redierat t), eius negotia maiora fuerunt; cuius tamen rei fortuitam illum causam afferre, clarum est u).

Adan Ezechieli (cap. 27, 23) עדן *Eden* esse, constans opinio est v). Periplo autem maris erythraei *Arabiae felicis* nomine (Αραβια ευδαιμων) signari, aeque probabile fit ex descriptione, quam huius loci facit w). Minorem veri speciem eorum sententia habet, qui Ptolemaei *Arabiae emporium* cum *Adan* comparare laborant x), nulla situs diuersitatis ratione habita y). Ex *Plinio* discimus, *Athanam* tum temporis a commerciis celebratam fuisse z). *Philostorgius* stationem nauium appellat Αδάνην ex Romanorum terra velificantium a). In Homeritarum autem regno episcopalem fuisse *Adan* sub metropoli Taphar, *Assemannum* habeo autorem (l. c.).

D 3 §. 4.

q) Notices &c. Vol II. p. 403.

r) V. *Hasselquists* Reise nach Palaestina &c. Rostock. 1762. 8. p 550.

s) Notices &c. Vol IV. p. 522. Itinerar. *Soleyman Bascha* in Samml. a. R. p. 160. *Schulz.* ostind. Reise. p. 139. *Ovington.* V. 2. p. 161. Itinerar. *Juan de Castro* in Samml. a. R. p. 192.

t) *Ovington* l. c.

u) *Niebuhr.* Beschr. p. 254. "Weil der hiesige Schech mit seinen Nachbarn nicht in genauer Verbindung steht, so ist der Handel zu Aden jetzt nicht sehr ansehnlich."

v) *Assemann.* III. 2. p. 707. *Mannert.* p. 71.

w) Hudf. Geog. min. Vol. I. p. 14. Confer. tamen *Mannert.* p. 69 sq. p. 72.

x) *Golius* ad *Alf.* p. 83. *Assemann.* III. 2. p. 707. *Büsching.* p. 691.

y) *Mannert.* p. 71.

z) Plin. hist. nat. Lib. VI. c. 28.

a) Histor. ecclesiast. Lib. III. c. 4.

§. 4.

Thaphar (Taphar, Dhafar, Dafar). Gag. p. 40. Grav. p. 51.

Vrbem Thaphar ظفار *Atwal ponit sub* 67° 39′ *longit.* 13° 20′ *latit. Kanun sub* 67° *longit.* 13° 20′ *latit. Ebn Said sub* 73° *longit.* 15° *latit. Rasm sub* 78° *longit.* 15° *latit.* Danvillius ſub 71° longit. 17° latit. *Eſt* haec *metropolis regionis Shehr* شحر *b*), quo ſatis diſtinguitur ab alio eiusdem nominis oppido mediterraneo; de quo paulo inferius. "Al-Shehr autem ex libro *Tartib*, nomen eſt litoris terrae Yaman, quod expanditur inter eam et inter Oman. Hoc vocatur nomine deſumpto a voce Shahhrah الشحرة, quae in dialecto Yamanica ſignificat *celebritatem c*)." In occidente prouinciae Mahrah ſitam eſſe hanc regionem ex circuitus Arabiae deſcriptione ſuperius facta euincitur, (vbi quae de Thaphar valent, ad regionem, cuius caput eſt, commode transferri poſſunt), in orientali plaga autem prouinciae Hhadhramaut recte contiguam facit *Edriſi d*); qui in ea thus naſci, et aloe colligi refert. Verum, vt hoc obiter moneam, quam hic deſcribit vrbem Thaphar (l. c.), non haec noſtra, ſed alia eſt ſub regno Hamyaritarum celeberrima, cuius ex Niebuhrii delineatione haud procul ab vrbe Jerim iacent rudera *e*). Cum hac quidem eadem confudiſſe apparet *Abulfedam* metropolim regionis Shehr, vbi ait: *inter Thaphar et Sana* 24 *ſunt paraſangae*, quippe quod iſti plane conuenire oppido nunc in ruderibus iacenti, *Niebuhrius* teſtis eſt (l. c.), a quo noſtrum diſſitum eſt 24 paraſangis *f*). Nec tamen hinc cum itineratore illo praeclaro collegerim, *Abulfedae* de oppido iſto hic vbiuis ſermonem eſſe, quod in ceteris ita deſignat metropolim regionis Shehr, vt nemini de ea dubium eſſe poſſe videatur. *Thaphar*, inquit, *ciuitas eſt ſuper litus ſinus exeuntis e mari auſtrali et procurrentis in continentem, ſeptentrionem verſus circiter centum milliaria. In extremo receſſu huius ſinus eſt vrbs Thaphar. Nauigia per hunc ſinum non feruntur, niſi ventus a continente ſpiret; velificant per eum in Indiam.* Ad

b) In Edriſio hoc nomen ſcriptum lego شجر, quod literis latinis Sionita reddit per *Seger*. Apud alios haec regio vocatur *Schadſchar*, *Skagiar* &c., apud indigenas autem, teſte *Niebuhrio*, et literis et ore, ad Abulfedae mentem. Vid. Beſchreib. pag. 282. vnde patet *Niebuhrium* de regione Shehr nihil fere reſciuiſſe; quam Abulfeda quoque ſemel tantum verbo commemorat.

c) Haec verba, quae duo codices habent operis Abulfedae, Gagnier. affert per notam. (vid. l. c.)

d) Clim. II. p. 6.

e) Vid. *Niebuhr.* Beſchreib. p. 236.

f) Hoc quidem aſſeuerant *Golius* ad *Alfr.* p. 80, et *Dapper* &c. p. 316.

Ad vrbem Thaphar autem, quae petunt nauigia, autore *Bakui*, ſtationem ſuam habent in oppido vicino Merbath *g*), cuius commodior portus inprimis celebratur *h*). *In territorio eius plures ex India*, hoc eſt, quas alias India potiſſimum habet, *reperiuntur plantae i*), *vt Nargil et Tenbul*, id quod etiam teſtatur *Hamdallah Mustufi k*). *Nargil* النارجيل nux magna indica eſt, vulgo Coco dicta, de qua pluribus agit *Ibn al Vardi* in opere ſuo cosmographico *l*). Eam noſtris adhuc temporibus in Arabia prouenire, *Niebuhrius* teſtis eſt *m*), inter merces autem in vrbe Thaphar venales eſſe *Ovingtonius* refert *n*). De *Tenbul* التنبل, vulgo *Betel*, nonnulla *Herbelotus o*) et *Niebuhrius p*) annotarunt, ſcitu digna. *Thaphar q*) *ſecundum quosdam iacet ſuper litus Yaman; habet hortos in vſu communi, et magnitudine eſt inſtar vrbis Karah* قارة *r*), ſitae in Syria inter Damaſcum et Hems *s*), *vel paulo maior. A ſeptentrione Thaphar ſunt arenae dictae Ahhkaf* الاحقاف, i. e. tumuli arenoſi, de quibus Al-Koran. Sur. XLVI. tit. et v. 20. Has quidem *Edriſi* ponit in prouincia Hhadhramaut *t*), *Ibn al Vardi* autem, propius in hac re ad noſtrum accedens, inter Hhadhramaut et Oman extendi autor eſt *u*).

Geneſ. X. v. 30. regio aliqua Arabiae deſignatur nomine ספרה *ſephara*. Hanc quidem Michaelis ſumſit pro *Thehama* (ſic effert تهامه ſpicileg. Tom. II. p. 216), Bochartum caſtigans, qui intellexerat *Dafar* ſiue *Thaphar* ظفار, Edriſio

g) *Notices* &c. Vol. II. p. 400. Verba ipſa apponere iubet: "Marbath: c'eſt la ſtation des vaiſſeaux pour Dhiphar, (quae eſt noſtra vrbs Thaphar, cuius alias nullibi mentionem facit *Bakui*; nam quae huius nominis deſcribitur p. 403, iſta alia eſt ſaepius memorata ciuitas), quoique l'ancrage n'y ſoit pas bon." Haec verba, *quoique* &c. ſi, vt videtur, ad Merbath refert interpres, vereor, vt ad mentem Bakui reddita ſint. Ceterum de mercatura et commerciis vrbis Thaphar vid. quaeſo, quae obſeruauit *Ovingtonius* (Voyag. Tom II. p. 157.) cui adde, ſi placet, *Golium* ad *Alfrag*. p. 81. *Barboſam* in Ramuſ. navig. Tom. I. p. 292. et *Niebuhr*. Reiſeb. p. 286.

h) Conf. *Golius* l. c. et *Dapper* p. 316.

i) نبات الهند plantae Al-Hend. Ita *Gag*. *Grav*. habet نبت نبات الهند, vbi vocabulum نبت abſcindendum videtur.

k) Eſt Geographus Perſa apud Herbelotum, (ita ei dictus κατ' ἐξοχήν) autor operis geographici نزهة القلوب *Nozhat al Kolub*, quod praeſtantiſſimum appellat Cel. *Ouſeley* in praef. ad *Ibn Haukal* &c. p. XXII.

l) Vid. *Aurivillii* diſſertat. Nr. 2. p. 63.

m) Beſchreib. p. 148.

n) Voyag. Tom. II. p. 157.

o) *Herbelot*. ſ. voce *Betle*.

p) Beſchreib. p. 149.

q) *Grav*. pro ظفار hic habet vitioſe ظفا.

r) *Grav*. mendoſe نارة, vocem quam reddit per *magnus vicus*.

s) Vid. *Büſching*. p. 336.

t) Clim. I. p. 6.

u) *Hyland*. part II. vbi عمان male redditur per *Aman*.

Edriſio auctore metropolim regionis Jachſeb, nunc in ruinis iacentem (vid. ſupra). Verum Niebuhrius aliam eiusdem nominis aſſumſit vrbem, nimirum hanc noſtram regionis Shehr metropolim (*Beſchreib.* p. 290). Contra hanc ſententiam, quae profert Michaelis, leguntur l. c. p. 210. Ad quae rurſus Niebuhrius pauca annotat (l. c.).

Sectio II. Pars II.

REGIO MAHRAH بلاد مهره.

§. 1.

Limites et *ambitum* huius regionis, quae ſub terra Yaman comprehenditur, nullibi verbis diſertis deſignat Noſter, niſi quod *finem eius* آخر (orientalem, qua ad Oman ſpectat, an occidentalem, qua ad Shehr?) ex *Atwal ponit ſub* 75° *longit.* 16° *latit.*, cui plane non conuenit Danvillii delineatio, ex qua a decimo nono latit. gradu in ſeptentrionem exporrigitur haec regio. Nonnulla tamen, ad ſitum huius terrae, *quae ab Hagiar* ſiue Bahhrain, *diſtat* 30 *diaetis v*), deſignandum pertinentia, ex ordine apparent, quo ſeſe regiones et oppida in Arabiae auſtralis ora maritima excipiunt ſecundum circuitus deſcriptionem ſuperius factam. Quae huc pertinent verba, ita ſonant: *Tendet* (viator) *ad litora Thaphar*, (metropolim regionis Shehr, quocirca idem eſt ac dixiſſet, *ad litora regionis Shehr.*) *tum ad litora Mahrah, atque ita totam prouinciam Yaman circumibit. Tum facie ad ſeptentrionem obuerſa, et oceano ad dextram adiacente, litora Mahrah vsque ad Oman perluſtrabit.* (Quod ex his ambiguum manere poſſet, *Mahrah* pertinere ad Yaman, pag. 2. Gag. et pag. 2. Grav. Noſter expreſſis verbis affirmat) Hinc ita conſtituuntur prouinciae Mahrah termini: A ſeptentrione habet prouinciam Oman, in plaga orientali et auſtrali pertingit ad mare, in occidente contermina eſt regioni Shehr. Abulfedae adſtipulari *Edriſium*, vt probemus, ipſa huius verba apponere opus eſt, quae paululum obſcura eſſe videntur *w*): ويتصل بارض حضرموت من جهة شرقيها ارض الشحر وبها قبايل مهره وهم عرب صرح ومن اخر بلاد الشحر الي عدن ثلثماية ميل † ويتصل بارض مهره بلاد عمان وهي مجاورة لها في جهة الشمال *x*): hoc eſt, *Terrae Hhadhramaut, ab oriente contermina eſt terra Shegr* (Abulfedae Shehr شحر) in

v) Vid. *Gag.* p. 49. *Grav.* p. 66.
x) Clim. II. Part. 6.

w) Vid. *Büſching.* pag. 700. Es ſcheint wenigſtens &c.

in qua familiae Mahrah, puri Arabes. A fine autem terrae Shegr ad Aden trecenta funt millliaria. † *Cum terra Mahra iungitur in feptentrione regio Oman.* Ex hoc loco, quanquam, vbi fignum pofuimus, excidiffe quaedam; vel manu epitomatoris intempeftiue refecta effe videntur, Edrifium in occidente regionis Mahrah ponere Shehr, in oriente autem regionem Oman, non obfcurum effe videtur. In feptentrione denique eiusdem terrae, eodem auctore *y*), vaftae extenduntur folitudines, quae Oman et Nagd interiacent. — Niebuhrius de terra Mahrah nihil nifi nomen refciuit.

§. 2.

Gag. pag. 49. Grav. pag. 66.

In regione Mahrah, quam valde fterilem appellat Geographus Perfa apud Herbelotum *a*), et Abulfeda autore *neque palmeta neque fata funt. Thus hinc defertur in alias regiones*, et quidem de territorio vrbis Merbath, quam alii referunt ad Shehr, alii ad Mahrah. *Opes* huius terrae *incolarum funt cameli* (الابل) *b*), atque veruices, autore Hamdalla Muftufi *c*). *Ab ea* quoque *denominantur dromedarii* (النجب) *excellentes*, quanquam hac in re diffidere videtur *autor libri al Sahhahh*, qui *camelum* (الابل) *Mahrienfem denominari vult a Mahrah filio Hhaïdan d*), *patre tribus e*) eiusdem nominis. Incolae a ceteris Arabibus diftinguuntur, quod *lingua eorum barbara eft, atque difficilis intellectu f*). *Regio Mahrah eft porta defertorum* (باب البوادي Bab al Bawady) *g*).

§. 3.

y) *Edrifius* l. c.

a) *Herbel.* f. voce *Maharah.* "Elle a un terroir fort fterile, car il n'y a dans toute fon etendue aucune terre labourable, ni autres arbres, que celui de *Ban.*" De hac arbore vid. *Herbel.* f. voce *Ban* et *Dapper* p. 342, qui et p. 327. de fterilitate terrae *Mahrah* pauca annotauit.

b) Conf. *Dapper* p. 327.

c) Eft Geographus *Perfa* apud *Herbelotum* f. voce *Maharah*, vbi haec: "*Mahrah* abonde en chameaux et en moutons, qui fe nourriffent de la graine et des feuilles de cet arbre, dont on tire l'huile, que les Arabes appellent *dehen elban* et de laquelle on fait un très grand trafic dans toute l'Arabie."

d) جيدان fic *Gagn.*, *Grav.* autem همدان *Hamdan.*

e) اي قبيلة fic *Gag. Grav.* autem vitiofe اي قتباة et in verfione latina *Abi Fatilah!*

f) Ita et *Periplus maris erythraei* barbaram appellat regionem in ora Arabiae auftralis maritima fitam, eamque infuper ita defignat, vt *Mahrah* fignificari dubium non effe videatur. Vid. *Hudfon* &c. Vol. I. p. 19. peripli, vbi haec: "μεθ' ἃς (fc. νησους Ζηνόβιου infulas Zenobii, quo illam infularum feriem fignari apparet, quae ante finum Curia muria haud procul a Thaphar iacent) αλλη παρακειται χωρα βαρβαρος, ουκ ετι της αυτης βασιλειας αλλ' ηδη της Περσιδος." Conf. *Mannert.* Th. 6. p. 129 et 131.

g) باب البوادي *Bab al Bawady.* Ita *Gravius*, *Gagnierus* fcribit نابيه التوادي, *fre-*

§. 3.

Merbath h) (Mirbath, Berbath). Gag. p. 47. Grav. p. 62.)

Vrbi Merbath مرباط *Atwal dat* 72° 30′ *long.* 12° *lat. Ebn Said* 74° *long.* 14° 30′ lat. Danvillius 71° long. 17° lat. *Eſt exigua*, et *ſecundum Ebn Said iacet ſuper litus ſinus i) Thaphar*, capitis regionis Shehr, nimirum *inter ortum et auſtrum eius.* Minus accurate *Bakui* huius vrbis ſitum deſignat, inter Hhadhramut et Oman eam ponendo *k*). Nec *Edriſi*, qui diſtantiam eius a Sharma شرمه *l*), ſex diaetis itineris maritimi, ab Haſec (حاسك) autem quatriduo terreſtris, vel duobus curſibus maritimi itineris conſtituit, melius verſari videtur in deſcriptione ſua, quod eam non ſatis diſcernit ab oppidis prouinciae Hhadhramaut *m*). *In vicinia vrbis Merbath iacet Kabr Hud* (قبر هود) hoc eſt ſepulchrum patriarchae Heber *n*), *teſte Edriſi in quinque dierum diſtantia*, qua in re conſentientem habet Geographum Perſam *o*) autorem libri Nozhat al Colub. *In montibus ciuitatis Merbath creſcit p) arbor thuriſera, auctore Edriſi in libro ſuo Nozhat al moſchtak*; ex quo *etiam thus inde in regiones alias transportari ſolet.* Etenim emi ibidem ſolere, *Bakui* autor eſt *q*). Nec non recentiori aetate thura ex Merbath exportari, teſtimonio ſuo probat *Niebuhrius r*).

SECTIO II.

frequentibus obnoxia exitiis, ſimul addens "*dictionem al Bawady* (البوادي), *quamvis videatur deriuata a* بدو i. e. *deſertum, tamen non eſſe Arabicam, neque vllibi exſtare in lexicis.*" Hallucinari videtur *Gagnierus.* Nam البوادي, in lexicis exſtet nec ne, non quidem a بدو, ſed a بادية deriuandum eſt ſecundum analogiam; itaque inſuper legitur in *Timuri Hiſtoria* &c. T. II. p. 136. et apud Makriſium (p. 102 des arabiſchen &c. Leſebuchs von *Rink* und *Vater*. Leipz. 1802. Ibi excerptum ex Makriſio nonnulla de Hhadhramaut continens, ſitu ſatis digna). Quam porro nouam *Gagnierus* inducit lectionem, eam ſenſu incommodo et obſcuro laborare, nemo non videt.

h) Hanc vrbem Abulfeda in tabulis ſuis geographicis ponit ſub *Yaman*. Cuius terrae cum *Mahrah* pars ſit, non inuito Abulfeda vrbem Merbath, ne de ſitu eius cuiquam dubium ſit, (vid. *Büſching.* p. 709.) hic deſcribimus.

i) جون ſinus. *Grav.* حون.

k) *Notices* &c. Vol. II. p. 406.

l) Vid. *Niebuhr.* Beſchreib. p. 283.

m) Clim. I. P. VI. Conf. *Büſching.* p. 709.

n) Vid. *Herbelot.* ſ. voce *Houd* et *Nieb.* Beſchreib. p. 287.

o) *Herbelot.* ſ. voce *Dhafar.*

p) ينبت (شجر) ſic *Gagn.*, *Grav.* vitioſe يتبت. Apud Edriſium autem Clim. I. Pars VI., vnde locus citatus deſumtus eſt, legitur تنبت, mendoſe, vt apparet.

q) *Notices.* Vol II. p. 405

r) Beſchreib. p. 287. "Von Merbat und Haſec wird auch Weihrauch ausgeführt, der zwar nicht für ſo gut gehalten wird, als der von Dafar, aber für beſſer, als der von Schähr" (de qua vrbe vid. *Niebuhr.* Beſchreib. p. 282.)

SECTIO II. PARS III.

PROVINCIA HHADHRAMAVT حَضْرَمَوت.

I. *Praemonenda.*

1) *Nomen* حَضْرَمَوت non explicat *Abulfeda*, fed facit hoc lexicon Al Sahhah (الصحاح) *s*), quanquam non vno modo. Hic fufficiat monuiffe, حَضْرَمَوت Hhadhramaût ibi explicari per *atrium mortis*, huiusque appellationis redditam ibi rationem probari Michaelis *t*). Scriptoribus Hebraeorum antiquiflimis hanc terram appellari חצרמות *Chatfarmavet*, (vid. Genef. X 26.) fatis plene expofuit Bochartus *u*). Apud Graecorum autem autores haec nomina terrae Hhadhramaut, eiusque incolarum occurrunt: Eratofthenes *v*) terram vocat χατραμωτιτις, quam inhabitant χατραμωτεῖται, Ptolemaei *w*) χατραμονιται, Dionyfius Periegetes effert χατραμις *x*), et eius gloffator χατραμιτις. Stephanus Byzantius habet χάτραμωτιτης. Plinius *Chatramotitas* commemorat, et *Adramitas*, quorum hi habitabant in auftro illorum *y*). Ceterum omnes fere hi Geographi, quamuis nominis pronuntiatione diffidere inter fe videantur, in eo tamen conueniunt, quod in Hhadhramaut thus atque myrrham crefcere tradunt *z*).

2) *Ambitum* et *fines* huius prouinciae Abulfeda licet defcribere fuperfedeat, nullus tamen dubito, eum cum *Ibn al Vardi a*) limitem eius occidentalem facere Yaman (hoc eft, prouinciam fenfu arctiori fic fumtam), cum *Edrifi* autem terminum orientalem eius ponere regionem Shehr *b*), fiue eius metropolim Thaphar. Limitem borealem fi iuxta *Abulfedam* defcribere velimus, hoc ex vrbis *Mareb* fitu fieri poffe videtur. Hanc enim *Edrifi* (l. c.) et *Ibn al Vardi c*) prouinciae Hhadhramaut adfignant, *Abulfeda* autem in extremis quidem eius montibus ponens, ad terram Yaman, fenfu proprio fumtam, refert. Patet hinc, latius apud illos fundi ambitum prouinciae Hhadhramaut, quam apud *Noftrum*. Ex quo

E 2 iam

s) Apud *Gagnier*. p. 14 edit. Ibi nota.

t) Spicileg. Tom. II. p. 159. Vbi haec: *ratio quidem pofterioris appellationis, quae ibi redditur, difplicet* &c. Nempe prior eft, quam fupra tangimus.

u) *Geogr. facr.* lib. II. c. 17.

v) Apud *Strabon.* lib. 16. p. 528.

w) *Hudf.* Vol. III. p. 20.

x) *Dionyf.* v. 959.

y) Plin. hift. nat. lib VI. c. 28.

z) Conf. *Mannert*. l. c. p. 89.

a) *Hyland*. Part 10. vbi haec: *"Terra Hhadhramaut, quae in oriente Yaman fita eft."*

b) Clim. I. p. 6.

c) *Hyland*. Part. 11.

iam contermina in plaga boreali eſt prouinciae Yaman, ſenſu proprio ſumtae, ſiue, vt ex Niebuhrio rem accuratius exprimamus, illi huius terrae tractui, qui appellatur *Dſiof* جوف *d*), ſcilicet in quo cum Büſchinglo *e*) collocat vrbem Mareb. Ceterum apud *Niebuhrium* maxime extenditur prouincia Hhadhramaut, id quod ex ea, quam huius limitum facit, deſcriptione apparet. In occidente conterminam eſſe, ait, prouinciae Yaman, in plaga auſtrali, qua vergit ad orientem, pertingere ad oceanum, in plaga ſeptentrionali, inclinando ad orientem, contiguam eſſe prouinciae Oman, et in ſeptentrione eius grandem extendi ſolitudinem *f*).

II. *Vrbes.*

Al-Sharif Edriſi tradit, duas eſſe vrbes Hhadhramaut, Tariam تريم *et Shebam g*), in quibus haec prouinciae metropolis eſt.

Shebam. (Schebam, Schibam etc.) Gagn. p. 45. Grav. p. 59.

Shebam شبام *metropolim Hhadhramaut* (قصبة حضرموت), quo bene diſtinguitur ab aliis eiusdem nominis oppidis in terra Yaman *h*), *ponunt Atwal ſub* 71° *long.*, 12° 30′ *lat.*, *Kanun ſub* 17° *long.* 12° *lat.* Danvillius ſub c. 67° long., 16° lat. *Inter Shebam et Sana habentur vna et ſexaginta paraſangae*, quae fere faciunt octo ſtationes, dimenſionem, cuius certior factus eſt Niebuhrius *i*), *vel, vt alii dicunt, vndecim ſtationes.* De alia autem prorſus vrbe, nec de Shebam, quae metropolis eſt prouinciae Hhadhramaut, cogitare credamus *Noſtrum*, vbi pergit, *inter eandem et inter Dhamar vna eſt ſtatio*, ſiue de eiusdem nominis oppido, quod pertinet ad ditionem Cauceban *k*), ſiue de illo, quod, vrbis Dſiöbla (Giobla) in

oriente

d) Beſchreib. p. 275.

e) *Büſching.* p. 694.

f) Beſchreib. p. 285.

g) تريم. *Grav.* male ترسم Tarſam. Conf. Edriſ. Clim. II. p. 6. apud quem reperiſſe ſe monet *Niebuhrius* vocem سيام pro شبام (pag. 286.) Equidem l. c. lego شبام. Vocem تريم *Büſchingius* pronuntiat *Tarim*, atque hanc vrbem ſtationis itinere a Schebam diſtare affirmat (p. 699.)

h) *Notices* Vol. IV. p. 534. (vbi tabula geographica per *Silueſtrum* de *Sacy* confecta). *Schibam.* "Il y a dans le *Yemen* pluſieurs lieux, qui portent ce nom, et il paroit, que les ecrivains orientaux les ont ſouvent confondus." Commemorat deinde praeter hanc noſtram eiusdem nominis duas alias vrbes, alteram inter Sana et Cauceban ſitam (quam *Niebuhrius* ad ditionem Cauceban refert p. 257. deſcript. ſuae) alteram *Schiban Al Tafar* dictam.

i) *Niebuhr.* Beſchr. p. 286. "Ich habe aber von dieſer (Schibam) und ihrem Gebiet mit Gewiſsheit nichts weiter gehört, als daſs ſie 8 Tagereiſen von Sanaa und 10 Tagereiſen von Mareb entlegen ſey."

k) Cum hoc enim oppido omnino et *Abulfedam* et *Edriſium* confudiſſe vrbem

noſtram

oriente ſitum, delineatum habet Niebuhrii mappa itineraria *l*). *Autor eſt Al Sherif Al Edriſi, Shebam eſſe caſtellum munitum, populoſum, ſitum in monte Shebam; in eoque monte vicos et ſatiua et aquas fluentes eſſe m).* Abulfeda auctore *mons Shebam, acceſſu difficilis, in quo vici, et ſata multa, et arx aedificata, celebris eſt inter montes Yaman. In hoc monte, ſunt verba auctoris libri Azizi, ad quem vndequaque difficulter aſcenditur, ſunt multi incolae n) atque fodina lapidis Carneoli* (العقيق Al Akik, quem et Sardam vocant *o*) *et Onychis* (الجزع), de quibus Ahhmed Alteifaſchi (احمد التيفاشي) agit in *florilegii ſcientiae gemmariae* capite duodecimo et decimo tertio *p*). Onychem et *Abdolmoal Geographus Perſa q*) ſimul cum achate adſignat monti Shebam, neque eius generis lapides praeſtantiores vllibi inueniri affirmat in toto Oriente; *Carneolum* autem noſtris quoque temporibus in terra Yaman ſub nomine *Akik Yemani* (عقيق يمني) venire, Forſcålius *r*) nos docet, atque Niebuhrius *).

Apud Plinium nomine *Sabota* (libr. VI. 32. et libr. XII. 32) deſignari vrbem *Shebam*, in periplo autem maris erythraei nomine *Sabbatha*, (Σαββα-

noſtram *Niebuhrius* autumat, ob deſcriptionem montis, in quo haec ſita eſt, qualem faciant; hanc enim illi conuenire monti, nomine Cauceban inſignito, ad quem iacet oppidum illud *Schibam*." (*Niebuhr*. Beſchreib. p. 257.) Verum aegre mihi perſuaderi patior, a tribus praeclaris Geographis (nam *Edriſio* et *Abulfedae* accedere *Abdalmoal* Geographum Perſam, mox videbimus), ita commiſſum eſſe, vt inter duos montes a ſe inuicem multum diſſitos parum deſtinxerint; ſiquidem, quam deſcribunt, vrbem Schibam in ipſo monte ponunt, altera autem eiusdem nominis, ipſo *Niebuhrio* teſte (p. 257.), ad radicem montis Cauceban iacet.

l) Vid. *Niebuhr*. Reiſeb. Th. I.

m) Haec quidem verba *Gagnierus* non amplius *Edriſio* tribuit. (Vid eius edit. l. c. Nimirum quae panca antecedunt, diſerte *Edriſio* adſcripta, ſuperius in anteceſſum vocauimus). Iuuabit *Abulfedae* ipſa verba deſcripſiſſe: قال الشريف الادريسي ومدينتا حضرموت احديهما تريم والاخري شبام، وشبام حصن منيع اهل في جبل شبام قال وفي جبلها قري ومزارع ومياه جارية.

Negari non poteſt, haud multum abludere verba, quae in geographiae *Edriſianae*, quam habemus, epitome leguntur: (Clim. 2. p. 6.) ومدينتا حضرموت احداهما تريم والاخري شبام، واما شبام وهو حصن منيع جامع باهله في قنة جبل شبام وهو جبل منيع جدا لا يرتقي الا اعلاه الا بعد جهد وفي اعلاه قري كثيرة عامرة ومزارع ومياه جارية.

n) سكان incolae. *Grav*. male شكان.

o) *Blumenbach* Naturgeſch. 6te Auflage. pag. 533.

p) Vid. Specimen Arabicum Teiſaſchii &c. auctore *Raiio* &c. p. 43 et 44.

q) *Herbelot*. ſ. voce *Hadhramout*. Huic adiungamus *de la Roque*, qui p. 375. verſionis Gallicae haec annotat: "ſuivant le temoignage de Pline les anciens étoient perſuadés, que l'Onyce ne ſe trouvoit que dans l'Arabie. Et dans le livre de Job, ch. 28. verſ. 19. il eſt parlé des topaſes de Chus, ou d'Ethiopie, qui eſt proprement l'Arabie en pluſieurs endroits de l'Ecriture."

r) Flora Aegyptiaco-Arabica &c. pag. LXXXIV.

*) *Niebuhr*. Beſchreib. p. 257.

(Σαββαϑα) haud temere autumat idem praeclarus modo laudatus peregrinator. Quisnam fecerit cum eo, et alia eiusmodi hic non delibanda, dabimus in deſcriptione vrbis Mareb.

Sectio II. Pars IV.

PROVINCIA YAMAN يمن

I. *Praemonenda.*

§. 1.

Ambitum et *terminos* huius tractus terrae Yaman ſenſu lato ſic dictae nullibi definit Abulfeda, nec alia pro regionum hactenus deſcriptarum ratione opus eſſe videtur definitione, quam, vt dicunt, priuatiua. Quam habes continuo, ſimulac ab Yaman, ſenſu lato terra ſic dicta, exceperis *Tehajim Al-Yaman*, *Mahrah*, et *Hhadhramaut*. Vbi his regionibus non contermina eſt *prouincia Yaman*, ibi confinia habet *terrae Yaman* ſuperius adſignata.

§. 2.

Quae de terrae proprietatibus, incolis etc. annotat Noſter, iam ex vrbium deſcriptionibus in anteceſſum voco:

1) *Aeris temperies in vrbe Sana.*

2) *Deſerta et arenae in itinere ad vrbem Zabid. Iter per deſerta a Sahhul ad montem vicinum.*

3) *Aquae e coelo in Chaiwan. Aquarum copia in Sanaa et in montibus ſuper Tez. Aqua inſalubris in Gianad. Super duos fluuios Gioblah.*

4) *Copia arborum in Sana, et in montibus Nagran. Palmeta in Nagran et in Gioraſh. Acacia in Gioraſh.*

5) *Mons 21 paraſangas latus prope Sahhul et Gianad. In montibus Nagran. Tumulus ingens nomine Gomdan prope Sana. In monte inacceſſo Al Demlovah.*

6) *Veſtes Sahhulienſes. Coria ex Nagran, atque ex Sadah et Gioraſh, in quibus lacus coriarii. In Sadah eiusmodi pelles praeparatae calceis conficiendis. Domus ex arundine in Shargiah.*

7) *Filii Al Dhohac de familia Yaraf e poſteris Al Tobabaah in Chaiwan. Filii Namar in vrbe Hhadhramaut.*

8) *Olim ſedes regum in Sana,* Abulfedae temporibus *in Tez. Domini Yaman gazophylacium in Aldemſovah. Al Solaihhun* (ſiue Solaihhitae et Ajubitae) *praefecturam Yaman adepti. Al Tobabaah* reges Yaman antiquiſſimi.

9) *Schiitae maxima pars incolarum vrbis Gianad.*

II. *Locorum et vrbium deſcriptiones.*

§. 1.

Mareb, quae et vocatur Saba. Gag. p. 44. Grav. p. 58.

Vrbem Mareb, quae et vocatur Saba, مآرب ويقال لها سبا, *ponunt Atwal ſub* 68° *longit.* 14° *latit. Ebn Said ſub* 76° 30′ *longit.* 16° *latit. Rasm ſub* 64° *longit.* 17° 10′ *latit.* Danvillius ſub 55° longit. 16° latit. Mareb et Saba eiusdem vrbis nomina eſſe, conſtans fere inter Geographos Arabum opinio eſt. Videtur tamen hoc antiquius eſſe. Nam *Edriſi s*) vbi vrbem *Mareb* dirutam eſſe tradit, addit: كانت مدينة سبا, *et fuit ciuitas Saba.* Cum quo neque diſſidet *Ibn al-Vardi*, tantum alia vſus ratione *t*). Narrat prius, magnam olim fuiſſe vrbem *Saba*, dein adiungit وتسمى مدينة مارب *et appellatur ciuitas Mareb.* Ex quibus id clareſcere videtur, *Mareb* in eodem, quo *Saba*, vrbs antiquiſſima, exſtructam fuiſſe loco; quamuis ex *Abulfedae* verbis "*appellatur autem* (ſcil Mareb) *ciuitas Saba,* وتسمى مدينة سبا, ſimul vrbem geſſiſſe vtrumque nomen colligere poſſes. Nec de *Abulfedae* quidem ſententia ex ſequentibus dubium. Excitat enim *ex Moshtarek* haec: *Saba eadem eſt, quae Mareb, ciuitas in Yaman; appellata fuit nomine conditoris eius u*) *Saba filii Iashhab filii Yarab filii Kahhtan v*). *Atque hunc* [ſunt iam Noſtri verba *w*)] *vocant et quidam Mareb.* Solus eſt *Bakui*, quindecimi ſeculi geographus, qui in eo ab illis omnibus diſſidere videtur, quod, tempora parum diſtinguendo, et Mareb et Saba tanquam vrbes in locis diuerſis ſitas deſcribit *x*); ſed, quod ea, quae illi vni tribuunt loco, inter duo diſtribuit, confudiſſe ſe videtur. *Abulfeda* auctore, vrbs Mareb, quae et vocatur

s) Clim. I. Part 6.

t) *Hyland.* Part 11.

u) Edit. *Grav.* سميت باسم بانيها. *Gag.* male, vt videtur, سميت بانيها.

v) *De la Roque* addit ad nomen Kahhtan, *petit-fils de Noé.* (verſ. Gall. p. 323.)

w) Haec pauca ex codd. *Poc.* 106. et *Grav.* 2. in editione ſua *Gagnierus* inſerit notae. Reliqua, quae ibidem leguntur, *Abulfedae* verba, nonniſi repetunt rem ex textu ſatis notam.

x) Id quidem ex Notices et extraits. Vol. 2. p. 400. 406. mihi patere videtur, vbi vrbibus Saba et Mareb in diuerſis locis deſcriptis ſua cuiuis propria tribuuntur.

vocatur Saba, *in vltimis montibus Hhadhramaut iacet, ab vrbe Sana in trium ſtationum diſtantia; alii ponunt quatuor ſtationes.* Illam quidem dimenſionem et *Bakui* habet (l. c.), vrbi *Saba* eam adſignans; *Mareb* autem ponit inter Hhadhramaut et Sana. *Edriſi* et *Ibn al Vardi* in eo conueniunt, quod vrbem noſtram referunt ad Hhadhramaut (vid. praemonenda). *Niebuhrii* dimenſionem hic non delibamus, quod vrbs Mareb, quam deſcribit, alio poſt Arabes noſtros loco exſtructa eſſe videtur. Quam autem hi deſignant vrbem Mareb, eam vno ore pro ſuis temporibus dirutam eſſe teſtantur *y*). *Nunc diruta eſt.* Non tamen prorſus diruta eſſe potuit, quod non *Edriſi z*) tantum, ſed etiam *Ibn al Vardi a*) temporibus, duo antiquiſſimae ſane aetatis caſtella ibidem conſpiciebantur, alterum Salomonis, filii Davidis, *Seruah* صرواح dictum, alterum, nomine *Caſhib* القشيب, Balkyſae بلقيس, quae coniux Salominis perhibebatur. Cuius noſtris etiam temporibus rudera ſupereſſe, ad *Niebuhrium* in iſtis regionibus commoratum fama perferebatur *b*). *Olim fuit metropolis Tobabaah* تبابعة [in ſingulari تبع Toba *c*)] regum terrae Yaman antiquiſſimorum, de quibus libro peculiari egit Nuweiri *d*). *Ibidem fuit agger e*), *ad quem, quae olim in terra Yaman congregata fuit aqua, e variis torrentibus in vnum collecta erat; et illa vtebantur ad irrigandos vicos et ſatiua.* Agger in hiſtoria Arabum valde memorabilis, et de cuius ruptura ſingularem fecerunt epocham *f*). Conditorem eius Ibn al Vardi (l. c.) et Nuweiri *g*) perhibent fuiſſe Lokman ben Ad, tyrannum impietate olim infamem, Al-Beidawi *h*) vero Balkys, reginam Sabaeam. Rupturam eius, et inundationem vrbis, quam incolis ſuperbia et faſtu elatis a Deo immiſſam eſſe

y) *Edriſ.* Clim. I. Part VI. *Ibn Al Vardi* apud *Hylandr.* Part II. Vbi inſignis error interpretis notandus eſt, qui verba وسبا الآن خراب *et Saba nunc diruta eſt*, miro modo ita reddit: *et latrones iamdudum reddidit captiuos.*

z) Clim. I. Part VI.

a) *Ibn Al Vardi* l. c.

b) *Niebuhr.* Beſchreib. p. 277. "Man ſoll daſelbſt noch einige Ueberbleibſel eines Pallaſts der Balkis finden."

c) Vid. *Ouſeley's Ibn Haukal*, praef. pag. IX. XI.

d) Vid. *Herbelot.* ſ. voce *Tobba.* Plura autem et ſcitu digniſſima *Niebuhrius* habet, Beſchreib. p. 185.

e) السّد *agger.* *Grave* male الشد. *de la Roque* (p. 323.) addit: *dont on voit les reſtes.* Sequentia, *ad quem* &c. leguntur iam p. 18 h. l., ſed rei illuſtrandae cauſa, paucis reſciſſis, hic repetuntur.

f) *Reiske de Arabum epocha vetuſtiſſima Sail ol Arem dicta, id eſt, de ruptura catarrhactae Marebenſis.* Lipſiae MDCCXLVIII. Vid. et *Michaelis* Fragen an eine Geſellſchaft gelehrter Männer &c. pag. 269-277. 372.

g) In *Reisk.* l. c. vbi excerpta ex ſcriptoribus arabicis.

h) V. *Sale* diſcourſe prelim. p. 354.

eſſe Arabes tradunt *i*), pluribus deſcribunt Edriſi (l. c.) et Ibn al Vardi (l. c.). Quo tempore acciderit, diuerſe coniectant viri docti; Salius (l. c.) breui poſt Alexandrum Magnum, Reiskius (l. c.), cum Beidawi ſcriptore Arabico faciens, primo poſt Chriſtum natum ſeculo ruptum eſſe aggerem Marebenſem ſuſpicantur. Quod Niebuhrius deſcribit oppidum Mareb, tantum abeſt, vt hoc ipſum ſit, quod Arabici ſcriptores noſtri deſignant, vt neque eodem loco extructum eſſe videatur. Hoc quidem ex Niebuhrii aggeris Marebenſis deſcriptione *k*) iam Büſchingius ſe colligere profitetur *l*). Nimirum antiqua illa vrbs Mareb ita ſita erat, vt ei tanquam mons altiſſimus immineret agger, (ſunt verba Edriſii l. c.), ſed hodienum huius nominis oppidum ad latus aggeris, qui vallis inſtar duplici montium ſerie includatur, in diſtantia modica iacere, Niebuhrius accepit. Neque dimenſiones conueniunt interſtitii inter Sana et Mareb, ab hoc et Arabicis geographis appoſitae *m*). Omnino autem eorum, quae de hac vrbe veteres prodiderunt, multa in obſcuro latent atque diſcretu difficillima ſunt. Quod non minus de orientalibus ac de occidentalibus Geographis dictum eſto.

Quomodo enim apud Graecos, atque Plinium, vrbs noſtra deſignetur, difficile dictu eſt. Neque tamen cum ea, Sabaeorum metropolis, quam Diodorus *n*) appellat *Sabam*, Strabo *o*) *Meriabam*, Ptolemaeus *Marabam p*), ſimulac penitius de ſitu quaeritur, bene comparari videtur. Mannertus hunc in finem *q*) aſſumſit Chatramotitarum caput, Plinio *Sabotha* et *Sabota r*) dictum, Periplo maris erythraei *ſ*) Σαββαθα, Straboni autem procul dubio Καβάτανον *t*). Hoc quidem idem eſſe oppidum, quod Arabibus Shebam vocatur, Bochartus *u*) cum Niebuhrio *v*) ſuſpicabatur; ſed multa ſunt, quae cum eis diffidere ſuadeant *w*).

Gagn.

i) Alcoran. Sur. 34. v. 15., vbi Deus: فأرسلنا عليهم سيل العرم *et miſimus in eos torrentem Arem.* Conf. *Edriſ.* Clim. II. p. 6. *Ibn Al Vardi* l. c.

k) Beſchreib. p. 277. 278. 279.

l) *Büſching.* p. 695.

m) Vid. *Niebuhr.* l. c. vbi 16 milliaria germanica ponit, quae fere faciunt duas ſtationes et conf. quae ſuperius ex *Abulfeda* et *Bakui* retulimus.

n) Diodor. III. 47.

o) Strabo XVI. p. 528.

p) Vid. *Mannert.* p. 80.

q) *Mannert.* p. 103. 104.

r) Plin. Hiſt. Nat. lib. VI. 28. XII. 14.

ſ) In *Hudſon* &c. Vol. I. p. 15

t) Vid. *Aſſemann.* Biblioth. Vol. III. p. 2. p. DLX. et *Mannert.* p. 103.

u) *Geogr. ſacr.* lib. II. c. XVII. p. 101.

v) Beſchreib. &c. p. 286.

w) Conf. *Mannert.* l. c.

Gagn. p. 14. Grav. p. 19.

Ad vrbes Yaman (prouinciae ſenſu proprio ſumtae) *pertinet*

Shehr شحر. (Scheer, Scheher, Shahar, Sahar, Schahr, Cheer, Xaer.) *x*)

Secundum autorem libri Lobab, Shehr vocatur Shehr Oman. Eſt autem oppidum paruum, inter Aden et Thaphar, cuius aqua e puteis hauritur, atque ſitum in ſolo terrae plano y). Portum habere hanc vrbem, praeſtantiores itineratorum aſſeuerant *z*). Niebuhrius autor eſt (l. c.), ex ea thus efferri, quod vocent Oliban; nec tamen magni fieri.

Huc etiam pertinet

§. 3.

Hhadhramaut a) حضرموت, quam et Abdalmoal, Geographus Perſa, refert ad Yaman prouinciam ſenſu anguſtiori ſumtam *b*). Nec confundatur cum prouinciae eiusdem nominis capite, Schebam, quippe quod non minus nomine Hhadhramaut inſignitur, ſi De la Roquio fidem habemus *c*). *Eſt vrbs populoſa, pertinens ad filios Namar d*). *Inter eam et inter Shehr* (vrbem modo deſcriptam) *quatuor dietae.*

§. 4.

Demlowah (Dimluh, Demlow, Dimlu, Aldemlewe, Tamalah).

Gag. p. 37. Grav. p. 47.

Caſtellum Demlowah حصن الدملوة *ponit Abulakul ſub* 64° 40′ *longit.*, 14° *latit.* Danvillius ſub 62° 30′ longit. 13° latit., Niebuhrius (qui gradus

x) Vid. *Büſching.* p. 702. vbi hanc vrbem ad prouinciam Shehr refert, inuitis *Abulfeda* et *Niebuhrio.* Vid. Beſchreib. &c. p. 282. Conf. *Notices* &c. Vol. IV. p. 533.

y) Haec verba, *aqua eius* &c., annotante *Gagniero*, addunt *Poc.* 196. et *Grav.* 2.

z) Voyage de l'Arabie Heureuſe p. 16 ſq. et *Niebuhr.* l. c. Conf. tamen itinerarium ſ. n. *Keeling* in Samml. a. R. p. 1608.

a) بلد حضرموت. *Gravius* et *de la Roque* de prouincia haec ſumunt. Sed, vt alia taceam, ſuadet nexus verborum, vt cum *Gagniero* de vrbe cogitemus. Hinc, quae *Büſchingius*, qui *de la Roquii* verſione gallica vtebatur, *Abulfedae* nomine tribuit (p. 698.) prouinciae Hhadhramaut, de vrbe eiusdem nominis intelligenda ſunt.

b) *Herbelot.* ſ. voce *Hhadhramout* haec: *C'eſt le nom d'une ville et d'un pays particulier, compris dans la grande Province de l'Jemen, ou Arabie Heureuſe* &c. Paucis intermiſſis, quae nihil ad nos: *Abdalmbal Geographe Perſien met la ville de Hhadhramaut dans la province d'Jemen.*

c) In verſ. gallic. p. 324.

d) هي بلد عامر لبني نمر. *De la Roque:* "terre floriſſante et habitée par les enfans de la tribu de *Namud.*" Pro نمر *Nemar* et *Gravius* mendoſe habet النمد *Al Namud.* Ita et *Büſching.* l. c. Ceterum vid. *Herbelot.* ſ. voce *Namari.*

gradus longit. a meridiano Parisiensi ducere incipit) sub 42° longit. 13° 30′ latit. *Situm est ad septentrionem Aden in montibus Yaman* (جبال اليمن Giabal al Yaman, Niebuhrii Dsiäbbal). Sic bene designari situm huius loci, Niebuhrii mappa geographica docet. *Mons* autem, *in quo iacet, secundum Ibn Said, ab austro in septentrionem exporrectus est. Prouerbium e) ab eius situ inaccesso f) et monumenti robore desumtum est g). Estque gazophylacium domini Yaman.* Niebuhrius inter oppidum Dimlu (sic effert الدملوة) et castellum eius in monte situm distinguit *h*). Nisi vtrumque nomine حصن *arcis* Noster designat, vrbecula ipsa videtur temporibus sequioribus esse exstructa. De oppidulo autem *Giowah* (الجوة), quod *ad septentrionem castelli Demlouah in semita plana per montes incedente* situm esse affirmat, frustra ceteri autores et mappae geographicae quaeruntur, quamuis illi *vrbecula celebris* et lexicographo Yakuti *i)* vicus notissimus vocetur.

§. 5.

Giannad (Dshannad, Dshennad). Gagn. p. 39. Grav. p. 49.

Vrbem *Gianad* الجند *Atwal ponit sub* 65° 30′ *longit.* 14° 30′ *latit.* Danvillius sub 62° longit. 14° latit. Niebuhrius sub c. 42° long. 13° 35′ latit. Niebuhrio teste iacet in oriente vrbis Tez inclinando ad septentrionem *k*), ad quam rationem corrigendus Noster videtur, vbi tradit: *sita est ad septentrionem Tez.* Pulchre autem concinunt de distantia inter vtrumque oppidum. Abulfeda auctore *Gianad distat a Tez dimidium stationis*, Niebuhrius, tantum alio mensurae genere vsus, quatuor horas interstitii ponit (l. c.). *Gianad vicina Tez a Sana distat* 48 *parasangis, a Thaphar* 24 *parasangis.*

e) المثل prouerbium, sic *Gagn.*, *Grav.* مثل (scilic. يضرب).

f) بامتناعها (a situ eius inaccesso). Haec vox non quidem in textu *Grav.* sed in versione omissa est.

g) *De la Roque* plene sensum exprimendi gratia addit in vers. gall. "car on dit fort comme Aldemlovah."

h) Beschreib. p. 243. "Dimlub eine kleine Stadt mit einem starken Bergcastell."

i) Vid. *Gagn.* edit. p. 58. Verba Yakuti ipsa, quae ibi leguntur, haec sunt: الجوة بالضم قرية باليمن مشهورة. *Gravii* et *de la Roqui* lectionem *Gagnierus*, sua ipsius quinque codicum auctoritate confirmata, ita corrigit: Noster codex et *Gravius* in impresso habent الحيرة Al - Hirah. qua lectione nihil absurdius: Nam Hhirah est nomen vrbis in Al-Erak, olim Chaldaea, quae ab eo loco, de quo hic agitur, plusquam ducentis parasangis distat. Illam tamen eandem esse putat *de la Roque* in Nota margini adscripta p 312. *La ville* d'Hirah, inquit ille, *batie par* Malek, *fut autrefois la capitale d'un Royaume de ce nom, dont les derniers Rois étoient Chretiens* &c.

k) Beschreib. p. 242. Vid. et eius mappam geographicam.

sangir. Edrisio autore sita est inter Dhamar et Zabid l); sed hoc minus accurate dictum esse videtur, quod magis australis iacet Gianad, quam vt ita comparari possit. Eodem auctore est *vrbs pulchra, in eaque templum conuentus Maadh Ibn Giabal* Hoc quidem templum satis vetustum vel nostris temporibus conseruari ex Niebuhrio discimus *m*). Oppidum vero ipsum, iam Muhammedis aetate satis celebre, hodie nonnisi exigui vici speciem praefert *n*). De religione incolarum annotat Abulfeda: *ex maxima parte sunt Schiitae*; vnde concludi forsan potest, eius temporibus in genere incolas totius prouinciae fuisse Sunnitas *o*). Niebuhrius (l. c.), quod in omni hac regione Schiitas non viderat, Abulfedam de Zeiditarum secta *p*) cogitasse autumat, vtpote frequentissima in prouincia Yaman.

§. 6.

Sahhul (سحول). *Prope Granad est vallis Sahhul, vnde iter per deserta ad montem, in quo sunt circiter mille vici q). Latitudo huius montis est XXI parasangarum; inde iter per deserta et arenas ad ciuitates Zabid.*

De valle nominis Sahhul aeque tacent itineratores nostri, atque ceteri geographi, quam de vico Sahhul (سحول p. 6. Gagn. p. 8. Grav) qui Abulfeda auctore *pertinet ad prouinciam Yaman. Est vicus. verba sunt auctoris libri Lobab, in Yaman r), a quo denominantur vestes Sahhulienses, eaeque candidae.*

§. 7.

Tez (Tis, Taâs, Taesa, Taies, Dahes, Tage). Gagn. p. 37. Grav. p. 47.

Castellum Tez تعز حصن *ex Abulakul habet* $64^{\circ}\ 30'$ *longit.* 13° *latit., ex Ebn Said* 70° *longit.* $14^{\circ}\ 30'$ *latit., ex supputatione analogica s)* (Abulfedae)

l) Totus hic locus *Edrisii*, exulat, quantum scio, in eius geographia, quam habemus.

m) Beschreib p 242. "die grosse Mosque, welche Maad Ibn Dschabbal hier baute, wird noch zum Andenken dieses jemenischen Apostels unterhalten."

n) *Niebuhr.* l. c.

o) Hoc quidem de terra Tehama, ad quam vrbs Gianad proprie referenda est, *Niebuhrius* non semel testatur. Vid. Reiseb. Th. I. p. 304, Beschreib. p. 184. 185.

p) Vid *Niebuhr.* Beschreib. p. 20. *Sale* prelim. discourse p. 175. *Büsching.* p. 51.

q) Apud *Gravium* particula نحو *circiter*, quam textus habet, in vers. lat. non expressa est. Ita et *de la Roque* p. 314.

r) *Gagn.* في اليمن. *Grav.* من اليمن.

s) Textus habet قياس, vocem quam *Gravius* et alii in versione sua seruantes (Kiâs, Kiyas pro nomine proprio, vel libri, vel auctoris, sumsisse videntur. *Kohlerus*,

ſedae) 65° 50′ *longit.* 13° 40′, ex Danvillio 62° longit. 14° latit., ex Niebuhrio 41° 40′ longit. 13° 34′ latit. *Eſt caſtellum in montibus, regioni maritimae imminens t) et terris Zabid. Noſtra tempeſtate*, pergit Abulfeda, *ſedes regum Yaman*, cum antea in ciuitate Sana regnaſſent; *ſuper Tez autem eſt palatium amoenum dictum Sahalah* صهله *u), ad quod dominus Yaman aquas e montibus, qui deſuper ſunt, deriuauit, et illic magna v) et pulcherrima aedificia in medio horti conſtruxit.* Haec de caſtello Abulfeda. Sed quid quod nihil de vrbe, quam, ab arce ſua bene diſtinguendam, pluribus deſcribunt de la Roque *w*) et Niebuhr *x*)? Videtur, niſi vrbem ſequiori poſt eum tempore extructam eſſe credamus, caſtelli nomine et hanc ſignificare Abulfeda, inprimis quod, ex vtriusque modo laudati itineratoris teſtimonio, moeniis cincta eſt. Nec dubium porro, vt videtur, palatium *Sahalah*, in eodem, quo caſtellum, monte extructum fuiſſe; nam, quae ibidem conſpexerunt itineratores Francogalli, ad principem prouinciae Yaman Abulfedae commemoratum referenda eſſe videntur conditorem *y*). Ceterum mons ille latiſſimus, in cuius parte boreali iacet Tez, indigenis

 vocatur

terus (vid. praefat. ad tabul. Syr.) ſcite hoc vocabulum reddit per *analogia*, aut per *ſupputatio analogica*, eoque poſitionem loci, non ex obſeruatione aſtronomica, ſed ex comparatione menſurarum ac diſtantiarum ab aliis locis hauſtam ſignificari, recte admonet. Vid. *Abulfed.* prolegom. p. 184. verſ. *Reiskianae*). Gagnierus vertit, *ex coniectura*, ſcilic. facta ex comparatione, (vid. edit. *Gagn.* pag 27.) ſimul vere docens, قياس ſine alicuius auctoris nomine poni pro coniectura ipſius *Abulfedae*.

t) مطل (extenditur). Sic recte *Gravius*. *Gagnierus*, vt continuo per totum librum, ſcribit مظل, (puncto diacritico ſuper ط poſito).

u) صهله Sahalah. Ita omnes codices (ſunt verba *Gagnieri*) cum noſtro. *Grav.* in impreſſo habet صهده Sahadah. Et *de la Roque* p. 311. "Sehadah; male vterque legit د dal pro ل lam. Eſt nomen partis montis صبر Saber, i. e. Aloes." Ad haec et *Büſchingium* corrige p. 682.

v) عظيمة, magna. Hoc vocabulum in textu *Gagnier.* omiſſum, tamen in verſione exprimitur.

w) *De la Roque* in Voyage de l'Arabie p. 194. "Tage (Tez) eſt grande et fermée de belles murailles, qu'on dit être un ouvrage des Turcs, avec un bon château ſur une montagne, qui commande la ville, et qui paroît de ſix lieues loin."

x) *Niebuhr* Beſchreib. p 241. "die Stadt Taas iſt von einer Mauer, welche auswärts ſehr dünne mit gebrannten Steinen bekleidet iſt, umgeben, und in ihr iſt eine Bergfeſtung mit Namen Kâhhre, auf einem ſteilem Felſen. Aber ſowohl die Bergfeſtung als die Stadt können von dem hohen Gebürge, an deſſen Fuſse ſie liegen, überſehen werden &c." Conf. *Niebuhrii* delineationem huius vrbis in Reiſeb. Th. I. Tab. LXVI et LXVII.

y) Voyag. de l'Arab. heur. l. c. "On a pratiqué pluſieurs jardins ſur le penchant de cette montagne, qui font un fort bel effet à la vue et qui donnent à la ville des grandes commodités &c." Conf. *Büſching.* pag. 682.

vocatur Saber (صبر), atque fertilitatis ergo maxime celebratur z). Plura de hoc monte mox dabimus ex Iacuti lexicographo, vbi eum verbis expressis ipse commemorat Abulfeda.

§. 8.

Aden Laah. Gagn. p. 41. Grav. p. 53.

Aden Laah, عدن لاعه, quae vrbs bene distinguatur ab Aden Abian a) ciuitate multo celebriori superius iam pluribus descripta, eandem fere positionem habet, quam Tez, dummodo idem est locus apud Niebuhrium nomine Öddene insignitus. Est hoc oppidum, in monte vrbi Tez imminenti situm, quod praeter templa quaedam vetustate collapsa nihil viatori praebet spectandum b). Atque hic Büschingius c), ipso consentiente Niebuhrio, quaesiuit *Adenlaah*, vrbem Abulfedae sic dictam. Neque ad Abulfedae mentem multum abhinc remota esse potest; quippe quo teste *vrbecula est sita in monte Saber in Yaman*, quem Iacuti lexicographus appellat excelsum, magnumque montem, imminentem arci Tez in Yaman, atque arcibus et villis consitum d). *In vrbe Aden Laah facta fuere auguria pro vafris Fathemitis Khalifis Mesr* (Aegypti).

Ceterum non sine magna probabilitate habetur *Aden Laah* pro Αδανα vrbe Stephani Byzantii, vtpote quam mediterraneam facit; ita vt *Aden Abian* male hic in comparationem adduceretur e).

§. 9.

Gioblah (Dshöblah, Gabala). Gagn. p. 38. Grav. p. 48.

Vrbs Gioblah جُبْلَه *ex supputatione analogica Abulakul* habet 65° 30′ *longit.* 14° 30′ *latit.* ex Danvillio 62° 30′ long. 14° 30′ latit., ex Niebuhrio 41° 40′ longit. 14° latit. *Est sita inter Aden et Sana in tractu montoso* (الجبال, Niebuhrii Dsiäbbal), *super duos fluuios*, qui, vt videtur, in Niebuhrii mappa geographica nominibus *Wadi Zabid* et *Wadi Meidam* insigniuntur, vnde

z) *Niebuhr.* Beschreib. &c. p. 241.

a) Vid. Annal. Muslem. Tom. II. p. 741. annotat.

b) *Niebuhr.* Reiseb. Th. I. p. 381. "In der Nähe von Taas findet man nur Ueberbleibsel von 2 alten Städten, die eine war Öddene, und lag gleichsam über Taas an dem Berg. davon ist nichts mehr übrig, als einige verfallene Mosqueen &c."

c) *Büsching.* p. 682. *Niebuhr.* Beschreib. p. 242. vbi haec annotat: "Herr Büsching glaubt mit Recht, dass man hier das Adenlaah beym Abulfeda suchen könne."

d) Vid. *Schultens.* index Geogr. s. voce *Adenum.*

e) Vid. *Schultens* l. c. *Büsching* p. 682.

vnde appellatur Medina al Nahrain f) مدينة النهرين, vrbs duorum fluuiorum. Ex eadem mappa etiam cuiuis facile patet, *Gioblah* sitam esse in septentrione Tez; ideoque male se habere descriptionem, quam *ex viatoribus fide dignis* accepisse se affirmat Abulfeda: *Gioblah distat a Tez minus itinere diei g), ab ortu Tez, paululum in septentrionem vergens.* Nam et distantiam illam male se habere, ex Niebuhrio discimus, ad cuius dimensionem Gioblah distat a Tez $7\frac{3}{8}$ milliariis *h*). Pro sua tempestate addit Noster: *Est nuper exstructa haec vrbs; eam exstruxerunt Alsolaihhiun* الصليحيون *i*) (Solaihhitae, qui alias et Ajubitae vocantur).

§. 10.

Dhamar (Damar, Dsemar, Dsimar). Gagn. p. 39. Grav. p. 50.

Vrbem Dhamar ذمار *Atu al ponit sub* 67° *longit.* 13° 30′ *latit. Kanun sub* 66° *longit.* 14° 20′ *latit.* Danvillius sub 63° longit. 15° latit. Niebuhrius sub 42° longit. 14° 30′ latit. *Distat a Sana XVI parasangis*, siue, vt Edrisii verbis vtamur (Clim. I. part. 6.), XLVIII milliariis passuum; nam eadem est dimensio, tribus milliariis passuum apud Arabes parasangam explentibus. Sed sibi non constat Edrisius, atque in Clim. 2. parte 6. quadraginta milliaria inter Sana et Dhamar haberi vult. Niebuhrius interstitium ponit $12\frac{1}{2}$ milliariorum germanicorum *k*). *A Thafar distat octo parasangis. A Sana* autem, *sunt verba Edrisii, ad distantiam bidui itineris in via, qua tenditur ad Dhamar, mons est l), ibique m) templum Maad filii Giabal*

f) ولذلك تسمى مدينة النهرين (vnde nominatur Medina al nahrain). Haec verba desunt in textu *Gagnier.*, tamen in versione expressa.

g) جبلة عن تعز دون يوم Gioblah distare a Tez minus itinere diei. *De la Roque: Gioblah est éloigné de* Tasir doum *d'environ une journée de chemin.* Ob hanc miram interpretationem ex deformatione vocabulorum تعز et دون ortam in grauem apud *Gagnierum* merito incurrit reprehensionem (vid. edit. *Gagn.* p. 38.)

h) Beschreib. &c. p. 238. Conf. quoque de hac vrbe *Voyage de l'Arabie Heureuse* p. 196, vbi nomine *Gabala* appellatur.

i) Hanc lectionem *Gagnierus* restituit ex quatuor bonae notae codicibus pro الصليحيون, quod habet *Gravius*, atque reddit literis latinis *Alsalihiyuni. De la Roque* p. 312 *les Alsalihiyunis.*

k) Beschreib. p. 235.

l) جبل, *mons.* Hoc vocabulum in versione *Gagnier* non exprimitur. Habet textus.

m) وثم ibique. Sic *Gagnier, Gravius* vt ille, sed vertit *deinde;* nempe legit ثمّ cum dhamm, sed debuit legere وثَم eum *Fathah*, et tunc significat *ibic, illic.* (Haec annotat quoque *Gagnier*, atque pergit): S. Z. (Spahi Zadeh) singularem habet lectionem a ceteris diuersam sc. وثمه *pede comprimit illum*, quam si pro genuina accipiamus, templum pede suo comprimeret

Giabal n). Abulfeda auctore, *ab ea denominantur nonnulli autores traditionum*, الرواية, hoc est, ii, qui Prophetae et eius discipulorum verba literis mandarunt *o*). Neque nostris temporibus studia ibi cessarunt; nam Niebuhrius de celebri, quam habet, academia, certiores nos facit, cuius ciues maxima ex parte sint Zeiditae *p*). Ex Abulfedae animaduersione etiam *mentio fit vrbis Dhamar in historicis* الاخبار *q*), atque omnino *est ciuitas celebris in Yaman.* Huic sententiae, et qui nostris temporibus eam conspexerunt, facile subscribent *r*). Sed aliter pro sua tempestate Edrisi; eam enim appellat vrbem paruam, raris, atque angustis aedificiis exstructam *s*).

§. 11.

Sana (Sanaa, Seena, Sunnaa, Zenan). Gagn. p. 42. Grav. p. 54.

Vrbi Sana صنعاء *Atwal dat* 67° *longit.* 14° 30′ *latit.* *Kanun* 67° 20′ *longit.* 14° 30′ *Ebn Said* 71° 30′, 14° 30′. *Rasm* 63° 30′, 14° 30′ *Nassireddin* 77° *longit.* 14° 30′ *latit.* Danvillius 63° longit. 17° latit. Niebuhrius 41° 40′ longit. 15° 21′ latit. Cum iaceat haec vrbs in septentrione vrbis Aden, quod cuiusuis mappae geographicae docet adspectus *t*), nulla fides habenda est Nostro, vbi asserit *sita est ab oriente Aden inclinando in septentrionem. Ibn Said* autem recte *obseruat, inter Sana u) et Aden esse ciuitatem Giobiah v*). Abulfeda auctore *Sana, quae iacet inter montes, in maximis vrbibus prouinciae Yaman est*, qua in re omnes fere, quos legimus, et antiquiores et recentiores geographi ac itineratores conueniunt *w*). Et *Azizi*

ret montem, ac proinde in vertice eius situm, quod disertis verbis affirmat *de la Roque: Il y a*, inquit, *une montagne sur la quelle il y a une magnifique Mosquée* &c.

n) قال الادريسي (*Grav.* الادريسي) وعلى يومين من صنعا في الطريق الي ذمار جبل وثم مسجد معاد بين جبل.
Hunc locum non reperio in *Edrisii* libro, quem habemus. Ceterum male intellexisse eum videtur *Michaelis* (spicileg. Tom. II. p. 184.) quod, Edrisium inter *Dhamar* et *Sana* bidui iter ponere, inde effici opinatur.

o) Ita *de la Roque* reddit in vers. gall. 314. Ceterum *Herbelotus* haec verba *Abulfedae Edrisio* male tribuit, s. voce *Dhamar*. En eius verba! "Le Scherif *Al Edrissi*, qui en fait mention dans la sixieme partie des son premier Climat, remarque, que plusieurs docteurs de traditions Musulmannes sont sortis de cette ville." Quae *Edrisius* de hac vrbe reuera annotauit, mox dabimus.

p) Beschr. p. 235 De secta autem, quam *Zeidi* vocant, vid. p. 44 n l. et ll. ibi cc.

q) Vid. prolegom. ad h. l. p. 2.

r) Voyage de l'Arab. heur. p. 197 sq.

s) Clim. I. p 6.

t) Hic lapsum esse *Abulfedam*, iam *Michaelis* obseruauit Spicileg. Vol. II p. 166.

u) [illegible] inter eam *Grav* mendose وبينها.

v) Recte hic *Gagnier* obseruat. *Gravium* in impresso (male) scribere *Giabbah*, et hunc sequi *de la Roque*.

w) *Edrisi* Clim. I. p 6. appellat hanc vrbem *latissimam et aedificiis frequentem.* *Ibn*

Azizi tradit ciuitatem Sana esse speciosam x) atque metropolim Yaman, in eaque plateas pulchras et templa multa y). Templorum copiam et Niebuhrius ibi conspexit, qui insuper hanc vrbem ab aedificiorum pulchritudine commendat z). Abulfeda auctore *similis est vrbi Damasco prae copia aquarum eius et arborum;* quam comparationem et Bakui ob hortos eius omnis generis fructibus abundantes instituit *a)*. Niebuhrius non plane consentit; "copiam quidem fructuum pulchrorum aeque ac Damasci in foro vrbis venalem esse *b)*, sed ipsam in cliuo ex parte arido sitam *c)*." Vicum autem prope Sana, qui Rödda vocatur, melius cum Damasco comparari, succincta eius descriptione nobis approbat *d)*. Abulfeda auctore *aer ibi temperatus est;* et in hac re pulcherrime concinunt et antiquiores et recentiores Geographi ac Itineratores *e)*. Causam solus affert Niebuhrius, calorem in hac regione minus

Ibn al Vardi (Hyland. Part. 10.) *nullam*, ait, *in Yaman ampliorem finibus, nec frequentiorem incolis esse. Bakui* in Notices &c. Vol. II. p. 403. *Cette ville est la plus grande de l'Arabie!* Vid. et *Dapper* p. 313. Voyag. de l'Arab. heur. p. 230 &c. *Rooke* p. 45 &c. *Niebuhr.* Besch. p. 230 sq. Conf. itinerar. *Middletonii* in Samml. a. R. p. 623, vbi magnitudinem vrbis nostrae paulo excedere eam testatur, quam habeat *Bristol.*

x) مدينة صنعا جليلة sic *Gagn.* In *Gravii* impresso post صنعا repetitur مدينة.

y) وبها اسواق جليلة ومساجد كثيرة. Sic neque *Gagnierus* neque *Gravius.* Vterque pro اسواق جليلة *plateae pulchrae* ponit اسواق قليلة *plateae paucae*; sensu valde incommodo, quod ab omnibus scriptoribus ab amplitudine celebratur haec vrbs. Quare lectionem recipiendam esse arbitror, quam, testante *Gagniero* (p. 42.), codd. *Poc.* 196. *Grav.* 2. *Gol.* et *Hunt.* habent, اسواق جليلة. Videsis *Michaelis* Spicileg. T. II. p 167. qui lectis *Azizi* apud *Abulfedam* verbis, qualia *Gagnier.* et *Grav.* exhibent, *Niebuhrii* vrbis Sana delineationem inspiciens, platearum multitudinem in ea mirabatur.

z) Beschreib. p 230. "Man findet hier eine grosse Menge Mosqueen. *Porro:* weil Sana die Hauptstadt in Yaman ist, so findet man daselbst mehr schöne Palläste und Gebäude als in andern Städten dieser Gegend."

a) Notices &c. Vol. II. p. 403.

b) Beschreib. p. 232. "Die arabischen Geographen haben die Lage der Stadt Sana und Damask wahrscheinlich deswegen mit einander verglichen, weil in beyden Städten viele schöne Früchte zu Markt gebracht werden."

c) Reis. Th. I. p. 422. "Sana ..., welches die alten arabischen Geschichtschreiber mit Damask verglichen, liegt an einer zum Theil dürren Anhöhe."

d) *Niebuhr.* l. c. "Nach Norden $1\frac{1}{2}$ bis 2 Stunden von Sana ist ein Flecken *Rödda*, welcher auch mitten zwischen Gärten und an kleinen Flüssen liegt. Die Lage dieses Orts hat viel ähnliches mit der Lage von Damask. Sana *hergegen* &c." vid. paulo ante.

e) *Edris.* Clim. I. Part 6. ait, celebrem esse vrbem Sana coeli temperie, scilicet quae caloris et frigoris perpetuo laetetur temperamento. *Ibn Al Vardi*, apud Hylandr. Part. 10, Sana appellat vrbem temperatione aeris tum calidi tum frigidi notabilem. *Bakui* in Notices &c. Vol. II. p. 403: "l'air y est égale." *Voyag. de l'Arabie heureuse* p. 230. "l'air de la ville et des environs de Sanaa est d'une temperature par-

minus feruentem esse inquiens, quam in Tehama, quod plurimum editior sit mari *f*). *Ibidem*, Abulfeda testante, *horae hiemales ferme aequantur horis aestiuis g*), qua in re consentientes habet Bakui (l. c.) et de la Roque (l. c.). *Olim*, hoc est temporibus ante Abulfedam, *Sana sedes erat regum Yaman;* sed eiusdem aetate principatum tenuit Tez. Sequioribus tamen temporibus pristinam dignitatem recuperauit Sana; quippe quam itineratores nostri appellant caput prouinciae *Yaman*, et principis sedem *h*). *Ibi ingens tumulus i*), *nomine Gomdan* غمدان *k*) *celebris, vbi arx* قصر (*siue palatium*) *regum Yaman.* Arcem Ibn al Vardi appellat *Amdan* (قصر عمدان), tumulum non commemorat *l*). Middletonius in arce, ad orientem vrbis sita, purpuratum (*der Bascha*) degere refert *m*). Niebuhrius et tumulum et eius castellum nouit *n*), atque in hoc duo, quae vocent, palatia, reperiri autor est, *dar ed dahhab* et *dar Amer o*).

Sana apud Hebraeorum priscos scriptores nomine אוזל insigniri (Genes. X. 27.), et viri docti coniectura assequuti sunt *p*), et ex iis, quae Niebuhrius in Arabia accepit, probabile fit *q*). *Ausara* (αυζαρα) autem Ptolemaei, atque *Ausaritarum* regionem Strabonis, qui cum Sana comparare fategerunt viri docti, satis idoneis Mannerti argumentis refelluntur *r*).

§. 12.

parfaite." *Rooke* p. 46: "the town of Sunnaa ... always enjoys a temperate climate."

f) *Niebuhr.* Beschreib. p. 230.

g) Edit. *Gagn.* habet فيها ساعات الشتاء والصيف, *in ea horae hiemis et aestatis. Grav.* فيها ساعات النهار الصيف *in ea horae dierum aestatis.* Vtraque lectio vitiosa videtur, atque ita ex se inuicem restituenda: فيها ساعت النهار الشتاء والصيف in ea horae dierum hiemales et brumales.

h) *Rooke* pag. 45. *the Imaum* (Imam) *or king of Sunnaa resides at the metropolis of that name. Niebuhr.* Beschreib. p. 231. *Sana ist die Hauptstadt und die Residenz des Landesherrn.*

i) تل *Tumulus* &c. Ita reddunt *Gagn.* et *Grav.* verum textus *Grav.* habet طل, vocem alienae significationis.

k) *Grav.* عمدان Amdan. sed reddit literis latinis *Gamdam.* Ita et *de la Roque* p. 319.

l) *Hylandr.* Part. 10.

m) Samml. a. R. p. 623.

n) Beschreib. p. 230. "An der östlichen Seite von Sana dicht an der Stadtmauer, liegt ein Castel auf dem berühmten Hügel Gamdam." Conf. *Dapper* p. 313.

o) Reiseb. Th. I. p. 418. "Man findet in demselben (Castel) 2 sogenannte Palläste Dar ed dahhab und Dar Amer."

p) *Bochart.* Geogr. sacr. lib. II. c. 21. *Gol.* ad Alfragan. p. 84. *Michaelis* spicil. P. II. p. 165.

q) *Niebuhr.* Beschr. p. 291. "Dass Sana ehmals Usal geheissen habe, wie schon von andern bemerkt worden, ist nicht unwahrscheinlich. Ein Mohammedaner zu Loheia ... nannte das Dorf der Juden vor Sana Oeser, und ein anderer Mohammedaner aus Indien, welcher viele Jahre in Jemen gewesen war, glaubte mit Gewissheit versichern zu können, dass Usal der alte Name von Sana sey." Haec *Niebuhrii* verba exscribo, quod *Mannertum* fugisse videntur. Vid. Geographie &c. Th. 6. p. 88.

r) *Mannert.* l. c. p. 133 et 88.

§. 12.

Shargiah (Scherdſhe, Schardſchah, Hargiah). Gagn. p. 38. Grav. p. 48.

Shargiah الشَّرْجَة *ex Atwal habet* 64° 40′ *longit.* 17° 50′ *latit. ex Kanun* 65° 16′ *longit.* 17° 30′ *latit.* ex Danvillio 64° longit. 14° latit. ex Niebuhrio, qui gradus longit. a merid ano Pariſienſi ducere ſolet, 40° 50′ longit. 14° latit. Abulfeda auctore *eſt ſtatio nauium ſuper litus;* atque haec eius verba non mediocri indicio maris in Arabiae parte maritima, quam Tehamah vocant, ab litoribus ſenſim recedentis eſſe videntur *s*). Nam eandem vrbem, quam Noſter appellat ſtationem nauium, Niebuhrius 2 vel 2½ mill. Germ. a mari diſtantem reperit (l. c.) *Domus eius ex arundine t*); *eſtque exigua*, ita vt aliis vici nomine appelletur *u*). *Inter Shargiah et Hherdah* (الحردة) *auctore Edriſi eſt iter diei v*).

§. 13.

Gioraſh (Guraſch, Joraſh, Churaſch). Gagn. p. 44. Grav. p. 57.

Vrbs Gioraſh جُرَش *ex Atwal habet* 67° 50′ *longit.* 17° 50′ *latit. ex Kanun* 67° *longit.* 17° 5′ *latit. ex Rasm* 65° *longit.* 17° *latit.*, *ex Azizi* 16° *latit.*, ex Danvillio 61° longit. 18° latit. ex Niebuhrio 40° 20′ longit. 17° 20′ latit. *Auctore Edriſi, Gioraſh w*) *et Nagram ſunt vrbes inter ſe ſimiles quoad magnitudinem x*) *et habitatorum numerum; ambae ſata habent et agros: diſtant a ſe inuicem 6 ſtationibus y*). *Secundum autorem libri Azizi vrbs elegans eſt, quam infinita copia arboris Alkaradh* القرظ *z*), id eſt, acaciae *incingit a*), cuius cortex pellibus praeparandis inſeruit *b*), *ibique ſunt multi*

 lacus

s) Flora Aegypt. Arab. p. LXXXIII.

t) الخصاص domus ex arundine. *Grav.* male الخصاض.

u) *Niebuhr.* Beſchr. p. 226.

v) Hunc locum non reperio in *Edriſii* Geographia quam habemus.

w) Pro جُرَش edit. *Gagn.* hic habet جرس.

x) القدر *magnitudo.* Sic *Gagn.* verum *Grav.* القري *vici.*

y) In Geographia Edriſii Romae typis expreſſa haec reperio (Clim. II. Part. 5.) وجرس ونجران متقاربتان في الكبر "Gioras et Nagran ſunt inter ſe ſimiles quoad magnitudinem." (Quae ſequuntur, aliena ſunt). Ita prorſus et Abulfeda in loco citato. Clim. II. p. 6. (initio) ſex ſtationes inter vtramque vrbem ponuntur, ſed aliis verbis, quam in loco apud Abulfedam.

z) القرظ ſic recte *Gagn.*, *Grav.* autem perperam القرط.

a) يحصي incingit. Sic *Grav.*, verum *Gagn.* perperam, vt puto, يحصى. De re ipſa autem, quae hic ex *Azizi* tradit *Abulfeda*, conf. *Dapper* p. 328.

b) Haec pauca *de la Roque* in verſ. gallica addit (p. 322), quaſi verba *Abulfedae.*

lacus coriarii c). Quin *inde*, Abulfeda auctore *d*), *multa coria exportantur e*). *Habet haec vrbs palmeta, atque continet familias siue tribus* (احيا) *ex Yaman.* Nostris temporibus, nisi plane incognita, tamen valde ignobilis est vrbs Giorash *f*).

§. 14.

Chaiwan (Kaiwan). Gagn. p. 43. Grav. p. 55.

Chaiwan خَيْوَان *g*) *ex Atwal habet* 67° 21′ *longit.* 15° 20′ *latit.* Ex Danvillio 62° longit. 17° latit. Ex Niebuhrio 40° 22′ longit. 17° 22′ latit. *Regio* بلاد *Chaiwan*, Abulfeda et Edrisio auctoribus *h*), *comprehendit vicos et agros i*) *et aquas, quas teste Azizi habet a pluuiis k*). *Est incolis frequens. In eaque*, vt quoque Edrisius tradit (l. c.), *diuersae sunt species tribuum Yaman*, quas a ciuitatibus Sana et Saada aduenisse refert Herbelotus *l*). *Secundum Azizi Chaiwan est terminus habitationum regionis filiorum Dhohac* الضحاك *de familia Yaraf* يعرف *m*) *e posteris Tobabaah* التبابعة *n*) Memorabile est, nostris adhuc temporibus monumenta exstare in Chaiwan, quae non sine magna probabilitate ab aetate Tobabaah repetantur *o*). *A Chaiwan ad Sadah, teste Edrisi, sunt XVI parasangae p*).

§. 15.

c) *De la Roque* l. c. "et il y a pour cela beaucoup de manufactures."

d) Refert hoc et *Golius* ad *Alfrag*. p. 85.

e) ويتاخذ الادم exportantur coria. Ita *Gagn.* Verum *Grav.* ويتخذ الادم.

f) Vid. *Niebuhr.* Beschreib. p. 264.

g) In Geographia *Edrisii* Romae typis descripta pro خيوان alicubi scriptum est خبران (vid. Clim. I. Part. 6.), quo librarii vitio seductus Sionita in versione latina constanter exhibet *Habran*. Hinc irrepsit error in *Herbelotum* (vid. s. voce *Habran*).

h) Clim. I. p. 6.

i) *Gagn.* مزارع *agros*. *Grav.* زرع.

k) وماوها من السماء *aquae eius e coelo.* Sic bene *Gagn.* Apud *Grav.* exulat particula من.

l) *Herbelot.* s. voce *Habran* (sic male pro Chaiwan).

m) *Gagnieri* text. arab habet يعرف, sed literis latinis reddit *Yaraf;* vnde arbitror eum legisse يعرف. *Grav.* autem cum *de la Roque* (p. 321.) exhibet يعفر *Yafar*.

n) De his vid. p. 40. h. l.

o) En verba itineratoris Batavi apud *Niebuhrium* (Reiseb. Th. I. p. 465): "dann geht der Weg über Hügel und Wadis bis Cheiwân, einer ziemlich grofsen aber offnen Stadt auf einem kleinem Hügel. Hier findet man noch Ruinen von den Palläften der Imams, welche in den ältern Zeiten in Jemen regiert haben" Hic interponit *Niebuhrius*: "diese Ueberbleibsel sind vermuthlich noch von den Zeiten der *Tobbas*, wie ich in der Beschreib. von Arab. Sect. 203, vermuthet habe." Ibi nimirum ad verba, "hier trifft man noch Ruinen uhralter Palläst an," de vrbe Cheiwan dicta Niebuhrius describit ipsum, de quo iam agimus, Abulfedae locum.

p) Reperio quidem in *Edrisio*, quem habemus, (Clim. I Part 6.) eandem dimensionem, sed differt mensurae genus. Verba ibi-

§. 15.

Sadah (Saada, Saade). Gagn. p. 42. Grav. p. 55.

Vrbem Sadah صَعْدَة *Atwal ponit ſub* 67° 20′ *longit.* 16° *latit. Ebn Said ſub* 67° 20′ *longit.* 18° 30′ *latit.* Danvillius ſub c. 62° longit. 17° 30′ latit. Niebuhrius ſub 40° 20′ longit. 17° 22′ latit. *Appellatur ſecundum auctorem libri Kanun nomine Gail* غيل *q*), id eſt, aqua fluens per ſuperficiem terrae; *indeque coria efferuntur. Sadah, ex* Edriſio *r*) et *auctore libri Azizi, eſt ciuitas incolis frequens*, quanquam, vt illius verbis vtamur (l. c.), ambitu exigua. *Abundatque pronentibus; ibi in lacubus coriariis pelles bouinae ad conficiendos calceos praeparantur s*), et quidem tam bene praeparantur, auctore Hamdalla Muſtufi Geographo Perſa *t*), vt nullibi alias in Oriente. Confirmat hoc et Edriſii teſtimonium *u*), ex quo coria inde efferuntur in multas Yaman et Hhegiaz regiones. *Inter Sadah et Sana ſunt LX paraſangae*, Abulfeda et Hamdallah *v*) auctoribus, ſiue, vt Edriſii verbis loquamur (l. c.), centum et octoginta milliaria. *Inde ad Chaiwan auctor* quidem *libri Azizi ponit ſedecim milliaria*, ſed perperam, vt videtur; nam Edriſium ab Abulfeda ipſo excitatum 16 paraſangas, ſiue 48 milliaria interſtitii inter vtramque vrbem ſtatuere, in deſcriptione vrbis Chaiwan vidimus; atque hunc ſequitur Büſchingius *w*). *Inde ad Amaſhiah* العمشية *vicum habitatoribus refertum ſunt XXV millia paſſuum.* De *Amaſhiah* et Edriſius pauca tradit, ſed plane contraria Abulfedae; *eſſe hoſpitium incultum, in eoque exiguum fontem x*). Ita fere et Niebuhrius, quo teſte *Amaſhiah* deſertum eſt inter *Saade*, atque *Bilad el kobail* ſiue *Haſchid u Bekil y*). Ex eodem diſces,

 Sadah

ibidem haec ſunt. *A Chaiwan ad Sadah ſunt 48 milliaria*, (quorum tria faciunt paraſangam).

q) *Ita omnes codices*, (ſunt verba *Gagnieri*). *Grauius e noſtro codice minus bene exarato legit p. 55.* جبل *propter decliuitatem. Ita etiam de la Roque: "a cauſe de la baſſeſſe de ſa ſituation."*

r) Clim. II. Part. 5.

s) وبها مدابغ الادم وجلود البقر التي للنعال *De la Roque* p. 320: ou il y a des manufactures pour la préparation des cuirs et des peaux, *et pour leur teinture.*

t) Apud *Herbelot.* ſ. voce *Saada.*

u) *Edriſ.* l. c. vbi haec. وبها دور الدباغة (haec verba Sionita latine reddere ſuperſedit) يدبغ بها الاديم الجيد ويتجهز به منها الي كثير من بلاد اليمن والحجاز. h. e. in ea (ſcil. Sadah) ſunt lacus coriarii; vbi optimae pelles praeparantur, ac deinde ad multas regiones Yaman et Hhegiaz efferuntur.

v) Geograph. Perſa apud *Herbelotum* l. c.

w) Erdbeſchr. Th. V. p. p. 658.

x) Clim. 6 p. 5. عمشية وهو منزل به عين صغيرة ولا ساكن بها.

y) Beſchreib. p. 272.

Sadah noſtris temporibus caput eſſe ditionis Sanhan, atque ſedem principis, quem Imam appellant *z*).

§. 16.

Nagran (Nadſchran, Nedſcheran, Nedsjeran). Gagn. p. 45. Grav. p. 52.

Vrbem Nagran نَجْرَان *Atwal ponit ſub* 67° *longit.* 19° *latit.*, *Kanun ſub* 67° 30′ *longit.* 17° *latit. Ebn Said ſub* 75° *longit.* 18° 30′ *latit.* Danvillius ſub c. 62° longit. 19° latit. Niebuhrius ſub 18° 30′ latit. *Nagran ſita eſt inter Aden et Hhadhramaut;* vt quidem Noſter per apertum tradit errorem *a*). Eſt enim vrbs Nagran ab vtraque hac regione plurimum ſeptentrionem verſus remota. Sed vnde error irrepſerit in Abulfedae geographiam, ex his mihi patere videtur eius verbis: *Nagran pertinet ad regionem Hamdan* همدان *b*). Regionem Hamdan in Niebuhrii mappa geographica delineatam video in ſeptentrione Aden et in occidente Hhadhramaut, hoc eſt, (ſi Hhadhramaut ſumamus ſenſu latiori, inter Arabum geographos translaticio, quo nimirum magis ad ſeptentrionem extenditur), inter Aden et Hhadhramaut, in eaque oppidulum *Nedsjera* (Nagra), ſi literis arabicis exprimamus, نجرا. Hinc ſane error Abulfedae. *Nagran, vrbs parua, palmetis abundat; ſita eſt in montibus arboriferis c*), *inter vicos et vrbes et habitationes et aquas.* A palmetis et Edriſius eam commendat *d*); verum in planitie ſitam eſſe, Niebuhrius teſtatur *e*), quamuis fertilem hanc appellando propius ad Noſtrum accedere videtur. Herbelotus omnino arboribus abundare *Nagran* autor eſt *f*). *Continet tribus* احيا, ſiue familias *g*), *ex Yaman oriundas, ex eaque coria efferuntur.* Edriſio autore habet officinas ad pelles praeparandas, in

z) *Niebuhr.* l. c. p. 271.

a) Hoc iam *Büſchingius* obſeruauit (pag. 638.)

b) Ad Abulfedae ductum videtur in Danvillii mappa geographica vrbi Nagran, quae in ſeptentrione vrbis Sadah iacet, adſignata eſſe regio *Hamdan*, quam ita quidem ſitam ceteros omnes Geographos ignorare arbitror.

c) اشجار arbores. Ad hanc vocem *Abulfedae* additamentum, quod habent codd. *Poc.* 196. et *Grav.* 2. et S. Z., hoc affert *Gagnierus:* وكانت قبل المبعث قد غلبت عليها الحبش ستين سنة وهم الذين قصدوا مكة بالفيل وكان من امرهم ماقصه الله تعالى. Euenerat ante tempus miſſionis (Mohammedis) annis ſexaginta, vt ea (vrbe Nagran) potirentur al Hhabaſh (Habeſſini ſiue Aethiopes). Ii ſunt qui ad Maccah cum Elephanto centenderunt, et quorum hiſtoriam narrat deus Excelſus (al Kor. Sur. CV. de v. Praefat. *Gagnier.* ad vitam Mohammedis pag. 18 et ſq.

d) Clim. II. p. 5.

e) *Niebuhr.* Beſchr. p. 274.

f) *Herbelot.* ſ. voce *Nagran.*

g) وتشتمل علي احيا. Ita *Gagn.* In texto *Grav.* deeſt علي.

in quibus incolarum, qui in ea arte excellunt, negotia et merces consiſtunt *h*). *Nagran diſtat a Sana X ſtationes;* quam dimenſionem fere euincimus, tres ſtationes itineris a Nagran ad Sadah *i*), et 60 paraſangas, quae abhinc ad Sana habentur, colligendo. *Itur a Maccah ad Nagran viginti prope diebus, in via plana cum camelis* [hactenus quoad diſtantiam inter vtramque vrbem poſitam conſentiente Hamdalla Muſtufi *l*)] quae eſt *inter Sana et Maccah ad orientem Sadah m*).

Nagran نجران olim regiam Hamyaritarum fuiſſe, inter alia patet ex epiſtola, quam Simeon Beth-Arſamenſis de Hamyaritarum martyrio ſcripſit ad Simeonem Gabulae abbatem. Vid. Aſſemanni biblioth. Or. Tom. I. p. 364 ſq. Conf. Tom. II. part. II. p. 765.

§. 17.

Hhaly (Hely, Chely). Gagn. p. 39. Grav. p. 50.

Hhaly حلي *Atwal ponit ſub* 66° 30′ *longit.* 21° 45′ *latit. Kanun ſub* 67° 50′ *longit.* Danvillius ſub 58° longit. 19° latit. Niebuhrius ſub c. 19° latit. Abulfeda auctore Hhaly *eſt e finibus Yaman verſus Hhegiaz;* ſed cum vrbem Serrain, ab illa nouendecim paraſangis ſeptentrionem verſus diſtantem, reuera terminum faciat prouinciarum Yaman et Hhegiaz, apparet eius verba non ita ad viuum reſecanda eſſe quam Niebuhrii idem de Hhaly perhibentis *n*), vtpote qui prouinciam Yaman minus in ſeptentrionem extendit. Edriſio *o*) pariter ac Niebuhrio *p*) *Hhaly* vrbs exigua eſt ad litus maris Kolzum, ſiue ſinus arabici, ſita. Ille arcem appellat hanc vrbem, hic ibidem reperiri arcem, quamuis exiguam, teſtatur. *Qui cupit tranſire q*), *ſunt verba Edriſi, a Tehamah r*) *ad Sana, debet iter habere a Serrain per ſex circiter ſtationes, atque in iſto tractu eſt ciuitas Hhaly ita denominata a Hhaly Ibn Iakub s*). De diſtantia inter Serrain et Hhaly paululum

h) *Edriſius* l. c.

i) Vid. *Niebuhr.* Beſchr. p. 272.

k) *Büſching.* p. 656.

l) Geographus Perſa apud *Herbelotum* ſ. voce *Nagran.*

m) وتسير من مكة الي نجران في نحو عشرين يوما في طريق معتدل للابل بين صنعا ومكة شرقي صعدة. Ita *Gagnierus* atque *Gravius.*

n) Beſchreib. p. 375.

o) Clim. II. Part. 5.

p) *Niebuhr.* l. c.

q) Pro يركب *Grav.* male hic habet بركب.

r) Hic locus haud facile poſſet expediri, niſi ſub Tehamah intelligeremus territorium Maccah ex vi vocis تهامة haud inuſitatae. Vid. p. 32. h. l.

s) Haec verba non reperio in Edriſio, quem nos habemus, contrarium licet conclu-

lulum diffidet Geographia Edrifii Romae typis defcripta; fiquidem inter vtramque vrbem quinque ftationum ponit interftitium *t*).

Cum Hhaly nomine quidem bene comparari apparet Ptolemaei *vicum Aelu* αιλου *u*), fed fitu ei conuenire *Mamala vicum* μάμαλα κώμη, Mannertus nobis adprobat *v*).

§. 18.

Serrain (Sirin). Gagn. p. 40. Grav. p. 52.

Vrbi, aut, fi cum Edrifio loquimur *x*), arci *Serrain* السرين, *Atwal dat* 66°. 40′ *longit.* 20° *latit. Kanun* 66° *longit.* Danvillius 57° longit. 20° latit. *Secundum autorem libri Azizi, ciuitas eft fuper litus maris;* quatuor diaetis, fi fidem habemus Geographo Perfae *y*), a mari remota. *Inter eam et Maccah funt quatuor magnae diaetae.* Magis auftralem facit Edrifius, fex ftationibus Serrain a Gioddah diftare affeuerans *z*). Cum quo porro diffidere videtur *autor Lobab* his verbis: *Serrain vrbecula prope Gioddah in partibus Maccah.* Neque concinunt inter fe Edrifius et Nofter, de diftantia inter Serrain et Hhaly. Hoc auctore Serrain *diftat ab Hhaly nouendecim parafangis feptentrionem verfus,* ille quinque ponit diaetas (l. c.). Inter vtrumque decernere, quum noftris temporibus vrbs Serrain non amplius exftare videatur *a*), reuera non licet; Edrifium tamen mappa Danvillii fequitur, atque Büfchingius. *Prope Serrain, inquit Edrifi, eft vicus Yalamlam* يلملم, *qui eft ftatus locus* (ميقات), *ad quem conueniunt peregrini Yaman b*).

cludere poffes ex Danvillii verbis (in *Memoires* fur l'Egypte &c. p. 250.) *Dans l'Edrifi Hali porte le furnom d'Ebn Jacub.* Sed, credo, Danvillius opinabatur, Abulfedam eundem, quem nos, ante oculos habuiffe Edrifium.

t) Clim. II. p. 5.

u) Vid. *Danvill.* Memoires &c. p. 251. et *Bruns* &c. p. 180.

v) *Mannert* &c. p. 60.

x) Clim. II. p. 5.

y) *Herbelot.* f. voce *Serrin.*

z) Clim. II. p. 5. Vbi nimirum verba eius haec funt: "A Serrain ad portum Sockia السقية tres habentur ftationes; et ab hoc ad Gioddah fecus litus ftationes totidem."

a) En verba *Niebuhrii* (Befchr. p. 208.) *die Stadt Serrain, welche an dem arabifchen Meerbufen gelegen haben foll, war vermuthlich auf der Infel Serene, oder auf der gegenüberliegenden Küfte.* Eadem fere fcribit in *Reifeb.* Th. I. p. 289. Verum, quae habet Danvillius, quum in omnia alia difcedere videantur, nolim ignorent lectores: (Memoires fur l'Egypte p. 249.) *Cette latitude de 20 degrès eft donnée à el Serraïn dans Abulfeda; et fuivant les mémoires de Luis de Marmol Carvajol, les Portugais ont trouvé en même hauteur les veftigès d'une ville de ce nom, où l'on diftingue deux tours d'ancienne conftruction, ce qui peut convenir à Serrain, dont il eft parlé comme d'une forterreffe dans l'Edrifi.*

b) Hunc locum non reperio in Geographia Edrifiana Romae typis defcripta.

Sectio III.

PROVINCIA HHEGIAZ حجاز.

§. 1.

Nomen huius prouinciae ita explicatur ex libro *Abubecr* etc. (pag. ٥. Gag. et Grav.) *Al Hhegiaz* الحجاز *appellatur Hhegiaz* حجاز, *eo quod dirimit* يحجز *inter Nagd* نجد *et Tehamah* تهامه *c).* Confentit Golius *d)*; fimul aliam nominis حجاز *Hhegiaz* hanc afferens deriuationem: لان احتجزت بالجبال *quod colligata et conftricta montibus fit* (prouincia Hhegiaz).

§. 2.

Ambitum et *fines* huius prouinciae Abulfeda defignare fuperfedet. Quodfi vero locorum rationem habemus, quos illi adfignat, quosque ad terras vicinas refert, fitu fatis cognitorum, ita generatim confinia defcribantur: *in auftro Hhegiaz habet prouinciam Yaman; in oriente terras Iamamah et Nagd, et defertum Syriae; idem cum Ailah in feptentrione; in occidente autem mari Kolzum, fiue finui arabico contiguam effe prouinciam Hhegiaz,* cuiuscunque ciuitatum eius maritimarum defcriptione edocemur. Iam facile iudicium erit de iis, quas varii apud Abulfedam afferunt autores, defignationibus. *Al Madaieni* (Gagn. p. 4. Grav. p. ٥) haec profert: *Hhegiaz eft* prouincia comprehendens *illum tractum montium, qui inde ab Yaman expanfus vsque ad Sham* (Syriam) *protenditur. In eo tractu fitae funt Madinah et Amman* عمان *e).* Cum hoc diffidere Abulfedam, non dubium eft. Vrbem Amman enim refert ad Syriae regionem Balkah, prouinciae Hhegiaz in feptentrione fitam *f).* *Ibn Al Arabi:* (Gag. p. ٥. Grav. p. 6.) *Quod eft inter Tehamah et Nagd, illud eft Hhegiaz.* Eft defignatio fuperius etymologice exhibita; quam Abulfedae in definienda terra Tehamah a ceteris diffidenti neque probari neque improbari crediderim. Fufius *Ibn Haukal* (Gag.

c) Non minori iure videtur contendi poffe, *Hhegiaz* ita dictam effe, quod dirimat inter Syriam et Yaman; atque hoc fignificant verba Bakui in *Notices* &c. Vol. II. p. 411. Sunt haec: Hedgiaz fitué entre l'Yemen et la Syrie, et qui les lie enfemble, (c'eft ce que fignifie fon nom)."

d) *Gol.* ad *Alfrag.* p. 98, et lexic. arab. f. v. حجاز.

e) عمان et Amman. Ad hanc vocem recte *Gagnierus* corrigit *Gravium* et *de la Roque*, qui ambo efferunt *Oman;* de cuius nimirum nominis prouincia in loco defcripto non fermonem effe, nemo non videt.

f) Vid. *tabula Syriae,* edid. *Koehler.* p. 47.

(Gag. p 7. Grav. p. 9), *quod protenditur a limite Serrain vrbis fitae ad mare Kolzum ad vsque viciniam Madian, et inde reflectendo per limitem tendentem in ortum vrbis Hhegr, ad montem Tai, transeundo iuxta tergum*, id eft, partem exteriorem *Yamamah, ad mare perficum* بحر فارس, *hoc totum ad Hhegiaz pertinet;* et alio loco: (initio pag. cit.) *Hhegiaz ea eft prouincia, quae Maccah et Madinah et Yamamah cum earundem territoriis* مخاليف *comprehendit.* Limitem orientalem latius extendit Ibn Haukal, quam Abulfeda; in ceteris confpirant. Ibn al Vardi *Hhegiaz* appellat prouinciam fecus finum arabicum et e regione Habyffiniae fitam *g*). Bakui eam inter Yaman et Syriam pofuiffe fatis habet *h*); fimul *longitudinem* eius menfis itinere emetiens. Niebuhrius vero confinia prouinciae *Hhegiaz* haec effe nos docet: terram Nagd (Nedsjed) in plaga orientali, finum Akaba et defertum Syriae (quanquam de hoc dubium) in feptentrione, in occidente mare arabicum, in auftro terram Yaman *i*).

§. 3.

Prouinciam Hhegiaz ita comparare folent noftrates cum *Arabia petraea*, vt huic aut plane conuenire, aut eius portionem facere dicant *k*). Neutrum tamen, fimulac de *Arabia petraea*, qualem Ptolemaeus et ceteri iuxta eum Geographi delinearunt, cogitamus, locum habere videtur *l*). Quodfi vero hanc Arabiae partem, quae indigenis Hhegiaz vocatur, ex Graecorum Geographis quodammodo defignare velimus, eam maxima ex parte *Nabataeis*, gente, cuius late extenfae erant fedes, habitatam fuiffe, dicere conuenit *m*).

Sectio III. Pars I.

TEHAJIM AL-HHEGIAZ تهايم الحجاز.

I. *Praemonenda.*

Quae vis ac ratio fit nominis تهايم *Tehajim* apud Abulfedam, fuperius expofuimus, vbi quae de *Tehajim al-Yaman* dicta funt, regionis ratione mutata, valent de *Tehajim Al-Hhegiaz.* Sunt quatuor loci, quos huc refert

g) Notices &c. Vol. II. p. 19.
h) Notices &c. Vol. II. p 411.
i) Befchreib. p 349.
k) *Affemann.* T III. Part. 2. pag. DLXI. *Büfching.* p. 569 &c. *Gatterer* p. 577 &c.
l) Vid. *Mannerti* mappam geographicam, quae Arabiam ad mentem Ptolemaei delineatam exhibet, in Tom. V. Geogr. antiq.
m) Vid. *Mannert.* p. 166.

refert Abulfeda; in quorum descriptionibus. quae passim occurrunt de terrae proprietatibus, de incolis etc., iam colligimus:

1) *Fontes in Yanbo.*
2) *Palmeta et satiua in Yanbo.*
3) *Mons Rhadwa prope Yanbo.*
4) *Lapis cotis e monte Rhadwa.*
5) *Filii Hhasan in Yanbo.*
6) *Status locus peregrinatorum Aegyptiorum in Giohhfa. Status locus peregrinatorum ab Aidhab ad Maccah in Gioddah.*

II. *Terrae ipsius descriptio.*

§. 1.

Gioddah (Giddah, Giddi, Judda, Dsidda, Dschidda). Gag. p. 40. Grav. p. 50.

Gioddah جُدَّه *ex Atwal et Kanun habet* 66° 30′ *long.* 21° 45′ *lat. ex Rasm* 65° 30′ *long.* 21° 45′ *lat.* ex Danvillio 56° long. 21° 30′ lat. ex Niebuhrio 21° 28′ lat. *Est portus vrbis Maccah*, id quod non *Edrisi* solum et Abulfeda perhibent, verum et recentiori aetate omnes fere Geographi ac Itineratores *n*), *ab ea distans duabus stationibus secundum oram maritimam; quadraginta* vero *milliariis secundum Edrisi*, itinere trium noctium Yakuto *o*), et tribus mill italicis Vartomano *p*) auctoribus. Nostrum tamen tuentur Herbelotus *q*) et Büschingius *r*). *Ciuitas est habitatoribus frequens, et, Edrisi autore, status locus* (ميقات Mikat), *ad quem conueniunt, qui ab Aidab ad Maccah peregrinantur s*).

n) *Gol- ad Alfrag.* p. 99. *D'anville* memoires &c. p. 245. *Herbelot.* s. v. Giuddah. *Dapper* &c. p. 310. *Barthema* in Ramus. nauigat. Tom. I. p. 152. *Breunings* oriental. Reiseb. &c. p. 173. *Rooke* travels &c. let. 7. *Ovington* &c. Tom. II. pag. 176. *Bruce* Voyages &c. Tom I. p. 298. *Table Geograph.* in Notices &c. Vol. IV. pag. 525. *Niebuhr.* Beschreib. p. 357.

o) *Lexicographus* in *Schultens.* ind. Geog. s. v. *Giddah.*

p) *Barthema* l. c.

q) *Herbelot.* l. c.

r) *Büsching.* p. 631.

s) Totus locus Edrisii a Nostro descriptus, ex quo pauca iam in antecessum vocauimus, ita se habet: (قال الادريسي) وجده مرسي مكه وبينهما اربعون ميلا وهي ميقات من قطع من جهة عيذاب اليها. Quae in Edrisio, quem nos habemus, reperio, huc referenda, haec sunt: (Clim. 2. pag. 5.) (جده) وهي فرضه لاهل مكه وبينهما اربعون ميل. Residuo quid ad verba conveniat, non inuenio, sed rem ipsam pluribus et accurate tractatam l. c. Scilicet agitur de itinere peregrinatorum Meccanorum ab Aidab, et de tributorum exigendorum severitate. Vid. *Hartmann.* l. c. p. 529. 530.

In eadem, qua Gioddah ſita eſt, regione Ptolemaeum collocare *Badeo regiam* Βαδεὼ βασίλειον, ex iis, quae de hac poſitione exponit Mannertus, probabile fit *t*).

§. 2.

Al-Giohhfa (Dſchofa). Gag. p. 52 et p. 8. Grav. p. 10.

Al-Giohhfah الجحفة *ex Atwal habet* 65° *long.* 22° 45′ *latit. ex Kanun* 64° *longit.* 22° 55′ *latit.* ex Danvillio 56° longit. 22° 30′ latit. *Eſt ſtatus locus* (ميقات Mikat) *Aegyptiorum* peregrinatorum, ſecundum Edriſium *u*) et autorem lexici Al-Kamus *v*), Syrorum, *ſita prope Rabe* رابغ *x*) *inter Cholis* خليص *et Badr* بدر *y*). *A Gioddah diſtat quinque diaetis*, a mari, autore Edriſio (l. c.), quatuor fere paſſuum millibus. *Noſtra*, hoc eſt, Abulfedae *tempeſtate in ruderibus iacet, ac ſine incolis eſt z*). *Nomen tamen eius celebre eſt, et, quo tempore ſubſiſtebat, magnitudine erat aequalis cum Faid a*). Eius ruinam pro tempeſtatis ſuae ratione ignorat Edriſi (Conf. l. c.).

§. 3.

Al-Giar (Al Dſhar, Edſhar). Gag. p. 54 et p. 11. Grav. p. 14.

Al-Giar الجار *ex Atwal habet* 64° 20′ *long.* 24° *lat ex Kanun* 66° 20′ *long.* 23° 50′ *lat. ex Rasm* 64° 20′ *long.* 24° *lat.* ex Danvillio 54° long. 24° 30′ lat. ex Niebuhrio 25° 36 lat. *Eſt vrbecula, minor quam Gioddah*, Edriſio autem auctore, vrbs frequenti populo culta, et priſcis temporibus proxima vrbi Gioddah. Ad oram maritimam ſitam eſſe teſtantur autor libri

t) *Mannert.* pag. 57 &c.

u) *Edriſ.* l. c.

v) Vid. *Gagn.* p. 52, vbi locus ex lexico Al-Kamus per *Zpahi Zadeh* deſcriptus. Ad verba: *Giohhfa eſt ſtatus locus incolarum Syriae*, S. Z. annotat ratione *Abulfedae.* quem commentatur: "Obſerues velim, id quod dicit auctor (*Abulfeda* vid. ſupr.) nempe Giohhfah eſſe ſtatum locum Aegyptiorum, contrarium eſſe iis verbis. quae modo ex Al-Kamus attulimus. ſed poteſt reſponderi, quod vtrique et Syri et Aegyptii eo ſimul conueniant. Quae res eſt conſideratione digna."

x) *Grav.* p. 10 habet رابغ, exprimit *Rabao*, de la Roque *Rabagh*, Büſching *Rabig*, Niebuhr *Rabogh*.

y) *De Badr* vid. excerpt. ex Jakuto apud *Gag.* p. 52. et *Büſching* p. 628.

z) لا سكان ſic *Gag.* *Grav.* male omittit لا.

a) Lucem aliquam affert lexicon Al-Kamus l. c. "Giohhfah erat olim vicus cum templo conuentus diſtans a Maccah 82 mill. Vocabatur Mahiaah مهيعة" (ita et Sionita in annotatione ad marginem verſ. *Edriſ.* (l. c.) adſcripta. *Büſching.* vero hac in re confundit Giohhfah cum vico Codaid vid. p. 628.) "In eo habitabant filii Obaid, iique fratres Ad. Illos autem expulerunt al-Amalik (Amalecitae) e Yathreb. Cumque illis accidiſſet inundatio, impetus eius abripuit, impulit ad iſtum locum, qui inde appellatus fuit Al-Giohhfah الجحفة i. e. impulſio."

libri *Lobab*, Edrifi *b*), et Yakut *c*). *Secundum Lobab, prope Madinah eſt, atque portus vrbis Madinah* Ita et Edrifi (l. c.) et Yakut (l. c.), qui ad hunc portum incolarum Madinah, naues e terra Hhabaſſia, ex Mesr, et Adan appellere autor eſt. Verum ſequioribus temporibus vrbi Yanbo hunc titulum adſignatum eſſe, in huius deſcriptione videbimus. *A Madinah, ſecundum Lobab, diſtat tribus ſtationibus;* ſed aliam dimenſionem exhibet Yakut (l c.), qui interſtitium vtriusque vrbis emetitur diei ac noctis itinere. *Ad Al-Giar, ſunt verba Ibn Haukal, ab litore Giohhſah ſunt circiter tres ſtationes;* cui adſtipulatur Yakut (l. c). *Ab Al-Giar ad Ailah viginti circiter ſtationes;* diſtantia, quae verior videtur ea, quam habet Yakut (l. c.) dimidio minorem. Etenim Edrifi pulcherrime cum Haukalide concinit *d*).

Al-Giar apud Ptolemaeum ſub nomine Arga Αϱγα occurrere, Stephano Byzantio autem Egra Εγϱα vocari, non ita temere contenderunt Bochartus *e*) atque Aſſemannus *f*). Certius tamen videtur, *Arga* Ptolemaei et *Egra* Stephani vnum eundemque locum eſſe.

§. 4.

Al-Yanbo (Janba, Jambo, Jambu). Gagn. p. 35. Grav. p. 45.

Al-Yanbo الينبع *ſecundum Ebn Said habet* 64° *long.* 26° lat. ſecundum Danvillium 54° 30′ long. 24° lat. ſecundum Niebuhrium 24° 10′ lat. *Yanbo, vicina vrbi Madinah,* Abulfedae temporibus, *vrbecula* fuit. Ita et Thevenotus *g*), verum Niebuhrius grandiorem reperit *h*). Diſtantiam eius a Madinah, cuius portum nomine perhibent Barboſa *i*), Thevenotus *k*), Ovingtonius *l*), Niebuhrius *m*), et alii *), diuerſe deſignant. Barboſa (l. c) tres diaetas ponit, Ovingtonius ſex (l. c.), et Herbelotus octo perhibet

b) Clim. II. p. 5.

c) Vid. *Gag.* p. 54, ibi excerpt. ex lexico *Yakuti.*

d) Clim. III. p. 5.

e) Geog. ſacr. lib. IV. c. 2. p. 214.

f) *Aſſemann.* Tom. III. p. 2. p. DLXI. Ibi *Aſſemann.* ex *Stephano* adiungit, *Egra vrbem Arabiae eſſe ad Aelanitem ſinum.* Verum haec aliena eſt; et, quae in comparationem adducatur vrbs Εγϱα, illam ſub v. Ιαθϱιππα (Madinah) commemorat Stephanus, atque vicinam Iathrippae perhibet.

g) Voyages &c. Tom. I. p. 297.

h) Beſchreibung. p. 374.

i) Vid. *Ramuſ.* nauigat. Tom. I. p. 291. "*El Iobon*, (pro Al-Yambo) ſunt verba Barboſae, *porto di mare, et è porte, dove ſi disbarcano per andare à Medina ... tre giornate lontana da queſte porto.*

k) *Thevenot.* l. c.

l) *Ovington* Voyag. p. 179. Tom. II.

m) *Niebuhr.* l. c.

*) Vid. *Tabul. Geogr.* in Notices Vol. IV. p. 533. et *Bruce* Tom. I. p. 277.

hibet itineris camelini *n*), quem ſequitur Büſchingius *o*). *Portum habet, ſunt verba Ebn Said, ſuper mare itinere vnius diei diſtantem* Haec ita accepit Niebuhrius cum Büſchingio (l. c.), ac ſi Yanbo vnius diei itinere a litore maris, hoc eſt, a portu ſuo remota perhiberetur. Verum temere, vt apparebit. Atque Niebuhrius cum vrbem Yanbo proxime adiacentem mari conſpexiſſet, aut errore deceptum Abulfedam, aut alio loco hodiernam vrbem recens exſtructam eſſe ſibi perſuaſit *p*). Neutrum crediderim. Enimvero portum ſuper mare a Yanbo diſtantem ita expiſcari conuenit, vt vrbis ſitus maritimus ſit intemeratus. Nimirum in ſeptentrione vrbis Yanbo ſeorſum mari adiacet portus, qui Danvillio *Sharm q*), Niebuhrio *Scharm r*) appellatur. Ille portum vrbis Yanbo nomine perhibet (l. c.), hic in itinere maritimo portu *Scharm* demum praeternauigato ad Yanbo appulerat *s*). *Ebn Said* innuere portum *Sharm*, vix dubium videtur; quem iam antiquitus maxime celebratum fuiſſe inferius videbimus. Nam neque, quod obiter moneo, recens exſtructam videri vrbem Yanbo, autorem habeo Ovingtonium *t*). *Secundum Ibn Haukal, Yanbo eſt caſtellum, in quo palmae et aquae et ſata; autore* vero *Ebn Said in Yanbo eſt caſtellum et fontes et fructus u*). In Yanbo caſtellum eſſe, Ovingtonius teſtatur (l. c.); ipſi vero nomen caſtelli atque fontem Herbelotus adſignat, ſimul ex hoc *Ianbu* ينبوع explicans *v*). Niebuhrius vrbem perhibet firmis moeniis munitam *w*). *Vrbis Yanbo mentio fit in traditione authentica* الحديث. *Ibi, autore Ibn Haukal, ſubſtitit Ali filius Abutaleb, ibique filii eius praefecturam habuerunt. Ibi, ſunt verba Ibn Said, diuerſoria ſunt filiorum Al-Hhaſan* الحسن *x*). Ex his verbis ille Geogra-

n) *Herbelot.* ſ. v. *Yanbou.*

o) *Büſching.* p. 626.

p) Beſchreib. p. 374. Verba eius haec ſunt: "Abulfeda (melius dixiſſet *Ebn Said*) hat entweder geirrt, wenn er ſchreibt, daſs Yambo eine Tagereiſe von der See entfernt ſey, (?) (ſimul deſcribit verba Ebn Said) oder das jetzige Janbo muſs eine neue Stadt ſeyn, denn wir lagen dicht bey Janbo unter der Polhöhe 24° 5′ vor Anker."

q) *D'anville* Memoires ſur l'Egypte &c. pag. 244.

r) *Niebuhr.* Reiſebeſchr. Th. I. p. 265.

s) *Niebuhr.* l. c. haec ait: "des Nachmittags ſegelten wir einen guten Ankerplatz mit Namen *Scharm* vorbey, und ankerten, nachdem wir ſeit unſerer Abreiſe von Tor kein einziges Hauſs geſehen hatten bey der Stadt Yanbo &c."

t) Voyag. Tom. II. p. 179.

u) خضر (*Gag.* male حضر) fructus. Non habet *Gag.* verum ipſo notante ita exhibent codd. *Poc.* 196. *Grav.* 2. *Gol. Hunt.* et S. Z.

v) *Herbelot.* ſ. v. *Janbou* haec habet: "Janbou, la ſource d'une fontaine, et le nom d'un chateau ſituée dans Hhegiaz. . . C'eſt une des ſtations aux couchées des pelerins de la Mecque, qui s'y arrêtent toujours à cauſe de la ſource d'eau, d'ou elle a pris ſon nom."

w) Beſchreib. p. 374.

x) Textus ipſius Ibn Said, teſte *Gagniero*, addit: *filii Ali filii Abu Taleb.*

Geographiae Edrifianae locus illuftratur, in Clim. 3. part. 5, vbi in fpatio inter Madinah et Diar Gohainah ديار جهينة atque oram maritimam interiecto habitationes confpici refert, in quibus gens quaedam de ftirpe *Hhafan*, *filii Ali*, *filii Abu Taleb* commoretur. Cum enim nullibi, quantum fcio, vrbem Janbo commemoret Edrifi, faltem qui regio, in qua fita eft, apud eum defignetur, euictum effe videtur *y*).

Apud Graecorum fcriptores vrbis Yanbo mentionem fieri, dubium non eft. Ptolemaeo appellatur *Iambia vicus* Ιαμβια κωμη. Diodorus Siculus (lib. 3. p. 8) in hac regione collocat portum Charmuthas χαρμουθας, qui Straboni (lib. 16) appellatur *Charmothas*. Diodorus optimum omnino portum effe teftatur, mire eum a fecuritate et commoditate commendans. Vrbis Yanbo portum fignificari, Mannertus fibi perfuadet *z*), cui fententiae id fauere videtur, quod Strabo portus *Charmothas* anguftum perhibet effe oftium, idem de portu Yanbo narrante Niebuhrio. Sed multo probabilior cum portu *Sharm* fuperius memorato effe videtur comparatio, non ob nominis tantum, verum et ob defcriptionum fimilitudinem. Idem hoc iam Danvilium tueri, atque vlterius difcutere video *b*); quin in mappa eius geographica nomina *Sharm* et *Charmothas* compofita fiftuntur *c*).

§. 5.

(Gagn. p. 10. Grav. p. 12.)

Mons Radhwa رضوى *d*) (Redway.), *prope Yanbo eft ab oriente eius eminens. E Rhadwa lapis cotis in alias regiones exportatur. Inter hunc montem et Madinah funt 7 ftationes. Autore Iakuto, Radhwa eft mons praecelfus, anfractibus et vallibus interfectus. Vidi eum inquit, a Yanbo viridem: et narratum eft mihi ad quodam, qui anfractus eius circum luftrauerat, ibi effe aquas plurimas. Hic idem eft mons, in quo fecta dicta Al-Caifaniah* الكيسانية *e*), impoftores, *fingunt Muhammedem*, *Ali filium f*), *vulgo dictum Ebn Al-Hanefiah*, *adhuc dum fuperftitem viuere.*

SECTIO

y) Conf. *Büfching*. p. 627.

z) *Mannert*. p. 50.

a) *Niebuhr*. Reifeb Th. I. p. 266.

b) Memoires. p. 244.

c) Vid. l. c. p. 126. Eatenus autem eius delineatio laborare videtur, quod portum Sharm nimis auftralem facit; quippe quem in feptentrione vrbis Yanbo effe, ex *Niebuhrii* verbis probatur (vid. l. fupr. c.)

d) P. 36. *Gagn*. lin. 6. pro رضوى vitiofe fcriptum eft رصوى.

e) *Gag*. بالكيسانية, *Grav*. بالكيسنية.

f) *Gag*. بن *Grav*. ابن.

SECTIO III. PARS II.

RELIQVA LOCA PROVINCIAE HHEGIAZ.

I. *Praemonenda.*

Quae in huius terrae tractus descriptione de soli proprietatibus, de incolis etc. passim annotat Abulfeda, ex accipe collecta:

1) *Mohhassab planities glareosa prope Maccah. Maccah et Ailah in sterili terra.*
2) *Aquae in monte Ohhud prope Madinah. Putei in Osfan et Abwa. Puteus Zemzem in Maccah.*
3) *Dactyli, olera, et annona in Batnmar ac Taief. Fructus et uvae passae in Taief. Palmeta in Chaibar et Madinah. Satiua in Chaibar. Plantae salsuginosae in Madinah. Arbor deserti in Maccah.*
4) *Montes prope Maccah, Abucobais et Coaicaan. Mons Tawr supra Maccah. Montes Al-Arg et Thabir in vicinia vrbis Maccah. Ohhud et Air, montes prope Madinah. Inter montes vrbs Hhegr. Montes Thamuditarum. Gazwan, mons frigidissimus prope Taief. Montes Sharwat.*
5) *Tribus Thamud in Hhegr. Tribus Madian. Filii Anzah in Chaibar. Filii Coraidha et Nadhir initio Islamismi in Chaibar. Filii Kenana.*
6) *In via peregrinatornm Aegypti et Syriae Osfan. Iuxta Batnmar via peregrinatorum Aegypti et Syriae.*
7) *Latrones in via, quae per For ducit a Madinah ad Maccah.*
8) *Iudaei in Chaibar. Iudaei olim in Ailah. Schiitae in Ghadirkhomm. Secta Al-Caisaniah (id est, impostorum).*

II. *Terrae ipsius descriptio.*

§. 1.

Al-Taief (Taif, Taaif). Gagn. p. 43. Grav. p. 56.

Al-Taief الطايف *ex Atwal habet* 67° 30′ *long.* 21° 20′ *lat. ex Kanun* 67° 10′ *long.* 21° 50′ *lat. ex Ebn Said* 68° 31′ *long.* 21° 40′ *lat. ex Rasm* 68° 20′ *long.* 21° 20′ *lat. ex Nassir Eddin* 77° 30′ *long.* 21° 20′ *lat.* ex Danvillio 57° 30′ long. 21° 30′ lat. ex Niebuhrio 21° 40′ lat. Edrisio g) et Abulfeda autoribus *est vrbs parua, aeris temperie salubris. Fructibus abundat, quorum maxima pars sunt uvae passae.* Edrisi praeterea hanc vrbem perhibet populosam, suauibus aquis irriguam, ruribus amplam, uvis opulentissimam, quae siccae maxima

g) Clim. II. p. 5.

maxima ex parte ad Maccah deferantur. Nec non Bakui *h*), et Abdalmoal Geographus Persa *i*), eam ab aeris puritate, aquarum copia, et fructuum omnis generis abundantia commendant. Cum quibus in genere ita concinit Niebuhrius *k*), vt ciuitatis Taief facies ab Edrisio vsque ad nostra tempora parum mutata esse videatur. *Sita est ad austrum* (aut potius, vt cum Edrisio (l. c.), Niebuhrio (l. c.) et aliis *l*) loquamur, super dorso) *montis Gazwan* غزوان *m*), *qui est locus totius prouinciae Hhegiaz frigidissimus n*); *saepius* enim *aqua congelascit in summitate huius montis o*). Ita et Niebuhrius accepit (l. c.), sed in maius Edrisi auget frigus huius loci, ita vt supra veritatem auxisse Niebuhrius suspicetur (l. c.); etenim aquam ibi et aestiuo interdum tempore conglaciare autor est (l. c.). Bakui montem *Gazwan* obticet, nec tamen frigus, quod habeat vrbem Taief *p*). Abdalmoal *Gazwan* appellat aridissimum Arabiae montem *q*). In eiusdem dorso, Edrisio autore (l. c.), habitant filii *Saad* ab ingenti numero celebrati, atque familiae *Hodhail*. *Inter Taief et Maccah, secundum Moshtarek, est vallis r) Naman* نعمن. *Appellatur Naman Al-Arak* نعمن الاراك *s*).

§. 2.

Maccah *t*) (Mecca). Gagn. p. 29. Grav. p. 40.

Vrbi Maccah مكة *Atwal dat* 67° 13′ *longit.* 21° 40′ *latit. Kanun* 67° *longit.* 21° 20′ *latit. Ebn Said* 67° 31′ *longit.* 21° 31′ *latit. Rasm* 67°

h) Vid. Notices. Vol. II. p. 412.

i) Vid. *Herbelot.* s. v. *Thaief.*

k) Beschreib. p. 274. Iuuat ipsa eius verba apposuisse: "Taaif... liegt in einer so angenehmen und fruchtbaren Gegend, dass die arabischen Schriftsteller ihre Lage mit der Lage von Sana und Damask verglichen haben. (Quotquot nos eorum legimus, eiusmodi comparationem ignorant.) Es werden von hier viele frische Früchte, und besonders Weintrauben nach Mecca, ja bis Dsidda gebracht, ... und viele Mandeln bis nach Indien verfahren &c."

l) *Gol.* ad Alfrag. p. 99 et 100; ibi plura de Taief, et eius nomine. Conf. *Dapper*, Asien p. 314 sq.

m) Ad hoc vocabulum text. *Grav.* addit (obticente versione): المذكور اروان, *qui commemoratur nomine Aruan.* Conf. not. de Herbeloto sequentem.

n) ابرد *frigidissimus.* Ita *Gag.*, *Grav.* برد.

o) *Huius montis Gazwan.* Hoc loco *Grav.* pro غزوان habet ڤزوان literis latinis tamen exprimit *Gazwan.*

p) Vid. Notices l. c. vbi haec de Taief: "au nord il y fait froid, et l'eau y gèle."

q) Herbelot s. v. *Thaif;* vbi pro *Gazwan* scriptum est *Goruan.*

r) واد *vallis. Grav.* vitiose واد.

s) Totus hic locus in vers. *Gagn.* ita peruerse scribitur: *Naman est vallis inter Maccah, appellatur et Al-Thaief: Naman Al-Arak.*

t) Breuiorem huius vrbis descriptionem, quam pro celebritate eius exspectares, cur Abulfeda, aliique scriptores arabici faciant, causa

67° *longit.* 21° *latit.* *Cuſhiar* 67° 10′ *longit.* 21° 40′ *latit.* *Naſſireddin* 77° 10′ *longit.* 21° 40′ *latit.* Danvillius 57° longit. 22° latit. Niebuhrius 21° 30′ latit. *Maccah in valle inter montes ſita, nullis plane gaudet ſegetibus u*). Talem eſſe vrbis ſitum, teſtimonio ſuo confirmat Bakui *v*). Edriſi inter duos montes eam ponit (l. c.), nempe, qui eminent inter ceteros. Abulfedae appellantur *Abucobais* et *Coaicaan* (de quibus plura ſuo loco). Maccah quaquauerſum montibus vallari aſſeuerat Barthema *w*). De ſterilitate autem ſoli vna Geographorum vox eſt. Abulfeda (Gagn. p. 9. Grav. p. 11) et Edriſio auctoribus, *in vniuerſo agro Maccah nulla eſt arbor fructifera, niſi arbor deſerti; ſed extra limites territorii ſacri*, addit Noſter, *ibi ſunt fontes et fructus.* Quibus concinunt Bakui *x*), Barthema *y*), Wildius *z*), atque Niebuhrius *a*). *In Maccah eſt Al-Cabah* الكعبة *in medio templi Al-Hharam* h. e. ſancti المسجد الحرام *b*), *cuius deſcriptionem propter eiusdem cele-*

cauſa in promtu eſt, quod res ſuis notiſſimas obtrudere noluerunt; cum contra itineratorum noſtrorum vni tantum atque alteri contigerit terram Moslemis ſacroſanctam adire. Quo maioris facienda eſt Edriſii, Geographi accuratiſſimi, vrbis Maccah deſcriptio, quam ab epitomatore reſciſſam, *Pocockii* cura reſtitutam (Specim. Hiſtor. Ar. p. 122 ſq.) typis denuo diuulgarunt *Caſiri* in Biblioth. Ar. Hiſp. Tom. II. p. 10 ſq. *Gagnier.* in edit. tabulae Arabiae p. 29. (quanquam hic non integram, ſed particula, quae ad ſtatum vrbis politicum et regimen pertinet, omiſſa) *Wahl* in Antholog. Arab., et *Hartmann.* in Edriſ. Africa p. 458. 459 et 460; ad quem ablegare lectores liceat.

u) مكة في واد بين جبال غير ذي زرع. Haec verba *Grave*, *de la Roque* (p. 300.) et *Gagnier* vno ore ita reddunt: *Mecca in valle inter montes ſteriles ſita eſt.* Sed perperam, puto. Montes enim, inter quos Mecca, tantum abeſſe videtur, vt ſteriles ſint, vt Niebuhrius fructiferos appellet. (Beſchreib. p. 358.) Quare cum Schultenſio faciendum eſſe duco, qui verba citata ad vrbem referens ita reddit latine (Index Geogr. ſ. voce Mecca): *Mecca ſita eſt in valle inter montes; nullis plane gaudens ſegetibus.*

v) Notices &c. Vol. II. p. 417. "Cette ville eſt dans vne vallée dominée par des montagnes de toutes cotez."

w) *Ramuſ.* nauigationi &c. Tom. I. p. 150.

x) Notices Vol. II. p. 417. *On n'y voit point d'arbres vtiles, mais lorsqu'on a paſſé le territoire ſacré, on trouve des fontaines, des puits* &c.

y) *Ramuſ.* l. c. p. 151. *La prima coſa che havete da ſaper di queſta città è quello che ognun dice; che l'ha havuta la maladittione da Dio, perche'l paeſe non produce nè herbe, nè arbori, nè frutti, nè coſa alcuna, et hanno grandiſſima careſtia d'acqua.*

z) In itinerario Benjam. Tudelenſ. ed. l'Empereur cap. XXIII. init. *Das Erdreich daſelbſt herum iſt ganz und gar unfruchtbar* &c.

a) Beſchreib. l. c. *die Gegend dicht um Mecca iſt ganz dürre und unfruchtbar. Doch findet man in der nicht weit von Mecca liegenden bergigten Gegend einen Ueberfluß an den ſchönſten Früchten.*

b) المسجد الحرام, *Medſjed el Harram* (vt Niebuhrius effert) ſiue templum ſanctum rite diſtingendum eſſe ab حرام مكة *Hharam Maccah*, ſiue ſacroſancto eius territorio extra vrbem ad aliquot millia extenſo, recte admo-

celebritatem omittimus; verum non omittunt Edrifi (l. c.) et ceteri modo excitati autores. *Murus eam cingit,* fcil. Cabam; nam vrbem ipfam muro deftitutam effe, teftatur Barthema *c*). *In Al-Hharam* (id eft territorio fancto fenfu arctiori) *eft puteus Zamzam* زمزم. *Hic puteus celebris fitus eft e regione portae, quam habet Cabah,* decem aut duodecim greffubus auctore Barthema (l c.) ab illa remota, *et fuper hunc exftructus eft fornix.* Iuxta Edrifii defcriptionem iacet puteus Zemzem in latere orientali Al-Hharam, verum in auftro eius inclinando ad occidentem, fi Niebuhrii fequimur delineationem *d*). *Interior Maccah,* fiue vallis Maccah بطن مكة, *appellatur Bakkah* بكة, *et quidem, autore Giauhari in lexico Sahhah e*), *propter frequentiam hominum in ea fe comprimentium a verbo* بَكَّهُ *Baccaho, quod idem fignificat ac* زَحَمَهُ *Zahhamaho, compreffit eum.* Idem hocce etymon tangit Iakut lexicographus *f*), aliam fimul memorans explicationem, priori, fi Schultenfium fequimur, praeferendam; fcilicet, quae mutato elemento Baccah بكة tranfiiffe ftatuit in Maccah مكة.

Maccah, fiue, vt cum noftratibus efferamus, *Mecca,* eandem effe vrbem, quae Ptolemaeo appellatur *Macoraba* Μακοραβα, licet nimis eam a litore recedere faciat, inter omnes conftare videtur *g*).

Defcriptio aliquot locorum circa Maccah h).

Gagn. p. 3. Grav. p. 3 et fqq.

Abucobais أَبُو قُبَيْس *eft mons imminens i*) *vrbi Maccah ab oriente k*). *Coaicaan* قُعَيْقِعَان *eft mons imminens vrbi Maccah ab occidente.* Plura et fcitu digna

admonet Schultenfius (Index Geog. f. voce Mecca). Qua in re confentientem habet Niebuhrium, qui difcrimen ponit inter territorium fanctum fenfu latiori, et t. f. fenfu arctiori. (Befchreib. p. 364).

c) *Ramuf.* l c. p. 150. *la qual citta non ha mura, e le mura di detta citta fono le montagne che l'ha d'intorno do ogni canto.*

d) Vid. Befchr. tab. XXI.

e) *Schultens* in ind. Geog. f. v. *Mecca* monet, non commentarium Al-Corani, fed lexicon a Golio editum fignificari l. c.; cui fi fidem habemus, labitur de la Roque, p. 301. verf. gall. contrarium perhibens.

f) *Schultens* l. c.

g) *Bochart.* Geog. facr. lib. IV. c. 2. p. 214. *Affemann* &c. Vol. III. Part. 2. p. DLXI. *Golius* ad Alfrag. p. 98. *Büfching.* p. 631. *Bruns* &c. p 183. *Mannert* &c. p. 113 et 57.

h) Conf. *Büfching.* p. 635 fq.

i) Hoc loco ac paulo poft pro مشرف *Grav.* fcribit المشرق.

k) De Abucobais vid. Annal. Muslem. Tom. III. p. 755. annotat.

digna de ambobus montibus vid. in Notices etc. (Vol. IV. p. 541), vbi (a pag. 538 sq.) excerpta ex libro arabico historiam vrbis Maccah peculiariter tractante, cuius titulus hic est: كتاب الا علام باعلام بلد الله الحرام "liber, qui notitiam praebet vrbis Deo sacrae." Autor est Scheich Kothbeddin.

Ex iis est *Batn Mohasser* بطن محسر *vallis inter Mena* منى *et Mozdalifah* مزدلفة, *neque ad alterutram pertinens l). Ex iis est Al-Gar* الغار, *in quo apostolus Dei solebat cultui diuino vacare. Gar* غار *specus est in monte Hhera, qui supra Maccah attollitur. Hhera* حرا *tribus millibus passuum dirimitur a Maccah. Al-Gar* الغار, specus alterum, *in quod apostolus Dei, a Maccah ad Yathreb fugiens, se recepit cum Abubecr m). Illud specus est in monte Thawr* ثور (*al.* Tschur), *qui supra Maccah attollitur ab austro n).*

Ex iis locis porro est Arafat عرفات, *nempe id omne, quod inter Ornah* عرنة *o) et Hhaiet Ebn Amer* حايط ابن عامر *includitur. Vallis Ornah non est pars Arafat, sed terminus eius, vbi* valli *Mena annectitur.*

Prope Hhaiet Ibn Amer templum est, in quo conuenit Al Emam الامام *p), siue antistes sacrorum, eo temporis spatio, quod est inter duas precationes, meridianam et pomeridianam, diei, qui vocatur dies Arafat* عرفة *q). Celebre est nomine templi Ebrahim. Pars templi huius sita est in Ornah, pars altera r) in Arafat. Ebn Amer, a quo Al Hhaiet* الحايط (*id est, hortus*) *ille praedictus denominatur, fuit Abdollah, Ameri filius, filii Cariz s).*

E locis, quae ad Arafat pertinent, est Al Rahhmah الرحمة *t), quae et vocatur Al-Elal* الالال.

In

l) وليس هو من واحد منها. *Grav.* omittit من.

m) ومعه *et cum eo.* Omittit *Gravius.*

n) Conf. Annal. Muslem. T. I. p. 73.

o) عرنة Ornah. Ita *Gagn.*, *Grav.* غزنة *Goznah. De la Roque* p. 280. *Gaznah*; cum quo Büsching. p. 635.

p) الامام Al Emam. *Grav.* intelligit de *populo.*

q) De hoc die festo nonnulla adnotat *de la Roque* vers gall. p. 280 et 281.

r) وبعض *et pars.* Omittit *Grav.*

s) كريز Cariz. Ita *Gagn.* Verum *Grav.* habet كربز Carbar, Ita et *de la Roque* p. 281.

t) *Gravius* ante الرحمة habet جبل *mons.* Cum quo *de la Roque* p. 281.

In locis porro, quae in vicinia vrbis Maccah iacent, eſt *Al-Arg* العرج, *vicus, in quo eſt templum conuentus, in tractibus Taief* ſiue in via a Maccah ad Taief. *Ab eo denominatur Al Argi poeta* (الشاعر العرجي). *Al-Arg etiam eſt cliuus* (عقبة) montis *inter Maccah et Madinah, iuxta ſtratam publicam, quam pede comprimit mons Al-Arg u).*

E locis celebrioribus eſt Al-Mohhaſſab المحصب, *ſecundum autorem libri Homonymorum, locus inter Maccah et Mena, propior tamen Mena.* Addit, *eſt planities glareoſa vrbis Maccah, et erat ibi delubrum v) filiorum Kenanah* كنانة. *Appellatur hoc nomine* محصب Mohhaſſab *a voce* حصبا *Hhasba,* glarea, *quae plurima reperitur in ſolo eius.*

Auctore Ibn Haukal Mena منى *ſita eſt in via, quae ab Maccah ducit ad Arafat: inter eam et Maccah ſunt 3 milliaria.*

Thabir ثبير *mons eſt imminens; videtur a Mena et Mozdalefah. Tempore ignorantiae* (Ethnicismi ante Eslamismum) *non procurrebant a Mozdalefah, niſi poſtquam exortus eſſet ſol ſuper Thabir.*

Hhodaibiiah الحديبية, *inquit Ibn Haukal, locus eſt partim in Al-Hhell* الحل, id eſt, territorio profano, *partim in Al-Hharam* الحرم, id eſt, territorio ſancto, *vbi aſſociatores,* idololatrae Koraiſhitae, *prohibuerunt apoſtolum Dei a viſitatione domus,* hoc eſt, templi Maccani. *Eſtque remotiſſimus terminus confiniorum Al-Hharam a domo, et velut in angulo Al-Hharam, ideoque inter eum et inter templum eſt plusquam diei iter.*

E locis Al-Hhegiaz eſt Ragi الرجيع *inter Maccah et Taif. Locus eſt, in quo incolae Adhal* عضل *et Al-Karah* القارة *ſocios apoſtoli Dei perfide adorti interfecerunt.*

I 3 §. 3.

u) وتمه *quam pede comprimit.* Ita reſtituo (ſunt verba Gagnieri) e S. Z. pro وثم, quod inhibet codex noſter et alii codices ſatis imperfecte. *Gravius* p. 7. accipit primam literam و pro copulatiua, *Et,* et duas ſequentes literas ثم, pro particula ſignificante *Tum, deinde,* vertitque: "Deinde eſt mons Alarg." Et *de la Roque* p. 283. *Il y en a enfin ſur la même route une montagne, qui porte encore le nom d'Alardg.* Sicque textu male intellecto, nouum montem fingunt; Enimuero docti illi veri non obſeruarunt literam و eſſe vnam e radicalibus verbi وتم, يتم *contudit, comminuit, preſſit pede calcando terram* &c.

v) خيف *delubrum.* Ita reddo *Golio* et *de la Roque* conſentientibus. *Golius* in Lexic. Arab. p. 781: الخيف *delubrum in monte Mina prope Meccam.* Et *de la Roque* (verſ. gall. p. 287.) *le Temple des Idoles.* *Gagnier* vero cum *Gravio* vertit, *portio;* Ille tamen male, vt puto, pro خيف in textu habet حيف.

§. 3.

Batn Marr (Batn Marri, Batn Mor). Gagn. p. 42. Grav. p. 54.

Castello Batn Marr بطن مر قلعة *w*) *Atwal dat* 67° *longit.* 21° 55′ *latit.* Danvillius 56° 30′ longit. 22° latit. *Distat a Maccah itinere vnius diei*, id quod repetunt Herbelotus *x*) et Büschingius *y*), sexdecim vero milliariis, si Edrisium sequimur *z*); *iuxta viam, qua peregrini religiosi Aegypti et Damasci incedunt.* Hinc Edrisio *a*) appellatur diuersorium منزل. *Continet b*) *multos vicos, et aquas fluentes, et palmeta c*) *plurima.* Edrisi vnum memorat fontem aquae per arenas decurrentis (loc. cit.). De palmis consentit. *Palmeta et sata continua a Batn Marr sunt ad vallem Nachlah* نخلة *d*). *Inde et ex Taief* الطايف *e*) *olera et dactyli f*) *atque etiam annona frumenti ad Maccah exportantur. Per dies autem, quibus deficiunt aquae g*) *in Maccah et Mena, peregrini per Batn Marr iter habentes secum aquas a Batn Marr deferunt ad Mena.*

§. 4.

Osfan (Asfan). Gagn. p. 53 et p. 10. Grav. p. 14.

Osfan عسفان *diuersorium pertinens ad prouinciam Hhegiaz secundum Atwal habet* 66° 20′ *long.* 22° 20′ *lat.* secundum Danvillium 56° 30′ long. 22° lat. *Est in via peregrinorum religiosorum Aegypti et Syriae inter Maccah et Madinah ad septentrionem Batn Marr, a quo distat fere duas stationes. Azizi distantiam hanc designat triginta tribus milliariis*, numero aliquot parasangis minore; atque hunc tuetur Edrisi *h*). *A Cholis* خليص *ad austrum distat vna statione; a Giohhfah secundum Azizi vno et quinquaginta milliariis; a Maccah, eodem autore, quinquaginta duo milliariis.* Inter vtrumque locum (inter Giohhfah et Maccah) situm esse Osfan, Jakut *i*) certior factus est; qui ab Azizi

w) قلعة castellum. *Gagn.* vertit *vallis.* *Grav.* et *de la Roque* habent *regio.*

x) *Herbelot.* s. voce *Batnmar.*

y) *Büsching.* p. 629.

z) Clim. II. p. 5.

a) *Edris.* l. c.

b) *Grav.* فيها *Gag.* بها.

c) *Grav.* نخيل. *Gagn.* vitiose نخلل.

d) Ita *Grav.*, *Gagn.* نجلة, sed exprimit *Nakhlah.*

e) *De la Roque* p. 320. pro *Taief* male exhibet *Katif.*

f) *Dactyli.* Ita *Gag.* et *Grav.* Sed in textu habent الثمار (pro التمار).

g) الي مكه والمره ايضا وفي ايام نقص المياة.
Haec verba, quae habet text *Gag.*, omissa sunt in text. *Grav.*; quanquam in vers. lat. expressa.

h) Clim. II. p. 5.

i) Vid. *Gagn.* pag. 53; ibi excerpt. ex Yakuti lexico.

Azizi paululum diſſidet, quod ſpatium inter Osfan et Maccah emetitur 36 milliariis, aut, ſi aliam, quam affert dimenſionem, ſequimur, itinere duarum ſtationum. *Habet puteos multos*, quos Edriſi (l. c.) tradit aquam dulcem praebere; atque locus adaquationis eſſe fertur, autore Yakuto (l. c.). Secundum alios, hic idem pergit, Osfan vicum eſſe cum templo conuentus. *Hoc noſtro*, id eſt, Abulfedae *tempore, appellatur Madrag Othman* مدرج عثمان, hoc eſt, trames Othman.

Gadir Khomm. Gagn. p. 15. Grav. p. 19.

Gadir Khomm غدير خم, *autore Yakuto in libro Moshtarek, ſitum eſt inter Maccah et Madinah. Ferunt illud ab Al-Giohhfah diſtare tria milliaria. Aiunt ibi eſſe lucum k), et a Shiitis feſtum celebrari, a quo ipſi denominantur l).*

§. 5.

Al Abwa. Gagn. p. 52 et 10. Grav. p. 13.

Al-Abwa الابوا *ex Atwal habet* 65° *longit.* 23° 20′ *latit.* ex Danvillio 56° longit. 23° latit. *Sita eſt a ſeptentrione Giohhfah, in diſtantia m)* 8 *paraſangarum*, quae aliquot paraſangis minor eſt ea, cuius *autor eſt Al-Azizi, inter Al-Abwa et inter Giohhfah eſſe* 29 *milliaria.* Edriſi vero ponit 27 milliaria *n*). Simul Al-Abwa appellat diuerſorium; *et habere puteos* cum *Al-Azizi autor eſt. Ferunt Abdollah patrem apoſtoli Dei ibi diem obiiſſe; ſanior tamen ſententia eſt, eum e viuis exceſſiſſe in Madinah o), in domo Nabegah* النابغة *apud auunculos ſuos filios Nagiar* النجار *p).*

§. 6.

Dhat Erk [Dataärk *q*)]. Gagn. p. 53 et p. 11. Grav. p. 14.

Dhat Erk ذات عرق *ex Atwal habet* 66° 20′ *longit.* 22° 30′ *latit.* ex Danvillio 57° 30′ longit. 22° latit. Abulfeda putat ſitum eſſe hunc locum in

k) *Lucum.* Ita reddo ex verſ. *Gagn.* In textu tamen hic habet غـلـطـة et *Grav.* غبطة. Vtrumque non intelligo. Suſpicor legendum eſſe غيضة *ſylua, lucus* &c. *Golius* (lex. arab.) et aliam huius vocis hanc vim affert "*modicae aquae locus;* atque hinc fortaſſe *de la Roque* reddit (p. 296. verſ. gall.) (le) *Lac.*"

l) يخسمون Sic *Gag. Grav.* ينسبونه.

m) علي ita *Gag. Grav.* mendoſe على.

n) Clim. II. p. 5.

o) بالمدينة ita text. *Gag.* Sed omittit verſ. lat. *Grav.* habet المدينة.

p) *Grav.* in textu habet البخار, tamen literis latinis exprimit *Nagiar.*

in Nagd Al-Hhegiaz (vid. tab. geog.), ſed eiusmodi regionem cum ex ceteris omnibus ſeorſum delineare non liceat, atque ex mappae Danvillianae auctoritate hic loci deſcribimus Dhat Erk. *Eſt ſtatus locus incolarum Al Erak, diſtans a Basrah ducentas et octoginta paraſangas, et a Maccah* 48 *aut* 46 *milliaria r*). *Ex autore libri Azizi, inter eam et Gamrah ſunt viginti ſex milliaria ſ*).

Awtas أوطاس *ſita eſt inter Gamrah et Dhat Erk t*). *Ad Awtas accidit expeditio u*) *prophetae in proelio Hawazen* هوازن, id eſt contra Hawazenitas; vid. vit. Muhammed. p. 115.

§. 7.

Al For (Fur, Feraa', Al-Fara). Gagn. p. 43. Grav. p. 56.

Al For الفرع *ex Atwal habet* 67° 30′ *longit.* 25° *latit.* ex Danvillio 56° longit. 26° 30′ latit. *Conſtat ex multis vicis, incolis frequentibus. Diſtat a Madinah quatuor ſtationibus auſtrum verſus. Via proxima a Madinah ad Maccah eſt per For; verum vix poterit viator tuto incedere prae latronibus viam infeſtantibus v*). *Dicit Edriſi, in libro, qui inſcribitur Nozhat Al-Moſchtak: E pagis w*) *vrbis Madinah, qui ab ea denominantur x*), *ſunt Taima* تيما *y*), *Dumato'l Gendal* دومة الجندل, *Al For, Wadi'l Kora* وادي القرى, *Madian* مدين, *Chaibar* خيبر, *et Fadac* فدك *z*).

§. 8.

Madinah prophetae (Medina). Gagn. p. 30. Grav. p. 40.

Vrbs prophetae, ſiue *Medinah prophetae* المدينة النبوية *ex Atwal et Rasm habet* 65° 20′ *longit.* 25° *latit., ex Kanun* 67° 30′ *longit.* 24° *latit., ex Ebn Said* 65° 20′ *longit.* 25° 31′ *latit., ex Naſſir Eddin* 75° 20′ *longit.,* ex

q) *Niebuhr.* Beſchreib. p. 364.

r) Hoc vult p. 54. illud p. 11. edit. *Gag.*

s) Plura de Dhat Erk vid. in excerpt. ex Yakuti lexico, *Gag.* p. 53.

t) De Awtas vid. Annal. Muslem. Tom. I. pag. 160.

u) غزاة Sic *Gagn.* p. 11. *Grav.* p. 14. vitioſe عراة.

v) *Gagn.* قطاع prohibentes &c. Verum *Grav.* habet ططاع, vocem nihili, quantum ſcio.

w) مخالف Ita *Gagn.* *Grav.* vitioſe محالف.

x) المنسوبة Ita *Gag.* *Grav.* male النسوبة.

y) *Grav.* vitioſe تما.

z) Hunc locum integrum reperio in Edriſ. Clim. 2. p. 5, praeterquam quod apud Abulfedam exulat nomen ذوالمروة *Dhu almorwak* (poſt *Al For*).

ex Danvillio 55 longit. 25 latit. ex Niebuhrio 24° 20′ latit. *Appellatur* proprio nomine *Iathreb* يثرب *a*), id quod et tradunt Edrisi *b*) ac Ibn al Vardi *c*). *Alio etiam nomine vocatur Taibah* طيبة, bona, suauis: quo insignitam esse a Muhammede ob suam amoenitatem *d*), autor est Ibn al Vardi (l. c.). *Sita est in solo terrae plano. Id quod potissimum producit terra eius, sunt plantae salsuginosae. Palmetis* tamen *abundat.* Ita et Kalkashandi in satis ampla vrbis huius descriptione *e*). Palmeta tantum obticet. Ibn al Vardi *f*) et de his cum Edrisio (l. c.), et de situ consentit. Satiuis autem destitutum; ac sterile esse eius territorium, tradunt Edrisi *g*), Bakui *h*) et Barthema *i*). *In ea sepulchrum Apostoli Dei, vt et templum eius. Ad latus Apostoli Dei iacet sepulchrum Abubecr, deinde sepulcrum Omar. In Madinah etiam est puteus dictus Bodhaah* بضاعة *k*), *cuius mentio celebris est in traditionibus authenticis. In ea est etiam puteus nomine Aris* اريس, *in quem cum cecidisset sigillum Prophetae e manu Othman filii Affan, ille ei inquirendo totus incubuit, sed non potuit reperire. Vrbem murus ambit lateritius.* Kalkashandi (l. c.) in medio vrbis situm templum Madinense, magnum quidem, sed tamen Maccano amplitudine inferius esse affirmat. In eo, pergit, struem lapidum nobilem continere sepulchra Apostoli, Abubecr, et Omar, circumcinctam peribolo in modum conclauis fere vsque ad tectum assurgente, qui velo serico nigro obtegatur. Murum, quo cingitur vrbs, cum Ibn al Vardi (l. c.) appellat antiquum, latericium autem Barthema *l*). – A quonam exstructus fuerit, vid. in Annal. Muslem. Tom. II. p. 553.

Edrisio

a) Hinc *Stephani Byzantii* Ιαθριππα (πολις Αραβιας, πλησιον της Εγρας). Ptolemaeus autem pro Ιαθριππα, vitiose, vt videtur, habet Λαθριππα.

b) Clim. II. p. 5.

c) *Hyland.* Part. 10.

d) Conf. *Dapper* p. 313.

e) Vid. *Gagnier.* p. 30 et 31 edit. f.

f) *Ibn al Vardi* l. c. et Notices Vol. II. pag. 34.

g) Clim. II. p. 5. "وليس لهم زرع."

h) Notices Vol. 2. p. 416. "Medine située dans un terrain mauvais."

i) *Ramus.* T. I. p. 150. "Il paese intorno alla citta ha havuto la maledittione da dio, perche la terra è sterile."

k) Sic *Gagn.* pro بضاء restituit "quod est in *Gravii* impresso, qui vertit: *puteus fortis;* quia reuera بضاعة significat *sortem, partem opum, quae impenditur in mercaturam. De la Roque: le puit, Bedhaat, ou Fort,* pro Sort, vel enim male legit in *Gravio,* vel est error typographicus: recte tamen accipit *Bedhaat* pro istius putei nomine proprio"

l) *Ramus.* l. c. p. 150. "et ha le mura intorno fatte di terra." Ceterum de vrbis Madinah rebus notabilibus et iis, quas tetigimus, et aliis, vid. *Kalkashandi* l. c. *Barthema* l. c. *Thevenot* T. I. p. 298. *Dapper* p. 311. inprimis *Niebuhr.* Beschreib. p. 371. 373 et 373. et *Büsching* p. 639.

Edrifio *m*), Kalkaſhandi (l. c.), et Abulfeda teſtibus, *a ſeptentrione Madinah eſt mons Ohhud* احد, *ab auſtro mons Air* عير *n*) Edrifio autore *Ohhud* ab vrbe diſtat 6 paſſuum millibus, nec vllus alius vrbi propinquior mons eſt. Vtrumque montem duabus fere leucis ab vrbe diſſitum eſſe, Golius refert *o*).

Gagn. p. 12. Grav. p. 16.

Mehras المهراس *eſt nomen aquae in monte Ohhud. In traditione narratur, quod. Apoſtolus dei cum die proelii Ohhud ſiti premeretur, Ali filius Abi Taleb aquam in ſcuto ſuo p) a Mehhras attulit, quam bibere recuſauit Apoſtolus Dei, ſed ea ſanguinem a facie duntaxat abluit; atque huc alludit Sodaif q): "mementote locorum, vbi interfecti ſunt Hhoſain r), et Zaid, et martyr ad latus Mehhras." Per martyrem ad latus Mehhras innuit Hhamzah auunculum Apoſtoli Dei. Ille enim martyrio coronatus fuit ad montem Ohhud, vbi eſt Mehhras."*

Gagn. p. 32. Grav. p. 41.

E vicis Madinah eſt Rabadha الربذة, *vbi ſepulchrum Abudharr Al Gafari* ابي ذر الغفاري, *Rabadha longit. habet* 67 *gr.* 30 *m. et lat.* 24 *gr.* 10 *m.*

Gagn. p. 10. Grav. p. 14.

Koba قبا *s*), *auctore Ibn Haukal, vicus eſt a Madinah diſtans duo milliaria t*). *Illic eſt templum Al-Takua* التقوي *u*), *cuius ſunt multae excellentiae* (فضايل).

Gagn.

m) Clim. II. p. 5.

n) *Grav.* et *de la Roque* pro عير habent ثبير *Thabir*, nomen montis, quem in vicinia vrbis Maccah ſitum ſuperius ex *Abulfeda* deſcripſimus. Hic error apertus, (nam عير Air veram lectionem eſſe et *Gag.* euincit in not. p. 31. et *Edriſi* atque *Kalkaſhandi* teſtimoniis probatur) ſiue ex *Gravii* ſiue ex *De la Roquii* verſione in mappam Danvillianam irrepſit, quae in auſtro vrbis Madinah delineatum habet montem *Thabir*. Omnino fatendum eſt, ex vtraque verſione multos Geographiam Arabiae traxiſſe errores. Exemplo eſt *Büſchingius*, qui fere omnia peruerſe dat, quae *Abulfedae* nomine refert.

o) *Gol.* ad Alfrag. p. 97. Quem ſequitur *Dapper* p. 313.

p) *Gagn.* دَرَقَتِه *Grav.* درقه.

q) سديف *Sodaif.* Ita *Gag.*, *Grav.* سديق *Siddik.*

r) الحسين Hhoſain. Ita et *Grav.* in verſ. ſed in textu vitioſe habet الحبين.

s) Addit: ويروي بالقصر ايضا *effertur etiam cum Al Kaſar* (cum breuitate lit. *Auf*). *De la Roque* pro loci appellatione accipit, et vertit *Koba autrement Alcaſar!* (Conf. *Gagn.* not. p. 10). Cum quo labitur *Büſching* pag. 640.

t) Hic locus in delineatione *Danvilliana* magis auſtralis eſt, quam ex mente Haucalidis fieri deberet.

u) Vid. *Büſching*. p. 640.

Gagn. p. 6. Grav. p. 7.

Ex vallibus, quae Al-Akik العقيق *vocantur, eſt Al-Akik ſuperior prope Madinah ſeu vrbem Apoſtoli, qua parte ſpectat Al-Harrah* الحرة *vsque ad viciniam Al-Baki* البقيع *v), quod eſt coemiterium Al-Madinah.* Porro *Al-Akik inferior, quae vallis eſt infra priorem.*

Autore Ebn Said: (Gag. p. 32.) *Ad ortum Madinah ſunt pagi dicti Awali* اوالي (ſuperiores), *qui pertinent ad montes vocatos Al-Sharwat* الشروات, *qui quidem ab initio Al-Yaman vsque ad Al-Carak* الكرك *in Syria porriguntur. Secundum Madaieni (Gag. p. 5. Grav. p. 6) ſunt Al-Sharwat loca eminentia ſuper Tehama.*

§. 9.

Chaibar (Caibar). Gagn. p. 36. Grav. p. 45.

Chaibar خيبر *longit. habet* 65° 20′ *ex Atwal*, 67° 30′ *ex Kanun*, 64° 56′ *ex Ebn Said*, c. 57° ex Danvillio, *latit.* 25° 20′ *ex Atwal* 24° 20′ *ex Kanun*, 27° *ex Ebn Said*, 25° ex Danvillio. *Chaibar* خيبر *in dialecto Iudaeorum*, a quibus habitari Bakui autor eſt *w*), *ſignificat caſtellum.* Hanc et Hamdalla Muſtufi exhibet explicationem *x*), ſed reiicit Herbelotus, veram vocabuli ſignificationem eſſe ſtatuens, quae *aſſociationem* aut *foedus* exprimat, quale Iudaei iniuiſſent aduerſus primos veteres Moslemos. Benjamin Tudelenſis 50,000 Iudaeos vrbem Chaibar habere affirmat *y*), eamque recentiori adhuc aetate ab hac gente habitari, plena ibi libertate fruente, ex Niebuhrio diſcimus *z*). *Diſtat a Madinah inter ſeptentrionem et ortum*, quibus verbis ſubſcribit Niebuhrius *a*), *ſtationibus ſex; Edriſi* autem *autore*, quem ſequuntur Herbelotus (l. c.) et Büſchingius *b*), *quatuor ſtationibus c*). *Palmetis abundat*, cuius rei autores quoque ſunt Bakui *d*) et Edriſi. *Edriſi autore Chaibar vrbs parua eſt inſtar caſtelli, palmis et frugibus fertilis. In initio Islamismi e) ſedes erat filiorum Koraidhah* قريظة, *et Al-Nadhir* النظير

v) *Grav.* vitioſe legit البقبع *Al Bakbao*, quem ſequitur *de la Roque* p. 283; *errore*, ſunt verba Gagnieri, *vix tironibus condonando, qui, ſi dubia eſſet lectio, lexicon conſulere neglexerint.*

w) Notices &c. Vol. II. p. 412.

x) *Geographus Perſa* apud *Herbelot.* ſ. voc. *Khaibar.*

y) *Benjamin* verſ. Baratier. p. 171.

z) Beſchreib. p. 377.

a) *Niebuhr* l. c.

b) *Büſching* p. 577.

c) Pro *Medina* de la Roque p. 310. lin. 10. vitioſe habet *Mecca.*

d) Notices Vol. II. p. 412. "Chaibar eſt environnée des champs cultivés et des palmiers."

e) Conf. Annal. Muslem. T. I. p. 103. 129.

النظم *f*). *In ea quoque fuit Al-Shamul filius Adhia* الشمول بن عاذيا, poeta celebris, cuius carminis ſpecimen exhibet Noſter, vbi de monte *Ablak*. Abulfeda auctore *Chaibar eſt regio filiorum Anzah g*) بني عنزه (Niebuhr. *Beni Anäſſe*), quos in gentes Iudaeorum arabicorum Chaibarienſes refert Niebuhrius *h*).

§. 10.

Al-Hhegr (Hadſchr, Hödſher, Hajar, Hagiar, Hagr). Gagn. p. 34. Grav. p. 43.

Al-Hhegr الحجر *ſecundum Atwal habet* 60° 30′ *longit.* 28° 30′ *lat.* ſecundum Danvillium 55° longit. 27° latit. *Autore Ibn Haukal, Hhegr*, quae Edriſio vocatur arx *i*), *inter montes eſt diſtans itinere vnius diei a Wadilkora* وادي القرى *k*). *Dico, id non recte ſe habere, nam inter vtramque vrbem eſt iter plus quam quinque dierum.* Ita Haucalidem corrigit Abulfeda, ſed vtrum iure hoc faciat, affirmare non auſim. Enimuero Edriſi (l. c.) plane cum illo conſpirat *l*). *Hhegr ea eſt, ad quam diuerſantur peregrini Syriae; diſtat* ab

f) Ita habet *Gag.*, *Grav.* قريظة والنظير. Verum *Edriſi* Clim. III. p. 5. (vbi integer fere locus ab *Abulfeda* deſcriptus reperitur, praeterquam quod ille pauca plenius, quam hic exhibeat) habet قريظة والنضير. *Niebuhrius* ex verbis *Edriſi* "*Chaibar ſedes erat filiorum Coraidha* بني قريظة" praeterquam ex aliis colligit, Iudaeos Chaibarienſes eſſe *Caraitas* (p. 378 Beſchr.) Verum ad hunc locum haec *Michaelis* manu propria adſcripſit in libro ſuo (quem iam manibus teneo): *Aber* قُرَيْظَة *iſt ein bekanntes arabiſches nomen proprium, und heißt nicht Karaiten. Allenfalls müßte der Nubienſis Karaiten, und Söhne Kurait verwechſelt haben.*

g) Vid. de nomine عنزه *Eichhornii* monum. antiquiſſ. hiſtor. Arab. p. 121.

h) Beſchreib. p. 377 et 378. haec annotat Niebuhrius; *der Name des Stammes Anäſſe hat viel ähnliches mit dem Namen Hanaſſi, deſſen Benjamin Tudelenſis beynahe vor 600 Jahren erwähnt hat*, (vid. itiner. B. ex verſ. Montani p. 75. 76. 77.) *Ingleichen mit Bann Anzah, welcher Stamm ſchon Mohammed, und den erſten Chalifen viel Verdruß machte. Alſo hat dieſe Familie Juden wahrſcheinlich ſchon über 1100 Jahre regiert.*

i) Clim. III. p. 5.

k) Ad hoc nomen, de quo vid. *Schultens* ind. Geog. ſ. v. *Errakimum*, *Gagnier*. recte annotat, *Grav.* et *de la Roque* perperam reddere *vallis Al-Kary*, eſſe legendum vt nomen proprium. Quamuis enim, ſic pergit, *Wadi* ſignificet *vallem*, quando tamen praemittitur τῷ *Kora*, tunc eſt nomen proprium tractus; vel ſi voluiſſent reddere *Wadi* per vallem, debuiſſent etiam *Al-Kora* (non *Al-Kary*) vertere *vicorum*, quae eſt huius vocis ſignificatio. Tractus ille vocatur *Wadil-Kora*, i. e. vallis vrbium, ſeu vicorum, propter frequentiam vicorum, quos continet. Quod porro legant *Al-Kary*, pro *Al-Kora*, id ignorantiae fixionis ſeu orthographiae tribuendum, qua neglecta ferme vbique monſtra dictionum produnt, cuius exemplum ſit in hoc §. nomen *Al-Hhegr*, quod legunt *Hagr*, quod eſt nomen alterius vrbis in regione *Al-Yamamah* &c.

l) *Gagnier* in vita *Muhammed* p. 124. facit cum *Edriſio*. *Büſchingius* p. 626. ſatis habet, diuerſas has attuliſſe ſententias.

ab Al-Ola العلي *m) versus Syriam dimidium stationis. Traditio est, Apostolum Dei, ne quis de aqua eius biberet, prohibuisse.* (Vid. vit. Muhammed. p 124.) Edrisi (l. c.), Jakut *n*), Bakui *o*) et Abulfeda testibus *Hhegr erat sedes tribus Thamud* ثمود, *de quibus dixit Deus: "Et Thamud, qui excauarunt p) rupes in valle."* [Vid. Sur. LXXXIX. v. 8. *q*)] *Ego vidi, narrat Ibn Haukal, illos montes, et quod ex iis excisum est, quemadmodum narrat ipse Deus excelsus: "Et excidistis r) e montibus domos ingeniose elaborantes." s*) (Sur. XXVI. v. 148. cf. XV. v. 81.) *Vocantur isti montes Al-Athaleb* الاثالب, hoc est, cauaturae excisae. Montes Al-Athaleb et commemorant Ibn al Vardi *t*) ac Jakut *u*). Fusius Edrisi; quo autore isti montes, quanuis aspicienti e longinquo videantur coniuncti, tamen propius accedenti apparent distincti per singulas partes esse, ita vt vnaquaeque ambiri possit, neque altera alteram tangat *v*).

§. 11.

Madian, quae iacet in litore Hhegiaz. Gagn. p. 33. Grav. p. 42.

Madian مدين *Atwal ponit sub 55° 45′ long. 29° latit. Kanun sub 56° 20′ longit. 29° latit. Ebn Said sub 61° longit. 27° 50′ latit. Rasm sub 61° 20′ longit. 29° latit.* Danvillius sub 53° longit. 28° 30′ latit. *Est ciuitas diruta*, cuius ruinam vero pro tempestate sua ignorat Edrisi *w*), *sita super mare Kolzum, e regione opposita Tabuc, a qua*, Edrisio et Abulfeda autoribus, *distat fere 6 stationibus x*). *Latitudo maris ad litus eius, autore Ebn Said, est circiter vnius cursus nauigationis*, quem nempe 100,000 mill. pass. emetiri

 solent

m) *Gravium* et *de la Roque* male scribere *Alaly* ex lexico Yakut probat *Gagnier* (l c. not. 2.)

n) Lexicograph. apud *Schultens.* s. v. *Errakimum*

o) Notices &c. Vol. II. p. 409.

p) جابوا *excauarunt. Gravius* vertit: *Responsum dederunt;* et *de la Roque Gravii* fide, interpres: *Les pierres de la vallée rendirent réponses.* (Haec annotat *Gagnier*, atque pergit) nempe pro جابوا *excauarunt* legebat *Gravius* اجابوا, praeposito Alef, quod reuera significat *responderunt* &c. Conf. *Schnurrer* biblioth. arab spec. p. 13.

q) Pag. 549 edit. *Hinkelmann.*

r) تنحتون *excidistis.* Ita *Gag.* et *Koran.* edit. *Hinkelmann.* p. 354 (et 286). *Gravius* vero et *Schultens* (ind. Geog. s. voce *Errakimum*) habent ينحتون *exciderunt.*

s) بيوتا فرهين *domos ingeniose elaborantes. Schultens* (l. c.) pro فرهين exhibens فوهين reddit: *domos duplici ore praeditos.*

t) *Hyland.* Part. 10.

u) Vid. *Schultens* l. c.

v) *Edrif.* Clim. III. p. 5.

w) Conf. l. c.

x) *Edrif.* l. c. praeterquam quod omittit particulam *fere* نحو.

ſolent *y*). *Super hunc locum tranſit parallelus vrbis Koſair* قصير *z*) *ſitae in latere occidentali. In Madian*, Edriſio (l. c.) et Abulfeda autoribus, *puteus eſt, e quo Muſa* موسي, i.e. Moſes, *adaquauit a*) *pecora Shoaib b*) شعيب (Jethro), cuius nimirum ſedes erat in Madian, autore Ibn al Vardi *c*). *Madian eſt etiam nomen tribus, e qua Shoaib erat oriundus; poſtea vicus ab ea nomen accepit. Huic Shoaib teſtimonium perhibet verbum Excelſi: "et ad Madian miſimus fratrem eorum Shoaib" d*) [Sur. VII. v. 83 et XI. v. 85. *e*)]. — Madian antiquam Danvillius in loco hodie *Magar Shuaib* ſic dicto quaeſiuit *f*). Ita vrbem magis borealem fecit, quam Niebuhrius *g*), qui cum Büſchingio *h*) eam in eodem, quo hodie vicus *Moilah*, loco ſtetiſſe ſuſpicatur.

Apud Ptolemaeum nomine *Modiana* ſignificari, valde probabile fit *i*).

AD SECTIONEM III.

In litore peninſulae Arabum Ailah.

Gagn. p. 32. Grav. p. 41.

Ailah أيلة, *quae adiacet litori maris Kolzum, ex Atual habet* 55° 45′ *long.* 29° *latit. ex Kanun* 57° 40′ *longit.* 28° 50′ *latit. ex Ebn Said* 58° 40′ *longit.* 30° 50′ *latit.* ex Danvillio 52° 30′ longit. 29° 15′ latit. *Olim*, et quidem Edriſii adhuc temporibus *k*), *vrbs fuit parua l*), *raris frugibus; eratque ciuitas Iudaeorum* (اليهود Al-Yahud) *illorum, qui in ſimias et porcos mutati ſunt*, ſcilicet ex commento Alcorani interpretum *m*). *Prope Ailah via*

y) Vid. *de la Roque* verſ. gall. p. 304.

z) مسامتة القصير *parallelus Al-Koſair*. *Grav.* habet مسامية القصير, vertitque pericopam: *E regione huius loci eſt* Maſamiyah *ad latus occidentale*, omiſſa interpretatione vocis القصير. Et *de la Roque* Gallice p. 305 plenius: *Il y a auprès de Madyan un Chateau nommé* Maſamiyah, *bâti ſur la côte occidentale de cette mer.* Vterque idcirco in grauem *Gagnieri*, qui haec notat, incurrit reprehenſionem.

a) استقي *adaquauit.* Ita *Gravius* (et *Edriſi* l. c.). *Gagn.* vero استسقي.

b) Vid. *Sale's* Alkoran p. 326. et *Gol.* ad *Alfrag.* p. 99. et *de la Roque* verſ. gal. 304. ibi not.

c) Vid. *Hylandr.* Part. 10.

d) Vid. *Sale* l. c. et *Golius* l. c. et *de la Roque* l. c.

e) Edit. *Hinkelm.* p. 141 et 203.

f) Memoires ſur l'Egypte &c. p. 242.

g) Beſchreib. p. 377.

h) *Büſching.* p. 626.

i) *Aſſemann.* Tom. III. Part. 2. p. DLX. *Gol.* ad *Alfrag.* p. 99. *Büſching* p. 626.

k) Clim. III. p. 5. وايلة مدينة صغيرة. Conf. *Dapper* p. 353.

l) *Aboulfeda:* وايلة كانت مدينة صغيرة.

m) Vid. *de la Roque* verſ. gall. p. 303. ibi not.

via ducitur, qua peregrini Aegyptii religionis caufa ad Maccah *iter habent.* "Autore Ebn Haukal *n*) conueniunt incolae Aegyptii cum incolis Syris in Ailah, quibuscum etiam peregrinantur incolae Al-Magreb (Africani, Mauri) per eandem viam, nifi quod non diuerfantur cum illis in vno eodemque hofpitio. fed aliquando praecedunt, aliquando fequuntur. Ailah eft initium terminorum deferti (Badiah باديه)." *Noftra,* hoc eft. Abulfedae *tempeftate turris eft, in qua praefectus Aegyptius refidet,* quod nimirum in via peregrinatorum Aegyptiorum iacet; eoque et recentiori adhuc noftra aetate praefidium in arce ibi Turcas habere, Niebuhrius autor eft *o*). *Arcem olim habuit in mari, fed ea deftructa praefectus in turrim ad litus fitam fe recepit.* Abulfedae temporibus *nulla ibi fatiua* fuerunt.

Danvillio noftris temporibus non amplius exftare videbatur *Ailah p*). Verum eandem vrbem antiquam nomine *Akaba* hodie infigniri, aut *Haele* (أيلة Ailah?), ex Arabum, quos Beduinos dicunt, vfu, Niebuhrius nos docet *q*).

Hebraeorum prifcis fcriptoribus *Ailah* nunc nomine אילת Elath nunc אילות Eloth dicitur (2 Reg. 16. 6.) *r*). Apud Graecorum et Romanorum fcriptores fub variis nominibus occurrere folet. Ἐλανα Straboni dicitur et Ptolemaeo, Αιλανον Stephano, Αειλα Philoftorgio, et Procopio Αιλας *s*). Plinio (lib. VI. c. 28.) appellatur *Laeana* atque *Aelana.*

SECTIO

n) Vid. *Gagn.* p. 11 et 12, vbi excerpt. ex *Ibn Haukal.*

o) Befchreib. p. 400.

p) Memoires fur l'Egypte &c. p. 238. "Cette ville ne paroit plus exifter, quoiqu'il foit dit dans *Abulfeda*, qu'elle fe rencontre fur la route des Hadgis ou pélerins de la Mekke, il n'en eft point mention dans trois itinéraires, que l'on a très circonftancies de cette route"

q) *Niebuhr* l. c. "diefer Ort (das alte Ailah) wird noch immer eine Stadt, und gemeiniglich *Akaba*, von den Bedouinen aber *Haele* genannt." Denominationis *Akaba* iam apud *Edrifium* veftigia exftare videntur. Clim. III. pag. 1. baec habet: ومنه الي راس ابي محمد وهو مريي لا ماء فيه وهو راس عقبة ايلة وايلة مدينة &c. h. e. *Inde ad Ras* (promontorium) *Abi Muhammed, portum aqua carentem, atque hic eft eft Ras* (promontorium) *Akaba Ailah, et Ailah vrbs* &c. Lepidum eft, quod eadem vox *Akaba* عقبة a Sionita (verf. lat. p. 109.) reddatur per *afcenfum*, a Danvillio (l. c. p. 240.) per *defcenfum.* Me quidem iudice fignificatur illud iugum montis, quod in feptentrione vrbis Ailah extenditur. Atque ad hanc rationem verba *Büfchingii* (p. 622): *Von Akaba wird das Gebirge benannt, welches diefem Ort gegen Norden liegt*, ipfa inuertenda effe videntur.

r) *Bochart.* lib. I. cap. XLIV. pag. 685. *Shaw* travels p 355. Oxford 1738. fol.

s) Conf. *Mannert* p. 43.

Sectio IV.

PROVINCIA NAGD نَجْد.

I. *Nomen et ambitus.*

Nomen ita explicat *Naffer Ben Shamuel* apud Abulfedam (Gagn. p. 6. Grav. p. 7). *Al-Nagd* النجد (Naged, Nedfched) *eſt nomen ſignificans cliuoſam partem terrae t), et ſcabritiem eius, et quidquid craſſum eſt, ac emineat.* Inferuit deinde editiori Arabiae tractui deſignando, qui peculiariter terrae *Tehamah* تهامه ſiue Gawr الغور, hoc eſt, cauae, opponi ſolet *u*), atque in orientali peninſulae plaga extenditur. Ad alterutram rationem ſcriptoribus arabicis dici videtur *Nagd Al Hhegiaz* نجد الحجاز et *Nagd-Al-Yaman* نجد اليمن, ſiue ex terrae et ſitus natura, ſiue quod prouinciis *Hhegiaz* et *Yaman* parte quadam inſeritur *Nagd v*). Nomine *Nagd* denique certis ſuis atque arctioribus limitibus circumſcripta prouincia deſignatur apud Geographos arabicos, qualis eſt Arabiae tractus, quem Abulfeda duce deſcribimus *w*). *De Nagd,* prouincia, *celebris eſt* inter Geographos *ſententiarum diuerſitas*, (Gagn. p. 6. Grav. p. 7.) *verum maior pars in eo conuenit, vt ſit nomen terrae illius, quae dirimit, ſeu interpoſita eſt inter Al-Yaman et Tehamah, et inter Al-Erak et Al-Sham x*), *eiusque pars ſuperior ſit verſus Yaman et Tehamah, inferior autem, qua ſpectat Erak et Sham; ac denique initium eius a tractu Hhegiaz ſit vicus Dhat Erk. Secundum Madaieni* (Gagn. p. 4. Grav. p. 5) *Nagd eſt prouincia inter Hhegiaz et Erak. Autore Wakedi:* (Gagn. p. 5. Grav. p. 6) *id quod vltra viam ducentem ad Cufah excurrit, donec eminus proſpiciatur Basrah, eſt Nagd. Auctore Ibn al Arabi* (l. c.): *Quod inter Erak et Wagrah et Gamrah Al-Taief interiacet eſt Nagd. Secundum Ibn Haukal* (Gag. p. 7. Grav. p. 9): *quod*

t) قفاف *cliuoſam partem terrae.* Ita reddunt *Gagn.* et *Grav.* Tamen hic in textu arabico ثياب (i. e. tentoria).

u) *Gol.* ad *Alfrag.* p. 94.

v) Conf. *Gol.* l. c. p. 98.

w) *Reiske* in prodidagmatibus &c. (tabul. Syriae p. 222, *Meuſel* p. 139.) vbi *Abulfedae* Geographiam ſe in nuce proponere profitetur, generatim Arabiam diuidit in *Nagd*, terram editiorem, et *Tehamah*, terram humiliorem; verum omittit hanc nominis *Nagd* ſignificationem, qua prouinciam quandam limitibus ſuis circumſcriptam deſignat. Id perperam fieri apparet, quod *Abulfeda* in tab. Geogr. vrbem *Faid* adſignat prouinciae *Nagd*, quam *Reiskius* autem, credo, vt ſibi conſtaret, plane obticet.

x) الفاصلة بين اليمن وتهامه وبين العراق والشام, *quae dirimit inter Yaman et Tehamah* (in altera parte) et *inter Erak et Sham* (in altera parte). Haec verba *Gravius* et *de la Roque* (p. 284.) falſiſſime ita reddunt: *quae diuidit Yaman a Tehamah, et Erak a Sham.* Cum quibus *Büſchingius* labitur pag. 564. l. c.

quod protenditur a termino Tamamah ad viciniam Madinah, indeque reflectendo per tractum Basrah, donec peruentum fit iuxta Bahhrain, illud eft Nagd.

Quamnam ipfe partem potius fequatur, quem ambitum, quos limites terrae *Nagd* adfignet, quo fenfu hoc nomen omnino accipiat, haec omnia obticet Abulfeda. Quae apparere videntur, haec funt. Senfu generali, quem fupra tetigimus, loquitur (Gag. p. 48. Grav. p. 64), vbi ait, *Bahhrain iacet in tractu Nagd y)*; quod eo nihil pertinet ad prouinciarum limites defignandos. Prouinciae Nagd autem fenfu arctiori fumtae, praeter vrbem Faid cum vico Thalebiah, et territorium Dahna verbis expreffis nihil terrarum adfignat Abulfeda. Vrbem Faid Edrifi refert ad Badiah, h. e. defertum *z)*.

II. *Terrae ipfius defcriptio.*

§. 1.

Faid (Phaid) *a)*. Gagn. p. 44. Grav. p. 58.

Faid فَيْد *ex Atwal habet* 68° 10′ *long.* 26° 50′ *lat. ex Rasm* 68° 20′ *long.* 27° *lat.* ex Danvillio 58° 30′ long. 26° 30′ lat. *Eft vrbs parua in Nagd, media via, qua peregrini religiofi τῆς Erak incedunt a Cufah ad Maccah.* Non diffidere videtur Edrifi, qui in media via, a Bagdad ad Maccah ducente, fitam effe teftatur (l. c). *In Faid peregrini aliquot farcinas fuas deponunt. Eft prope Salma* سلمى, *qui eft vnus e duobus montibus Taï. Inter hos duos montes,* autore Bakui, aquis et arboribus fertiles *b)*, *quos appellant Salmah et Agja* سلمى واجا *c)*, *et inter Faid, quae eft in media via peregrinorum Erak, fecundum Azizi, funt* 36 *milliaria. Sunt duo montes gentis, quae dicitur Taï* طي. *Autore Ebu Said,* (Gag. p. 32.) *ad ortum et feptentrionem vrbis Madinah adiacent montes Taï,*

y) في ناحية نجد *in tractu Nagd.* Nifi melius redderemus latine: *in latere* (prouinciae) *Nagd.* Nec ita vertere dubitauerim, fi haberemus: بناحية نجد.

z) Clim. III. Part. 6.

a) De fitu huius vrbis, quae apud Plinium infignitur nomine *Phoda* (Affem. III. 2. p. DLX. *Büfching.* p. 565.) conful. mappa Danvilliana.

b) Notices &c. Vol. II. p. 409; nomina ibi eodem, quo in Abulfeda, modo fcripta funt.

c) *De la Roque* p. 324. pro *Agia* vitiofe fcribit *Agam.* Hinc *Büfchingii Afcham,* p. 564, et *Danvillii* in mappa Geographica *Ajam.*

Taï, tres numero; per quos transeunt Peregrini Al-Cufah. Horum montium pars occidentalior eſt, vbi long. 63°, et latitudo, vbi vertex auſtralior 28° 40′. Abhinc vsque ad latus orientale ſunt habitationes familiarum (tribus) Taï; deinde habitationes filiorum Amer. Tribum *Tai*, ſiue *Taitas* noſtris temporibus validiſſimos eſſe, ex Niebuhrio diſcimus *d*). Nec minus valuiſſe antiquitus, apparet, quod ipſorum nomen diu non vni genti ſed Arabibus in genere deſignandis inſeruiuit. Ad hanc rationem in epiſtola, quam Simeon Betharſamenſis epiſcopus ſcripſit ad Simeonem Gabulae abbatem, mentio fit *Mondeτi regis Taitarum e*). hoc eſt *Arabum*. Abulfeda auctore *Faid diſtat a Cufah centum et nouem paraſangas. Inter Faid et inter*

§. 2.

Al-Thalebiah الثعلبية (Thoalabiyah, Thaalabia), *vicum muro cinctum, et aquis copioſum, habentur ſex et octoginta milliaria. Thalebiah eſt tertia pars viae peregrinatorum τῆς Erak. In libro longitudinum memoratur longit. eius 68° 30′, et lat. eius 28° 30′ f*); eandem et ſecundum Danvillium habet latit., ſed longit. 59° 30′.

§. 3.

Al-Dahna الدَّهْنَا (Gagn. pag. 14. Grav. pag. 18) *ſecundum Moſtarec eſt territorium amplum in prouincia Nagd in ditionibus filiorum Tamin.* (Vid. Danvillii mappa geogr.)

Ad filios Tamin pertinet (Gag. p. 5. Grav. p. 6.)

§. 4.

Al-Odhaib العُذَيْب *g*), *quae eſt aqua et quidem prima, quae occurrit in deſerto h*) *homini tendenti a Cadeſiah Al-Cufah, et volenti ad Maccah proficiſci. Ceterum Odhaib eſt nomen plurium aquarum in deſerto.*

SECTIO

d) Beſchreib. p. 391.

e) Vid. *Aſſemann.* T. I. pag. 364, aut *Michaelis* Chreſtom. Syr. p. 22. Verba ipſa haec ſunt: ܡܢܕܪ ܡܠܟܐ ܕܛܝܝܐ Conf. *Büſching.* p. 565.

f) *Büſching.* p. 563 haec annotat de *Thalebiah: dieſen Ort nennt Abulfeda, ohne zu ſagen zu welcher Provinz er gerechnet werde.* Non diſerte quidem; nec tamen, cum vrbis Faid deſcriptioni inſerat, vt dubitare liceat.

g) Sic *Gagn., Grav.* العديب.

h) بالبادية. Sic *Gag., Grav.* بالبارية.

SECTIO V.

PROVINCIA ARUDH عَرُوض SIVE YAMAMAH يمامه.

I. *Praemonenda.*

§. 1.

Nomen Arudh عروض ex fluuio explicandum esse videtur, quem proprie *Aftan* اُرتان dictum Edrisi appellat العرض *Al-Ardh i*), quod totam regionem transuersam percurrat (عرض). Golius praeterea ex alia explicatione ita nuncupari perhibet terram *Arudh* عروض, quia regionem Jemen transuersam secet معترضة في بلاد اليمن *k*). Quod verum esse non crediderim, nisi in terra Yaman designanda ab Arabum ratione declinetur. *Yamamah* يمامه proprie nomen vrbis est, deinde et totius regionis.

§. 2.

Ad *ambitum* et *fines* describendos parum valent verba *Madaieni:* (Gag. p. 4. Grav. p 5) *Arudh est regio Yamamah, vsque ad Bahhrain*, scilicet ex parte plagae orientalis, quae inclinat ad septentrionem. Ex altera parte inclinando ad austrum conterminam esse regioni Oman ex verbis Edrisii euincitur *l*), in plaga occidentali autem parti prouinciae Hhegiaz australi, qua spectat ad Yaman, continentem esse, *ex Giauhari* discimus, quo autore (Gagn. p 46. Grav. p. 61) *Yamamah iacet in plaga orientali vrbis Maccah.* In austro habere deserta ex Edrisii verbis l. c. colligi potest, vbi inter Oman et Maccah vastas solitudines esse testatur. — Ibn Haukal, vt supra vidimus (p. 58. h. l.), ad Hhegiaz refert prouinciam *Yamamah.* Secundum alios ad *Nagd* pertinere Golius autor est *m*); cum quibus Niebuhrius facit, qui huic terrae illam inferit *n*).

§. 3.

Quae de terrae proprietatibus, incolis etc. passim occurrunt apud Abulfedam, iam colligo:

1) *Interstitium vacuum (Al-Fag Al-Khali) vltra montem Al-Aredh. Vallis fatiuis exculta in Hhagr. Kharg vallis fertilis in Yamamah. Terra salsuginosa in Yabrin.*

 2) *Tor-*

i) Clim. II. Part. 6.
k) *Gol.* ad Alfrag. p. 95.
l) Clim. II. Part. 6.
m) *Gol.* ad Alfrag. p. 95.
n) *Niebuhr.* Beschreib. p. 343.

2) *Torrens vallis Akik Al-Aredh defluens in Gaur τῆς Tehamah. Duo fontes in Yabrin. Fons ampliſſimus prope Yamamah.*

3) *Hordeum et frumentum in Yamamah, frumentum in valle Kharg, et emitur in Hhagr. Palmeta plurima et dactyli in Yabrin. Olim magna palmarum copia in Yamamah.* Abulfedae temporibus *pauca.*

4) *Mons Al-Aredh. Montes Agia et Salma.*

5) *Tribus Tai et Amer; Modharitae, et filii Honeiſah.*

II. *Terrae ipſius deſcriptio.*

§. 1.

Al-Hhagr (Hogr, Hagiar, Hadſchar). Gag. p. 45. Grav. p. 60 et Gag. p. 17.

Al-Hhagr الحجر *ex ſupputatione analogica* (قياس) *habet* 71° 10′ *long.* 22° *latit.* ex Danvillio 63° 30′ longit. 25° 30′ latit. *Eſt vrbs parua. et habet vallem ſatiuis excultam. Sita eſt ab vrbe Yamamah inter occidentem et ſeptentrionem. Inter vtramque ſunt circiter duae ſtationes Secundum autorem Moſtarec eſt vrbs celebris in Yamamah o), de qua mentio fit, ac ſi eſſet in longit. Yamamah et latit. ipſius. Quidam tamen aiunt, eam itinere diei et noctis ab Yamamah diſtare. Yamamah et Hhagr, pergit idem, habitacula ſunt filiorum Honeiſah* حنيفة *et partis filiorum Modhar* مضر.

In Hhagr ſunt ſepulchra Martyrum p), qui interfecti ſunt in proelio Moſailemah مسيلمة *falſi prophetae q), ſub Chaliſatu Abubacr, teſtis fidelis (Al-Seddik).*

Ita Noſter de Hhagr. vrbe prouinciae Yamamah, quam Naſſir Eddin et Olugbeig in tabulis ſuis geographicis *r)* referunt ad Bahhrain ſiue Hagiar; Edriſi vero *s)*, qui eam deſtructam eſſe pro ſua tempeſtate prodit, cum Abulfeda et Giauhari ad Yamamah. Cum illis facit Büſchingius *t)*, cum his Golius *u)*. Herbelotus noſtram vrbem *Hhagr* cum *Hhegr* prouinciae Hhegiaz confundere videtur *v)*.

§. 2.

o) اليمامة Al-Yamamah. *Grav.* vitioſe in textu habet اليماده.

p) Vid. *de la Roque* verſ. gall. p. 325. not. b. et p. 326. not. a.

q) Hunc *Moſailemah* natum eſſe in Yamamah, Bakui refert in Notices &c. Vol. II. p. 421, vbi pro *Moſailemah* مسيلمة ſcriptum eſt *Mouſſima.*

r) *Hudſ.* Geog. min. p. 91 et 123.

s) Clim. II. Part. 5.

t) *Büſching* p. 561.

u) *Gol.* ad Alfrag. p. 97.

v) *Herbelot.* ſ. v. Hagr.

§. 2.

Al-Yamamah (Imama, Imame). Gagn. p. 46 et 17. Grav. p. 61.

Al-Yamamah اليمامة *w) ex Atwal et Rasm habet* 71° 45′ *long.* 21° 30′ *latit. ex Ebn Said* 71° 16′ *longit.* 21° 21′ *latit. ex Nassir Eddin* 82° 30′ *longit.* 22° *latit.*, ex Bikui 82° 30′, 23° 5′, ex Danvillio c. 64° longit. 25° latit. *Yamamah x) est ciuitas minor quam Madinah prophetae, magis palmetis y) abundans, quam reliqua loca in Hhegiaz. Narrauit tamen mihi aliquis, qui eam nostra aetate viderat, ibi esse hominum frequentiam z), sed pauca palmeta. Est in orientali plaga vrbis Maccah, in planitie sita. Secundum Al-Lobab* autem, *vrbs est sita in deserto* (Al-Badiah) *regionis Al-Awali* العوالي i. e. superioris. *Nomen Al-Yamamah priscis temporibus a), secundum autorem libri Kanun, fuit Giau* جو *b). Distat a Basrah sexdecim stationibus et tantundem a Cufah. Ab ea orientem versus Hhasa et Katif distant circiter quatuor stationes. Yamamah est habitatio filiorum Honeifah* حنيفة *c). In ea prophetam agere coepit d) Mosailemah* مسيلمة *impostor.*

Prope Yamamah est fons aquae amplissimus, cuius aqua late se diffundit e), Yamamah habet vallem, quae vocatur Al-Kharg الخرج, *in qua sunt satiua plurima, multi vici, ac frumentum et hordeum plurimum. Qui nostra tempestate illam viderat, ita se exprimit: Habet vallem denominatam Al-Kharg* الخرج, *et ipsa sita est in depressiore eius parte. Al-Charg, inquit auctor lexici Sahhah, est locus in Yamamah.*

Ita Abulfeda de vrbe, quae totius prouinciae caput habetur *f*). Vallem, Al-Charg الخرج, quam vrbi adsignat, haud dubie et Niebuhrius, (qui effert *Elcherdsje*) quanquam sub prouinciae nomine commemorat *g*), quae partem faciat terrae Nagd sensu angustiori sic dictae. Aliam huius portionem nomine perhibet *Al-Ared* (العارض), atque haec conuenire cum

L 3 latissi-

w) Apud *Gagnier.* p. 24. tab. Geog. vitiose scriptum est اليماما.

x) Hic pro اليمامة *Grav.* habet اليامه.

y) *Gag.* نخيلا. *Grav.* نخيل.

z) *De la Roque* p. 327. addit: *beaucoup de murs.*

a) الخديم. *Grav.* male القديم.

b) *Grav.* جوي. *Gagn.* جو. Ceterum conf. *Gol.* ad Alfrag. p. 95.

c) Vid. Gol. l. c.

d) تنبي Ita *Gagn.*, *Grav.* autem male بني *filii* (Mosailemah). Ceterum conf. *Niebuhr* B. p. 343.

e) In vers. *Grav.* exulant verba: (fons) *amplissimus cuius aqua late se diffundit.* Habet textus arabicus.

f) Vid. *de la Roque* pag. 326. ibi not. *Büsching.* p. 567.

g) Beschreib. p. 343 sq. Conf. *Büsching.* loc. cit.

latiſſimo eiusdem nominis monte videtur, quem e regione prouinciae Yamamah exporrectum ita deſcribit Noſter:

§. 3.

Mons Al-Aredh العارض (Prolegom. p. 182 verſ. Reisk.) *habet vultum et dorſum; vultus quidem eius eſt ſcopulus candidus, ita ſtans, ac ſi caeſus eſſet runcina, inſtar muri. Vultus eius reſpicit occidentem, dorſum vero orientem; porrigitur in ſeptentrionem et meridiem. Pes (aut ora) eius auſtralis attingit Yaman, atque abeſt a Sadah trium ferme dierum itinere. Dorſo ſuo fere medio gerit Yamamah et Hhagr, quas inter et eius vultum intereſt ſpatium fere bidui. Gerit eodem quoque Yabrin* (de quo infra). *Ex relatione, quam accepit Ibn Iſa a quodam, qui in illa regione commoratus fuerat:* [Gag. p. 17 h)]. *Mons Al-Aredh* العارض, *inquit, eſt ſimilis lapidi albo ollae ſuppoſito, longiſſime procul extenditur Hhamat vsque et Mesr, et dorſum eius plagae orientali obuerſum eſt. A tergo eius ſitae ſunt duae vrbes Yamamah et Hhagr, quae ambae a conſpectu montis Al-Aredh ad diſtantiam fere duarum ſtationum remotae ſunt. Al-Aredh ſitus eſt in orientali plaga ex aduerſo duorum montium Agia et Salma* اجا وسلمي. *Inter hos et Al-Aredh eſt interuallum viginti ſtationum itineris cameli. Porro illud ſpatium, quod vltra montem Al-Aredh expanditur, viatoribus imperuium eſt, propter aquae penuriam, et appellatur Al-Fag Al-Khali* الفج الخالي interſtitium vacuum. *Quare a monte Al-Aredh et ab Yamamah nulla patet via ad Oman, ſed iter inſtituitur ab Al-Aredh ad Al-Hhaſa et ad Al-Katif, inde ab Al-Hhaſa et Al-Katif viator ſecundum oram maritimam ad Oman proficiſcitur.*

§. 4.

Gagn. p. 6. Grav. p. 7.

Akik Al-Aredh عقيق العارض *eſt vallis in Yamamah, cuius torrens defluit* i) *in Gaur* (غور i. e. κοιλην της) *Tehamah, pertingens* k) *ad duas Akik Al-Madinah* (vid. ſupr.), *atque haec ea eſt, cuius meminit Al-Shafei* الشافعي, *inquiens: «Si connubia iniuiſſent* l) *cum incolis Akik, id mihi magis placuiſſet* m).

§. 5.

h) Quod ſequitur, eſt additamentum Geographiam Arabiae mire illuſtrans, e codd. *Poc.* 196. et *Grav.* 2. In *Gravii* et *de la Roquii* editionibus exulat. Et *Büſchingius*, quantum video, omnino obticet montem Al-Aredh ſicut locum mox deſcribendum nomine Yabrin.

i) يدفق defluit. Ita *Gagn.*, *Grav.* male يدفق; atque omittit poſt hanc vocem سيله (torrentem ſuum), quod habet *Gagn.*

k) متصلة pertingens. Deeſt in text. *Grav.*

l) Pro *iniuiſſent Gagn.* in verſ. habet *inueniſſent.*

m) Hic pro لكان quod habet *Gagn.*, in textu *Grav.* legitur كان.

§. 5.

Tabrin. Gagn. p. 16. Grav. p. 20.

Tabrin يبرين (Niebuhr. جبرين Dſiebrin *n*) *eſt terra ſalſuginoſa o*), *continens duos fontes, et palmeta plurima. Inter vtrumque fontem eſt ſpatium dimidiae ſtationis, et amplius. Maior pars palmetorum eſt in vicinia duorum fontium. Tabrin vicina eſt oppidis Al-Hhaſa, Al-Katif et Al-Tamamah. Inter Tabrin et Tamamah ſpatium eſt itineris trium diaetarum, et tantundem inter Tabrin p*) *et Hhaſa. Tamamah, Hhaſa et Tabrin ſunt inſtar figurae trianguli. Tamamah eſt in plaga occidentali; Hhaſa in orientali et Tabrin in auſtrali ab vtraque deflectens q*). *Tabrin, ſunt verba autoris libri Moſtarec, eſt nomen arenae, cuius fines a dextra ortum ſolis verſus, ab Hhogr in Tamamah adire non poſſunt. Ego dico: Tabrin eſt locus admodum inſalubris. Narravit mihi quidam, qui illic commoratus eſt, incolas illius regionis credere febre correptum iri, ſi quis dactylos r*) *eius comederit, et de aquis eius biberit, et in vmbra eius dormierit. Dactyli eius ſimiles ſunt dactylo dicto Barni* برني ſuauioris ſaporis *in agro Madinah.*

Tabrin quanuis a Niebuhrio referatur ad prouinciam Aredh, tamen eodem autore iam in confiniis terrae Bahhrain ſiue Hagiar iacet *s*).

SECTIO VI.

TERRA HAGIAR, SIVE BAHHRAIN.

PARS I.

PROVINCIA HAGIAR هَجَر SIVE BAHHRAIN الْبَحْرَيْن.

I. *Nomen.*

Gagn. p. 48. 49. 50 et 54. Grav. p. 65.

Hagiar هَجَر *eſt nomen vniuerſae regionis Bahhrain* بَحْرَيْن *verum ac proprium. Nec non ſecundum autorem libri Moſtarec, Hagiar eſt nomen comprehendens t*) *vniuerſam prouinciam Bahhrain, quemadmodum Sham et Erak, neque reuera*

n) Beſchreib. p. 343.

o) سبخة *ſalſuginoſa*; ex hac voce *Gravius* nomen loci proprium facit *Sabekah*.

p) Hic *Gagn.* habet يبرين. Omittit *Grav.*

q) *Grav.* عنهما يميلة يسيرة. *Gagn.* منهما بميله.

r) *Dactylos.* Ita *Gagn.* et *Grav.* Hic in textu Arab. habet تمرة, ille vero ثمرة (fructus).

s) Beſchreib. p. 343.

t) يشتمل على. Ita *Grav.*, *Gagn.* omittit على.

reuera eſt ciuitas. Ab Hagiar هجر, *ſunt verba Giauhari, contra analogiam denominatur Hagieri u)* هاجري (nam deberet eſſe هجري *Hagiari*).

Bahhrain بحرين *eſt duale τοῦ Bahhr* بحر (mare, quaſi duo maria). *Appellatur v) autem, ſecundum Moſtarec, Hagiar Bahhrain* بحرين *w), eo quod habet ex vna parte lacum prope Al-Ahhſa, et ab altera parte mare ſalſum* البحر الملح *x)* hoc eſt, ſinum perſicum. Propius ad veritatem accedere Golii ſententia videtur *z)*, qui ita dictam eſſe cenſet prouinciam Bahhrain, quod maris Perſici ſeu Basrenſis, et Indici principia connectat; ſiue vt Herbeloti verbis loquamur, qui reuera concinit, quod in litoribus maris Oman ſiue Arabici, et ſinus Perſici iaceat *a)*. Recentiori noſtra aetate nomine Bahhrain nonniſi tractum Arabiae ſinui Perſico contiguum deſignari, dummodo hoc vſu omnino veniat, Niebuhrius refert, quo auctore proprium prouinciae nomen eſt *Lachſa* ſiue *El-Haſſa* الحسا *b)*.

II. *Ambitum* et *fines* huius prouinciae, quae *iacet ſuper litus maris Perſici*, nullibi diſerte deſignat Abulfeda, niſi quod extremam eius partem *c)* orientalem in boream vergentem eſſe dicat (Gag. p 49. Grav. p. 65), vbi *Atwal ponit* 74° 20′ *long.* 25° 15′ *lat. Naſſir Eddin* 83° *long.* 25° 15′ *lat.* Bakui inter (territorium) Basrah, et Oman ſuper litus maris (perſici) exporrectam eſſe ait regionem Bahhrain *d)*, cui Abulfedam adſtipulari, nullus dubito. Ita et

u) هاجري على غير قياس. *Grav.* male: *Hagiary incommenſurabilis!* vid. not. *Gag.* loc. cit.

v) سمّيت *appellatur Grav.* سمّيت.

w) Gag. p. 49. lin. 1. ante هجر in textu omittit verba وبلاد البحرين (ita *Grav.*), tamen in verſione exprimit.

x) Totus hic locus ex Moſtarec citatus deeſt in verſ. *Grav.* Habet textus.

y) Videtur vſus nominis بحر الملح (aut potius بحر المالح, vt conſtanter *Edriſi*) *mare ſalſum* latius fundi, quam vulgo perhibent viri docti. In noſtro loco ſignificari ſinum perſicum, ni fallor, dubium non eſt. (Conf. *Edriſ.* Clim. II. Part. 6.) Nec vero non idem nomen mari Kolzum deſignando inſeruire, docet nos Siluestre de Sacy in Notices &c. Vol. I. p. 165. Conf. tamen *Edriſ.* Clim. II. Part. 5. f. vbi *mare ſalſum* a mari Kolzum bene diſtinguitur. Quod mare indicum, ſiue mare quod auſtralem Arabiae oram alluit, ſignificet, exemplo eſt *Edriſ.* Clim. I. Part. 6; vbi de *Laſaa* (ſic habet mappa *Danvilliana*) السعا, vrbe maritima.

z) Gol. ad Alfrag. p. 96.

a) Herbelot. ſ. v. *Bahhrain.*

b) Beſchreib. p. 339.

c) In tabul. Geog. ſ. fin. *Grav.* ſub rubrica climat. cogniti haec habet: من نهاية البحرين الشمالية *in vltimis partibus Al-Bahhrain ſeptentrionalibus.* Ita et literis latinis reddit *Gagnier.* ſed pro نهاية in textu habet تهايم *Tehajim.* Vitioſe, ni fallor; quod de orientali Arabiae ora non vti ſolent Geographi Arabes vocabulis تهامة Tehamah et تهايم Tehajim.

d) Notices &c. Vol. II. p. 409.

et Niebuhrius limites, feptentrionalem, orientalem, et auftralem defignat *e*), occidentalem nomine perhibens *Nagd* (Nedsjed). Hanc terram fi ad Abulfedae mentem dicimus, habemus fimul prouinciam eiusdem nominis et *Arudh* fiue *Yamamah*.

III. In vniuerfum de terrae proprietatibus, de incolis etc. haec dicta funto.

Gagn. p. 48. Grav. p. 65.

Bahhrain, quae habet multos vicos, eft plaga dactylis admodum fertilis, ita vt agricolis, autore Niebuhrio *f*), in reditibus fint. et in prouerbio dicatur rei inutilis fignificandae ergo: *dactylos ad Hagiar portare g*) Teifafchi *h*) inter loca margaritarum pifcatui apta refert Bahhrain; et Bakui tefte habet haec terra vnionum pifcatus *i*), fcilicet qui fiunt vrinando [κολυμβησεις *k*)]. Huius rei et Niebuhrius (l. c.) aliique recentiorum itineratorum teftes funt, atque inferius mentio fiet, vbi de vrbe Katif. *Bahhrain fuit fedes Al-Karamatah* القرامطة *l*).

Iam, quae huiusmodi annotata funt de fingulis locis, colligere conuenit:

1) *Vineae et uvae excellentiffimae in Tarut. Dactyli in Hhafa et Katif, territorium Cathema herbofum et graminibus abundans.*

2) *Aquae fluentes in Ahhfa. Putei plurimi in Cathema.*

3) *Margaritarum pifcatus in Katif. Naues onerariae inuehentes in finum Katif.*

4) *Filii Saad in Ahhfa.*

IV. *Vrbium defcriptiones.*

§. 1.

Al-Katif. Gagn. p. 47. Grav. p. 63.

Al-Katif القطيف *ex fupputatione analogica habet* 73° 55′ *long.* 22° *latit. ex tabulis aftronomicis* 74° *longit.* 25° *latit. ex Naffir Eddin* 84° *long.* 25° *latit.* ex Danvillio 66° longit. 28° latit. ex Niebuhrio c. 45 longit. 27° 10′ latit. *Eft*

e) Befchreib. p. 339.
f) *Niebuhr.* l. c.
g) Vid *Herbelot.* f. v. *Hagr.*
h) Vid. fpecimen Arabicum Teifafchii &c. pag 72.
i) Notices &c. Vol. II. p. 409.
k) Vid. *Gol.* ad. Alfrag. p. 96.
l) De hac fecta religiofa vid. *Sale* difcourfe prelimin. p. 184 et 185. et *de la Roque* verf. gall. p. 331. ibi not.

Est vrbs super litus maris m) persici, ei proxima, si Edrisi verbis loquimur *n*), in distantia $\frac{3}{4}$ mill.; si Dappero fidem habemus *o*). *Mare autem, cum sit accessus aestus, fluit vsque ad moenia Al-Katif*, quae Abdalmoal *p*) appellat fortissima, ad eorumque, vt idem hic perhibet, castellum munitissimum, *et quando sit recessus, pars terrae detegitur. Al-Katif sinum recipit e mari, in quem magnae naues onerariae crescente aestu feruntur.* Nec non Niebuhrius huic vrbi, quam appellat insignem, portum maris adsignat *q*). *Habet piscationem margaritarum r*), quam ab incolis factitari Otterus *s*) refert, atque Niebuhrius *t*). *Secundum quendam ex incolis*, atque Otterum *u*), *Al-Katif murum habet, et fossam, et quatuor portas. Palmae eius*, quibus abundantem esse Otterus asseuerat *v*), *minores sunt, quam palmae Al-Ahhsa. Al-Katif fere aequat Salamiah* سلمية *magnitudine, et ipsa maior est quam Al-Ahhsa.* Edrisi vrbem Katif pro tempestate sua ne modicam quidem perhibet *w*). *Sita est ad latus x) Al-Ahhsa in oriente eius inclinando ad septentrionem, distans ab ea bidui itinere.* De hac dimensione et Edrisi (l. c.) consentit, atque Otterus (l. c.), sed nemo autorum, quotquot legi, de situ ratione vrbis Al-Ahhsa. Causae est, quod in huius vrbis descriptione videbimus, locorum diuersitas. *Inter Katif et Basrah iter sex dierum. Inter eam et Cathemah iter quatuor dierum.* Illam distantiam non conuenire ac nimis exiguam esse, Mannertus contendit *y*), quod inter Abadan et Bahhrain (Gagn. p. 15. Grav. p. 19.) Noster haberi velit 15 stationes. Et hoc quidem temere Abulfedam statuere, probabile fit; nam Ibn Haukal, quem describit, sed pro lubitu immutat, vndecim stationibus emetitur spatium inter Abadan et Bahhrain. Atque cum Ibn Haucal conspirat Edrisi Clim. III. Part. 5.

§. 2.

m) بحر. Ita recte *Grav.*, *Gagn.* vitiose بنجر.

n) Clim. III. Part. 6.

o) *Dapper* p. 327. vbi haec: "Sie liegt $\frac{3}{4}$ Meilen von dem Ufer des persischen Meerschosses, nach welchem der Meerschoss alda auf arabisch Bahar El Katif, das ist, See von El Katif genannt wird." De hac denominatione conf. Herbelot. s. v. *Cathif.*

p) *Abdalmoal* apud Herbelotum s. v. *Cathif.*

q) *Niebuhr* Beschreib. p. 341, vbi haec: "Katif eine ansehnliche Stadt; und Seehafen."

r) ولها مغاص. Haec verba ita reddit Gravius: *In ea est Magas!*

s) *Otter* voyage &c. Vol. II. p. 75.

t) *Niebuhr.* l. c.

u) *Otter* l. c. p. 74: *Elle a un mur, quatre portes, et un fossé.*

v) *Otter* l. c.

w) *Edrisi* l. c.

x) بناحية. *Grav.* mendose بناجية.

y) *Mannert.* p. 149.

§. 2.

Al-Ahhsa. Gagn. p. 47. Grav. p. 62.

Al-Ahhsa الاحسا *ex Atwal habet* 72° 30′ *longit.* 20° *latit. ex tabulis astronomicis* 73° 30′ *longit.* 24° *latit. ex Nassir Eddin* 83° *longit.* 24° *latit. Al-Ahhsa* الاحسا, *secundum librum Mostarec, est plurale τοῦ Hhasa* حسا, *quod significat arenam, in quam aqua penetrat ad terram vsque firmam, quae illam ibi retinet z). Eam Arabes fodiunt, aquamque extrahunt a). Al-Ahhsa sita est in deserto* (في البرية), *parua, palmetis et aquis fluentibus copiosa b), quarum scaturigines,* Abdalmoal *c)* et Abulfeda autoribus, *calidissimae sunt. Palmeta eius instar Gutah Damasci eam circumcingunt. Incolae Al-Ahhsa et Al-Katif portant dactylos d) ad Al-Charg* الخرج (Niebuhr. *El-Cherdsje*) *vallem Tamamah, et coemunt e) singulis duobus modiis dactylorum vnum modium frumenti f). Al-Ahhsa non habet murum. Distat ab Al-Katif occidentem versus flectando in austrum circiter duabus stationibus* (vid. *Katif*). *Inter Al-Ahhsa et Tamamah iter est quatuor dierum.* — Haec de vna vrbe, vt videtur, dicta sunt Nostro; quacum non confundantur eiusdem nominis aliae mox commemorandae. Inter auctores solus est Abdalmoal, Geographus Persa, qui (in loco ab Herbeloto excerpto) de eadem vrbe hucusque descripta conuenire cum Abulfeda videtur. *Al-Ahhsa* الاحسا, sunt verba Nostri, *est etiam nomen, quo designantur aliquot alia loca in regione Arabum; qualis est locus dictus Ahhsa* احسا *filiorum Saad* سعد *ex Hagiar* هجر, *quae quidem fuit sedes seu palatium Al-Karamatah* القرامطة *g) in Bahhrain. Alii dicunt, Ahhsa filiorum Saad diuersum esse ab Ahhsa Al-Karamatah h).* In his, quae sedes Al-Karamatah fuit, eadem est, quam Edrisi comme-

 morat

z) *Gagn.* امكنة. *Grav.* vitiose امسكنة.

a) *Gagn.* فتستخرجة *extrahunt eam. Grav.* وتستخرجه sine pp. dd.

b) Hic *Gag.* pro كثيرة vitiose habet كثيو, *Grav.* autem مباة حارة, vbi ille مياة جارة.

c) Herbelot. s. v. *Ahassa*, vbi haec: "Abdalmoal dit dans sa Geographie Persienne, que toutes les fontaines de cette ville sont chaudes."

d) *Gagn.* التمر, *Grav.* الثمر; nec tamen non vertit *dactylos.*

e) ويشترون. *Grav.* male ويشترون.

f) الحنطة Ita *Grav.*, *Gag.* male الحجنطة.

g) De hac secta religiosa vid. *Sale* discourse prelim. p. 184 et 185. et *de la Roque* vers. gall. p. 331. ibi not.

h) Verba ipsa apponere lubet: والاحسا علم المواضع من بلاد العرب وفي احسا بني سعد عن هجر وفي دار القرامطة بالبحرين وقيل احسا بني سعد غير احسا القرامطة. Haec *de la Roque* p. 329. ita vertit: "Alahasa avec l'article fait connoître qu'on entend parler de celle d'Arabie, qui appartient à la tribu de Saad dans Hagr, car l'autre est le Palais des Carmathes de Barrhine; si bien que Absa de la Tribu de Saad est fort differente de celle de Barrhine."

morat *i*). Ait hic praeterea, ſitam eſſe ad mare perſicum e regione Awal اوال, et vrbem perpulchram. Niebuhrius pulchris aedificiis exſtructam eſſe refert vrbem *Lachſa k*) atque opponit oppidis maritimis; ſimul grandem eſſe aſſeuerans. Addit, et *Hagiar* nomine perhiberi; atque hoc ad lucem quandam perducere videtur. Scilicet Abulfeda quanuis diſerte nomen Hagiar هجر toti prouinciae adſignet, tamen et hic atque illuc ſuis minus quam aliorum verbis vrbem huius nominis innuere videtur. (Vid Gagn. p. 54 etc.) Ita (Gag p. 15. Grav. p. 19) iter ab Abadan vsque ad Bahhrain et Hagiar ipſe emetitur 15 ſtationibus, cum Ibn Haukal inter Abadan et Bahhrain vndecim velit haberi. Inprimis hoc facit in loco ſtatim deſcripto. Accedit Yakut, qui in lexico ſuo *Hagiar* هجر appellat metropolim prouinciae Bahhrain *l*). Quae effici videntur, haec ſunt: Hagiar هجر eadem eſt, quae Ahhſa (vid l c.), ſedes olim Al Karamatah; eandem Edriſi deſignat, atque Niebuhrius. Danvillius ponit ſub c. 66° longit. 26° 30′ latit.

§. 3.

Gagn. p. 13. Grav. p. 17.

Ex vrbibus vicinis Al-Katif eſt Tarut تاروت. *Sic ſcribendum eſſe didici a quodam eius incola; Tarut, inquiebat hic, eſt vrbecula ad orientem Katif in diſtantia dimidii ſtationis; accedente maris aeſtu aqua ipſam terrasque eius circumfluit; ſitque inſula; recedente vero aeſtu, ea terrae pars detegitur, quae inter Tarut, et Al-Katif interiacet, tuncque homines ad illam terreſtri itinere accedunt. Tarut m) vineis abundat, et vuis excellentiſſimis.* Huiusmodi locos, qui pro maris vel accedentis vel recedentis ratione nunc inſulae nunc peninſulae praeferant ſpeciem, ſecus litora, vbi plurimum intumeſcit aeſtus maris, haud raro reperiri, Niebuhrius auctor eſt *n*).

§. 4.

Gagn. et Grav. loc. cit.

Hhowarein حوارين *vrbs eſt, inquit autor libri Lobab, in Bahhrain. Eam expugnauit Ziad* زياد *filius Omar; inde appellatur Ziad cognomento Hhowarein o). Frater praedicti Ziad fuit Fakih e numero ſociorum Ali filii Abu Taleb. Ego dico, Hhowarain eſt etiam vicus pertinens ad vrbem Hhems, ad ortum et meri-*

i) Clim. III Part. 6. vbi pro القراقطة leg. القرامطة *Al-Karamatah*, (Sionita: *Caramitae*).

k) Beſchreib. p. 340.

l) Vid. *Gagn.* p. 54.

m) *Gag.* وترّوت. *Grav.* وللتاروت.

n) *Niebuhr.* Beſchreib. p. 341. ibi not.

o) De hoc loco fruſtra Geographos et Itineratores conſului.

meridiem eius p). Ego illum vidi q). Narratur in historia, quod Yazid in eo morabatur, quando aduenit r) ad illum nuntius de obitu Moawiah (patris sui).

§. 5.

Al-Moshakkar المشقّر, *ex autore libri Mostarec, castellum est in Bahhrain, de quo frequens mentio est in Arabum scriptis.* (Vid. Gagn. p. 17.)

Sectio VI. Pars II.

REGIO OMAN بلاد عمان s).

§. 1.

Praemonenda.

Confinia huius regionis, quam comprehendit sub terra Bahhrain sensu lato sic dicta t), describere supersedet Abulfeda. Nec tamen dubito, eum cum Edrisio u) regionem *Oman*, qua continens est, prouinciis Mahrah, Yamamah, et quae has intercedunt, desertis, atque prouinciae Hagiar siue Bahhrain, contiguam perhibere. Bakui male ponit eam in oriente Hagiar, siue Bahhrain v). Herbelotus latius, quam quisquam alius, extendit, scilicet a Mascat vsque ad Aden, hoc est a sinu persico ad arabicum w). Niebuhrii designatio haec est: In oriente *Oman* habet oceanum [ab ea denominatum x)], in septentrione sinum persicum, in austro et occidente loca deserta y).

§. 2.

Secundum Azizi (Gag. p. 48. Grav. p. 64) *ditio* (مدينة) *Oman comprehendit circiter z) tercentum parasangas a).*

M 3 *Regio*

p) Vid. *Büsching.* p. 554, vbi nomen scriptum est *Howarin.*

q) رأيتها ego illum vidi. *Gag.* hic corrigit *Grav.* qui omittendo pronomen ها *illum*, et connectendo رأيت *vidi* cum sequente في التاريخ in historia, sic vertit: *Legi etiam in Chronologo.* De la Roque p. 295. "*J'ai lû dans l'histoire.*"

r) جاءه Ita *Gagn.*, *Grav.* جاءه.

s) De nominis deriuatione nonnulla habet *Golius* ad Alfrag. p. 80, et Herbelot. s. v. *Oman.*

t) Hoc, ni fallor, non dubium est; quod in tabul Geogr. *Sohhar*, metropolim regionis Oman, collocat in Bahhrain, tanquam climate eius cognito. Aliam, praeter hanc, prouinciae Oman ciuitatem non commemorat.

u) Clim. II Part. 6.

v) Notices &c. Vol. II. p. 405.

w) *Herbelot.* s. v. Oman. Ad haec *Büschingius* p. 711. "Ich weiss nicht, wo er diess gefunden."

x) Vid. *Herbelot.* l. c.

y) *Niebuhr.* Beschreib. p. 295.

z) نحو *circiter.* Omittit *Grav.*

a) *Gol.* ad Alfrag. p. 80, non tercentum parasangas, sed tantundem milliariorum regioni Oman *Abulfedae* nomine tribuit.

Regio Oman est valde calida b), ita vt calor Omanicus prouerbio paſſim notus ſit *c*), atque fertiliſſima, autore Ibn al Vardi *d*).

Ciuitate Oman, ſunt verba Azizi, nulla ad mare perſicum pulchrior eſt; eſtque habitatio tribus Al-Azd الازد *e). Habet, praeter Sohhar metropolim* قصبه, *ſtationem nauium ex Sinda, India, Sinis et Zengitania f)*. (Suſpicor vrbem Maskat ſignificari.)

Secundum Giawhari, Sohhar eſt metropolis (قصبه) *Oman, qua parte ad montem* (الجبل) *pertingit, et Towam* توام *eſt eius metropolis, qua parte mari contigua eſt.*

§. 3.

Sohhar (Sir, Suar, Sachar).

Sohhar metropolis Oman صحار قصبه عمان *ex Atwal habet* 74° *longit.* 19° 20′ *latit. et Kanun* 74° *longit.* 19° 54′ *latit. ex Ebn Said* 81° 32′ *longit.* 19° 16′ *latit. ex Rasm* 85° *longit.* 14° 20′ *latit.* ex Danvillio 74° 30′ longit. 24° latit. *Eſt vrbs parua, diruta, Oman vero* (pars eius) *eſt habitata, ipſaque palmis et fructibus copioſa g*). Edriſi *h*) antiquiſſimam vrbium Oman appellat, ſitam ad oram maris perſici, ab eaque priſcis temporibus profectas eſſe naues

b) Vid. *Ovington.* Tom. II. p. 126, qui nimirum quae de calore Maſcat (vrbis a commerciis celeberrimae, ſed *Abulfedae*, non *Edriſio*, ignotae) differit, ad totam regionem pertinere videntur.

c) Haec *Golius* addit, tanquam verba ſint *Abulfedae* (vid. l. c.) Non habent *Gag.* et *Grav.*

d) Vid. Notices &c. Vol. II. p. 44.

e) *Al-Azd* الازد. *Grav.* et *de la Roque* male ſcribunt *Al-Ared* الارد. *Otter* Vol. II. p. 71. effert *Ezdc.*

f) Totus locus Azizi. cuius, vt totius paragraphi de Oman et Sohhar pleraque impedita ſunt, ac diſcretu difficillima, ita ſe habet: وعمان مدينة جليلة بها مرسي السفن من السند والهند والصين والزنج والقصبه بها اسمها صحار وليس على بحر فارس مدينة اجل منها واعمالها نحو ثلثمية فرسخ وهي ديار الازد. Si vocabulum مدينة reddamus per *ciuitas* (Stadt, nicht Staat), apparet قصبه non accipi poſſe ſenſu vulgari. Atque *de la Roque* non metropolim exhibet, ſed caſtellum, fortaſſe ex ſui codicis autoritate. (Vid. p. 331. verſ. gall.) Cui *Golius* (l. c.), quanquam toti regioni tribuat, quae de ambitu τῆς مدينة Oman prodit *Azizi*, fauere videtur his verbis: *oppido Oman praeſidium cum arce appoſitum eſt nomine Sohar* صحار. Addit tamen: Hoc nomen deinde et primariae vrbi ceſſiſſe, in cuius etiam reliquiis ſeruetur, alterum vero, nempe Oman, notandae inſeruire regioni. Haec repetit *Dapper* p. 324.

g) Verba ipſa loci huius, vt puto, corrupti, ita ſonant: صحار بلدة خراب والمعمور انما هو عمان وهي كثيره (*Grav.* كشيره) النخل والفواكه.

h) Clim. II. Part. 6.

naues Sinicas autor eſt. Verum ceſſaſſe iter a ciuitate (τῆς?) Oman (من مدينة عمان) *i*), inſulae *Kis* cauſa, ſitae in medio maris perſici e regione Maſcat. Philippus a St. Trinitate *k*) *Suar* collocatam eſſe refert in plano litore, atque palmetis frequentem. Della Valle in valle ſitam perhibet vrbem *Sohar*, vndequaque montibus circundatam; nec multum a litore remotam *l*), Otterus portum maritimum ei adſignat, olim capiti terrae gentis *Ezde m*) (vid. ſupr.). Niebuhrius de vetuſtate ac celebritate conſentiens, recentiori noſtro aeuo ciuitatem cum portu ſuo non magnam eſſe, nos docet *n*).

SECTIO VII.

DESERTA, HOC EST DESERTVM AL-ERAK, DESERTVM AL-GIAZIRAH, ET DESERTVM AL-SHAM.

A. *Deſertum Al-Erak* بادية العراق, Badiah Al-Erak, (Gagn. p. 8. Grav. p. 9) *omne id eſt, autore Ibn Haukal, quod a confiniis Abadan* عبادان *vsque ad Anbar* الانبار *protenditur, facie aduerſa ad Nagd et Al-Hhegiaz o*).

Deſerto τῆς Erak continens eſt *deſertum Basrenſe* بادية البصرة *p*), vbi

Cathema.

Cathemah كاظمه (Gagn. p. 54 et p. 16. Grav. p. 22), quam alii referunt ad Bahhrain *q*), *ex ſupputatione analogica habet* 74° *longit.* 32° *latit.* ex Danvillio c. 65° longit. 29° latit. *Eſt ſita iuxta litus maris r*) perſici; *Cathemah nomen eſt iſtius ſinus maris. et ipſa appellatur Cathemah Al-Bohhur* كاظمه البحور hoc eſt, marium. *Eſt in recta via auſtrali reſpectu Basrah, ab ea diſtans bidui itinere, ſecus viam, quae ducit a Basrah ad Hagiar id eſt Bahhrain. Iacet inter Basrah et Katif, ab hac diſtans itinere quatridui. Territorium eius herboſum eſt,*

i) Haec verba Sionita vertere ſuperſedet. Vid. l. c.

k) Itinerarium orient. p 63.

l) *De la Valle* Reiſebeſchr Th. I. p. 167.

m) *Otter* Vol. II. p. 71.

n) *Niebuhr*. Beſchr p 296

o) Hanc et ceteras Haukalidis delineationes ſequitur *Büſchingius* p. 558, 555 et 548.

p) *Büſching*. p. 558 vrbem Basrah ad deſertum Irak referri autor eſt.

q) Hoc facit ipſe *Abulfeda Gag*. p. 16. *Grav*. p. 22. ſed corrigit ſe *Gagn*. p. 54. Vid. et *Büſching*. p. 560.

r) *Grav*. l. c. pro البحر بيّن vitioſe habet البحرين.

eſt, et gramine abundans. Paſcuis optimis abundat. Habet et puteos plurimos prope aeſtum maris. Ibi ſunt diuerſoria Arabum s).

B. *Deſertum Al-Giazirah* بَادِيَة الجزيرة, *hoc eſt Meſopotamiae* t), *omne id eſt autore Haucalide, quod protenditur a termino Anbar ad Bales, ad Taima, et Wadilkora.*

C. *Deſertum Al-Sham* بَادِيَة الشام *autore Ibn Haukal, omne id eſt, quod protenditur a termino Bales ad Ailah, facie aduerſa ad Hhegiaz et inclinante ad terram vrbis Tabuc* (quam, aeque ac Taima, ſecundum Abulfedam, complectitur).

I. *Praemonenda.*

1) *Fons aquae in Tabuc.*
2) *Palmeta in Tadmor, in Tabuc, et in Taima. Oliuae et plantae ſalſuginoſae in Tadmor.*
3) *Rudera columnarum et antiquorum monumentorum in Tadmor.*
4) *Tribus Taï in Taima.*

II. *Vrbium deſcriptiones.*

§. 1.

Taima (Thima). Gagn. p. 33. Grav. p. 42.

Taima تَيْمَا, quae *ſita in confiniis deſerti Syriae* ab aliis u) ad Nagd refertur, *ſecundum Atwal habet* 60° *longit.* 25° *latit. ſecundum Kanun* 58° 30′ *longit.* 26° *latit.* ſecundum Danvillium 57° long. 27° latit. Ab Hhegr, et Chaibar et ab Dumato Gendal, autore Edriſio v), diſtat quatuor ſtationibus. *Eſt caſtellum habitatoribus magis frequens, quam Tabuc. Habet palmeta. Ex libro Azizi, Taima ſedes fuit tribus Taï* طي (de quibus ſupra).

Ibi erat caſtellum nomine Al-Ablak الابلق, *quod ei inditum fuit ab Al-Shamul filio Adhia* w), ſecundum Jakut (l. c.) eam ob cauſam, quod aedi-

s) *Gagn.* للعرب *Grav.* للعرب.

t) Sub الجزيرة Al-Giazira (Al-Dſcheſira) hic intelligendam eſſe Meſopotamiam, non dubium videtur. (Vid. *Aſſemann.* Bibl. Tom. III. Part. 2. p. 552.) Nec tamen non *Gagnier* p. 8. الجزيرة interpretatur per *peninſulam Arabum.*

u) *Büſching.* pag. 565.

v) Clim. III. Part. 5.

w) وينسب الي الشمول بن عاذيا Sic leg. pro عاذيا quod habet text. *Gagn.*, cum literis latinis exprimat *Adhia.* Ita enim et *Jakut.* (vid. *Gagn.* l. c. vbi excerpt. ex Yakuti lexico). *Gravius* vitioſe habet: وننسب الي السموا.

aedificium eius eſſet *albo rubroque* variegatum, verum autore Bakui *x*), quod *candidis iisque oblongis* lapidibus exſtructum eſſet. In ruinis iacere et Yakut (l. c.) et Bakui (l. c.) pro ſuis temporibus teſtantur. Ille addit, ibi rudera eſſe ſtructurae lateritiae, quibus oſtendatur, non admodum munitum fuiſſe. *Shomul* ille *filius Adhia* (Iudaei, vt perhibent Yakut ac Bakui), qui autore Edriſio (l. c.) degebat in Chaibar, *hos de caſtello cecinit verſus:*

Nobis mons eſt habitatio,
Propter lacum inacceſſus. Perſtringitur.
Acies oculorum, et hebetatur intuendo.
Is eſt nomine Al-Ablak Al-Farad (h. e. vnicus, Phoenix)
Cuius fama peruagata eſt.
Decipit accedere cupientem y).

Longus eſt in hoc carmine.

Taima a Ptolemaeo nomine *Themma* ſignificari videtur *z*).

§. 2.

Tabuc (Tebuc). Gagn. p. 34. Grav. p. 43.

Tabuc تَبُوكَ *a*), quae *in confiniis deſerti Syriae ſita* ab aliis refertur ad Hhegiaz *b*), *ſecundum Atwal habet* 58° 50′ *long.* 30° *lat. ſecundum Kanun* 58° 50′ *long.* 27° *lat. ex coniectura* (ظله) 58° 20′ *long.* 29° *lat.* ſecundum Danvillium c. 54° 29′ lat. *Eſt inter Hhegr c*), *et inter Syriam*, ſiue, vt Edriſii verbis loquamur, inter initium Syriae, quatuor ſtationibus ab eo diſſita *d*). *Al-Biruni ait, Tabuc eſſe in continente e regione Madian. Dico, Tabuc eſſe ad orientem, et Madian ad occidentem.* A Madian, Edriſio (l. c.) autore, diſtat 6 ſtationibus. Vrbem amoenam eſſe perhibet Ibn al Vardi, caſtello munitam lapideo *e*), quod Edriſio (l. c.) appellatur pulcherrimum. *In ea ſunt palmae f*), et quidem abundanter, autore Edriſio; *atque ſcatebra aquae*, quae, eodem hoc annotante, potum ciuibus ſuppeditat. *Ferunt*, ſunt verba Edriſii (l. c.) ſimul ac Abulfedae, *ſocios Al-Aicah* الايكة, *ad quos deus miſit Shoaib, hic vixiſſe. Shoaib autem non ex eis erat, ſed ex incolis Madian.*

§. 3.

x) *Bakui* in Notices &c. Vol. II. p. 409.

y) Conf. *Schultens* Hamaſa (ad calcem Erpenii Grammat. Arab. 1748. Lugduni Bat. 4.) p. 462, vbi quaedam aliter leguntur.

z) *Aſſemann.* l. c. DLX. *Büſching.* p. 565.

a) In Edriſio Romae typis deſcripto ſcribitur بتوك. Ex eiusmodi punctorum commutatione et explicandum eſſe videtur Aſſemani *Iesbok.* Vid *Büſching.* p. 625.

b) Vid. *Büſching.* l. c.

c) *Gag.* pro الحجر hic vitioſe habet الحجر.

d) Clim. III. Part. 5.

e) Vid. *Hyland.* Part. 10.

f) ونخيل Ita *Gag.*, *Grav.* vitioſe وخيل.

§. 3.

Dumato'l Gjandal (Dumath al-Dſchendal, Duma). Gag. p. 50. Grav. p. 51. Gag. p. 10.

Dumato'l Gjandal دومة الجندل, qui locus Niebuhrio quidem autore pertinet ad Nag'd g., *ſecundum Atwal habet* 65° *long.* 31' *lat.* ſecundum Danvillium 58° long. c. 29° 30' lat. Eſt caſtellum, autore Ibn al Vardi *h*), munitiſſimum. *Dirimit inter Sham et Erak, diſtans a Demashk ſeptem, et a Madinah tredecim ſtationes.* "Feruut, ſunt verba Yakuti, hunc vicum ſitum eſſe in planitie terrae quinque paraſangas lata, et ad occaſum eius fontem ſcaturire, e quo irrigentur aliquot centenae palmae, et ſatiua. Muro valido cingitur; et intra murum eminet caſtellum Mared مارد, illudque munitiſſimum. Ceterum nomen ſuum accepit Dumato'l Gjandal دومة الجندل, quod in illa planitie iacet quaſi humi proſtratum." *i*) — *Dumato'l Gjandal* videtur eſſe *Dumaetha* Ptolemaei *k*).

§. 4.

Tadmor (Tatmor). Gag. p. 35. Grav. p. 44.

Tadmor تدمر, Yakuti تتمر *l*), *ex Atwal habet* 67° *long.* 34° *lat. ex Rasm* 67° *long.* 35° *lat. ex ſupputatione analogica* 64° 33° *lat.* ex Danvillio 57° long. 34° lat. Nomine תתמר تتمر (*Tatmor*) ſimul ac nomine *Palmyra* ad palmam, quae hic laete viget, alluſum eſſe videtur, dummodo hoc quidem non a Graecis Macedonibusque, ſed a Romanis repetendum eſt *m*).

Eſt vrbecula in deſerto Syriae, ſub ditione Hhems حمص, *orientalior, quam Hhems, in diſtantia trium ſtationum; et tantundem a Salamïah* سلمية. *A Damaſco, ex autore libri Azizi, diſtat quinquaginta nouem millioriis, et ab Rahhbah* الرحبة *centum et duo milliariis;* ab Hhaleb حلب autem, ſecundum Jakutum *n*), quinque diebus. *Terra eius maximam partem eſt ſalſuginoſa. Vigent in ea oleae, et palmae,* quas fluuio rigari, Yakut autor eſt. *Secundum Azizi, habet fontes perennes, fructus, et ſata o*). Subſtructionis admirandae fuiſſe, atque columnis albis marmoreis ſuſpenſam, tradit Yakut (l. c.). *Azizi vrbem caeſo lapide columnisque ſubſtructam fuiſſe, et monumentis admirandis abundantem perhibet.* Abulfeda autore, *rudera habet ingentia columnarum et lapidum, murum et arcem.* Illuſtrem, et vetuſtam appellat Yakut (l. c.). *Magnam et antiquam fuiſſe, Azizi affirmat.* Autor eſt Yakut (l. c.), incolas degere in arce eius muro lapideo ſepta, quae portam habeat bipatentibus e lapide valuis praeditam; durareque in illa turres faſtigatas ad ſuum vsque tempus. Dictitare incolas, iam ante Salomonem Davidis filium exſtitiſſe Tatmor. "Ab hoc autem conditam perhiberi, Azizi affirmat."

g) *Niebuhr.* l. c. p. 344.
h) *Ibn al Vardi* apud *Hylandr.* l. c.
i) Vid *Gag* p. 52 et 53, ibi excerpt. ex Yakut.
k) *Aſſemann.* l. c. p. DLX. *Büſching.* p. 656.
l) Vid. *Schultens.* ind. Geog. ſ. v. *Tadmor.*
m) Vid. *Schultens.* l. c.
n) Vid. *Schultens.* l. c.
o) Quae hic ex libro Azizi occurrunt praeter delibata ſub paragraphi huius initium, neque *Gagn.* neque *Grav.* habet textus Verum *Schultenſius* affert l. c. ex contextu locupletiori.

INDEX

INDEX GEOGRAPHICVS.

Literae initiales.

A. Aqua l. Fons l. Rivus (Wady) l. Fluvius; C. Castellum l. Arx; M. Mons l. Tumulus l. Clivus; P. Pagus l. Vicus; R. Regio l. Provincia l. Terra; S Specus; St. Statio Navium l. Portus; T. Tribus l. Gens; U. Urbs l. Civitas l Oppidum; V. Vallis l. Planities.

Obs I. Nomina asterisco notata locorum sunt, quae non quidem apud Abulfedam sed apud auctores in subsidium vocatos occurrunt.

Obs. II. Articulus *Al* (El, Ed etc.) nominibus locorum in textu praefixus in hoc Indice non exprimitur. Quare lectoribus nomina locorum sub literis vere initialibus quaerenda sunt.

CORRIGENDA.

Pag. 3. lin. 3. leg. *Moſchtak.*
— 3. not. *n*) l. *biblioth.*
— 8. l. *Ilasm.*
— 10. l. 11. l. *Gagnierus.*
— 19. not. *m*) l. *preliminary.*
— 25. l. 18. poſt *Wagrah* l. وجرة.
— 26. l. *Al-Mahgiam.*
— 28 l. *Bakui*
— 34. l. 5. l. *Ilhadhramaut.*
— 34. l. 6. l. بوادي. Ibidem perperam ſcriptum eſt, بوادي (deſerta) exſtare apud Makriſium l. c., nam ibi legitur بوادي *in valle.*
— 41. l. 10. l. *hodiernum.*
— 42. l. 1. ſuppl. § 2.
— 42. l. *Al-Demlovah.*
— 42. not. *z*) pro 1608. l. 527.
— 43. l. 14 et 15. l. *Al-Gianad.*

Pag. 44. lin. 12. leg. *Gianad.*
— 44. l. 14 l. *ciuitatem.*
— 50. poſt אזול ſuppl. *Uſal.*
— 51. l. *Al-Shargiah.*
— 63. ſuppl. ad verba: *habitatoribus refertum ſunt XXV*, hanc notam: Edit. Gagn. vitioſe hic habet عامسرة خمسة pro عامرة خمسة.
— 56. l. *Al-Serrain.*
— 56 l. 12 l. *autor libri Lobab* aut *liber Lobab.*
— 64. l. 2. l. *ex.*
— 96. l. 18. l. *Dumat ol Giandal.* Ibid. l. 20. iungatur cum l. 21.

In vniuerſum moneo, nonnunquam a regula, quam in literas arabicas latine exprimendo mihi dixeram, aberratum eſſe, vt vbique in nomine *Haukal*, l. Hhaukal. p. 30. l. *Shehhr.* p. 67. l. *Koaikaan* et *Abukobais.* p. 74 l. *Mehras.*